

Onsdagen den 19 april

Onsdagen den
19 april 1972

Kl. 10.00

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

§ 1 Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1635–1637 till kulturutskottet,
nr 1638–1642 till försvarsutskottet,
nr 1643 och 1644 till jordbruksutskottet,
nr 1645 och 1646 till civilutskottet,
nr 1647 till skatteutskottet,
nr 1648–1654 till jordbruksutskottet,
nr 1655 till inrikesutskottet,
nr 1656 och 1657 till näringsutskottet samt
nr 1658 till inrikesutskottet

§ 3 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 18, kulturutskottets betänkande nr 12 samt jordbruksutskottets betänkanden nr 14 och 16.

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 120 och 121.

§ 5 Anslag till bostadsbyggande, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till bostadsbyggande, m. m., jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:1 bil. 13 punkterna E 1–8 (s. 180–202) och IV:12–15 (s. 205–266) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de ändringar av villkoren för förbättringslån som förordats i statsrådsprotokollet,

2. medge att räntefria förbättringslån beviljades med högst 100 000 000 kronor under vart och ett av åren 1972 och 1973,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid behov besluta om ökning av den under 2 upptagna ramen för långivningen under år 1972,

4. för år 1972 uttala sig för den bostadsbyggnadsplan som förordats i statsrådsprotokollet,

5. medge att ramarna för bostadslån för nybyggnad bestämdes med utgångspunkt i följande antal lägenheter

1972	87 000
1973	87 000
1974	65 000
1975	50 000
1976	50 000,

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

6. medge att Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser om projektreserv för åren 1972–1974 i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats,

7. medge att beslut om bostadslån för nybyggnad meddelades intill ett belopp av 2 090 000 000 kronor under år 1972,

8. medge att beslut om bostadslån för ombyggnad samt räntebärande förbättringslån meddelades intill ett belopp av 170 000 000 kronor under vart och ett av åren 1972 och 1973,

9. medge att förhandsbesked om bostadslån för hus som skulle byggas med tillämpning av industriella produktionsmetoder meddelades för högst 10 000 lägenheter under vart och ett av åren 1973–1977,

10. bemyndiga Kungl. Maj:t att under de förutsättningar som angivits i statsrådsprotokollet besluta om utökning av de under 5 och 8 upptagna ramarna för långivningen under år 1972 och de under 7 och 9 upptagna ramarna,

11. godkänna i statsrådsprotokollet förordade riktlinjer beträffande åtgärder för att främja utvecklingsprojekt inom serviccområdet och experimentverksamhet inom bostadsbyggandet,

12. medge att beslut om lån, som skulle utgå från lånefonden för allmänna samlingslokaler, meddelades intill 15 000 000 kronor under budgetåret 1972/73,

13. på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1972/73 anvisa

a. till Bostadsstyrelsen ett förslagsanslag av 12 761 000 kronor,

b. till Länsbostadsnämnderna ett förslagsanslag av 24 657 000 kronor,

c. till Statens hyresråd ett förslagsanslag av 1 770 000 kronor,

d. till Statens nämnd för samlingslokaler ett förslagsanslag av 263 000 kronor,

e. till Räntebidrag ett förslagsanslag av 1 000 kronor,

f. till Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m. ett förslagsanslag av 132 000 000 kronor,

g. till Byggnadsforskning ett anslag av 6 000 000 kronor,

h. till Rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 500 000 kronor,

14. på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder för budgetåret 1972/73 anvisa

a. till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 2 835 000 000 kronor,

b. till Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor,

c. till Lånefonden för kommunala markförvärv ett investeringsanslag av 75 000 000 kronor,

d. till Lånefonden för allmänna samlingslokaler ett investeringsanslag av 14 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1972:160 av herr Hamrin m. fl. (fp) vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att hos Kungl. Maj:t hemställa om initiativ för att främja byggande och drift av servicebostäder åt handikappade,

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

- a. en utvidgning av rätten till invalidbostadsbidrag, så att den kom att gälla alla som hade behov av speciella arrangemang,
- b. att nuvarande maximigräns på 15 000 kronor togs bort,
- c. ändring i bestämmelserna om invalidbostadsbidrag, så att sådant bidrag kunde utgå även för fritidsboende,

motionen 1972:386 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att förslag avgavs om förbättring av villkoren för bostadsförbättringslån, innebärande dels en höjning av gränsen för den ränte- och amorteringsfria delen av lånet, dels mildare inkomstprövningsregler,
2. att kommunerna stimulerades till olika åtgärder för att förbättra de äldres bostadssituation i enlighet med vad som anförts i motionen,

motionen 1972:387 av herr Hörberg m. fl. (fp), såvitt nu var i fråga,

motionen 1972:605 av herr Bergman (s) vari hemställdts att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts och förordats i fråga om ändrade grunder för bostadslån för hus på mark som upplåtits med tomträtt,

motionen 1972:606 av herr Bohman m. fl. (m) vari — såvitt nu var i fråga — hemställdts

A. att riksdagen beslutade

1. att för år 1972 fastställa en bostadsbyggnadsplan för maximalt 95 000 lägenheter,
 2. att fastställa den övre lånegränsen för statliga lån till bostadsändamål till 90 procent av låneunderlaget, oavsett förvaltningsform,
 3. att avslå Kungl. Maj:ts förslag att till Lånefonden för kommunala markförvärv anvisa ett investeringsanslag av 75 000 000 kronor,
- B. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga
1. att paritetsslånesystemet snarast avvecklades och att förslag framlades om ett nytt lånesystem för den statliga bostadslångivningen,
 2. att en undersökning genomfördes angående storleken av de subventioner av olika slag som för närvarande utgick till skilda grupper av bostadskonsumenter,
 3. att den bostadspolitiska utredningen gavs tilläggsdirektiv att med förort utreda frågan om den framtida bostadsbyggnadsvolymen,

motionen 1972:607 av herrar Clarkson (m) och Lothigius (m) vari hemställdts

1. att riksdagen för år 1972 beslutade fastställa en bostadsbyggnadsplan för maximalt 95 000 lägenheter,
2. att riksdagen medgav att ramarna för bostadslån till nybyggnad bestämdes med utgångspunkt i följande antal lägenheter

1972	77 000
1973	77 000
1974	65 000
1975	50 000
1976	50 000,

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en preliminär omfördelning av ramarna för bostadslån respektive projektreserv för åren 1973–1976 i enlighet med vad i motionen anförts,

motionen 1972:608 av herr Engström m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen uttalade sig för införandet av obligatorisk kommunal bostadsförmedling samt hos regeringen hemställde om utarbetandet av förslag härom att snarast föreläggas riksdagen,

motionen 1972:609 av herr Fälldin m. fl. (c) vari – såvitt nu var i fråga – hemställdes

1. att riksdagen beslutade att byggande av friliggande småhus med statliga bostadslån skulle ske fritt utöver de av riksdagen fastställda ramarna,

2. att riksdagen beslutade

a. att det garanterade bostadsbyggnadsprogrammet för åren 1974–1976 skulle fördelas över hela landet så att samtliga kommuners behov av långsiktiga rambesked kunde tillgodoses,

b. om decentralisering av besluten om fördelning av bostadskvoter så att all fördelning till kommunblock skedde på länsplanet.

3. att riksdagen uttalade att den regionala fördelningen av bostadskvoter skulle fördelas så att även orter som statistiskt sett inte räknades som expansiva skulle ges möjlighet till nödvändig standardhöjning och förnyelse av bostadsbeståndet,

4. att riksdagen medgav att ramarna för bostadslån för nybyggnad av andra hus än friliggande småhus bestämdes med utgångspunkt i följande antal lägenheter

1972	87 000
1973	87 000
1974	75 000
1975	60 000
1976	60 000,

5. att riksdagen beslutade medgiva att övre länegränsen för statligt lån höjdes till 95 procent för småhus som beboddes av låntagarna och till 90 procent för enskilt ägda flerfamiljshus,

6. att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts angående räntans betydelse för paritetslånesystemets användning,

7. att riksdagen beslutade att räntan på nu amorteringspliktiga tillägglån skulle vara 6 procent mot nuvarande 4 procent samt att denna subventionsminskning skulle träda i kraft den 1 juli 1972,

8. att riksdagen beslutade att förbättringslån skulle kunna utgå till de läginkomstgrupper som fram till den 1 juli 1966 var berättigade till sådant lån, samt

9. att riksdagen i övrigt beaktade vad i motionen anförts,

motionen 1972:617 av herr Turesson m. fl. (m, fp) vari hemställdes

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att statens råd för byggnadsforskning erhöi en representation som möjliggjorde en vidgad

inriktning mot forskning avseende äldre och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse,

2. att antalet ledamöter i rådet eventuellt utökades på grund härav,

motionen 1972:779 av fru Lewén-Eliasson m. fl. (s) vari — såvitt nu var i fråga — hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att vid igångsättande av utvecklingsprojekt med boendeservice de ensamstående särskilt uppmärksammades,

2. att man åter prövade frågan om rättsligt skydd för inneboende med bl. a. anmälningsskyldighet vid upplåtelse av rum och kommunal bostadsförmedling av inneboenderum,

3. att kommunerna stimulerades att i bostadsförsörjningen särskilt uppmärksamma enpersonshushållens boendefrågor,

motionen 1972:1417 av herr Adolfsson m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att räntan på amorteringspliktiga tillägsslån skulle vara 6 procent mot nuvarande 4 procent samt att denna subventionsminskning skulle träda i kraft den 1 juli 1972,

motionen 1972:1419 av herr Adolfsson m. fl. (m),

motionen 1972:1427 av herr Glimmér (c) vari hemställdes att riksdagen beslutade att förbättringslån, som i sin helhet utgjorde räntefritt stående lån, fick utlämnas utan säkerhet, om lånet icke översteg fyratusen kronor,

motionen 1972:1428 av herrar Gustavsson i Alvesta (c) och Johansson i Växjö (c) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående utökade möjligheter till statliga bostadslån för förvärv och/eller ombyggnad av befintliga egnahem som främjade ett rationellt nyttjande av samhällsresurser och en ändamålsenlig valfrihet i fråga om bostadsmiljö,

motionen 1972:1430 av herr Helén m. fl. (fp) vari — såvitt nu var i fråga — hemställdes

A. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna

1. att av småhusen en större andel gjordes mindre och därmed billigare,

2. att s. k. styckebyggda småhus (dvs. småhusbyggen i egnahemsägarens egen regi) inte behövde begränsas av kommunernas låneramar,

3. att de högre anslag som byggforskningen fick enligt årets budgetförslag till väsentlig del användes för undersökningar som syftade till att ge bättre kunskaper om konsumenternas önskemål om boendeformer,

4. att servicekommitténs förslag om en rationellare statlig långivning till lokaler framlades för riksdagen,

5. att trycket på storstäderna inte skulle mötas med en strypning av bostadsbyggandet där utan genom positiva åtgärder för övriga delar av landet,

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

B. att riksdagen beslutade

1. att i syfte att bl. a. pressa ner bostadskostnaderna vidta följande åtgärder

a. införa krav på anbudskonkurrens som villkor för statlig långivning,
b. tillsätta en bostadskostnadsnämnd med uppgift att på det sätt som i motionen beskrivits noga följa pris- och produktivitetsutvecklingen och skärpa övervakningen av monopol- och kartelltendenser samt rekommendera åtgärder i prispressande syfte,

c. höja låneunderlaget för statligt belånade hus så att det sammanföll med pantvärdet,

2. att för igångsättning av lägenheter godkänna följande bostadsbyggnadsplan under perioden 1972–1976 som mål och riktpunkt för det totala bostadsbyggandet

År	Ordinarie program
1972	100 000
1973	103 000
1974	106 000
1975	108 000
1976	110 000,

3. att minimiramar och konjunkturreserver – för såväl det statsbelånade som det icke statsbelånade bostadsbyggandet åren 1972–1976 – fick under innevarande år fördelas av bostadsmyndigheterna för följande antal lägenheter

1972	100 000 + konjunkturreserv	5 000
1973	100 000 + ”	5 000
1974	90 000 + ”	10 000
1975	85 000 + ”	10 000
1976	80 000 + ”	10 000,

4. att Kungl. Maj:t bemyndigades med anlitande av konjunkturreserven utöka de under punkt 2 föreslagna totalramarna för åren 1972 och 1973, om utvecklingen av samhällsekonomin och arbetsmarknad skulle göra en sådan ökning möjlig,

5. att räntan på nu amorteringspliktiga tillägglån skulle fastställas till 6 procent mot nuvarande 4 procent samt att denna subventionsminskning skulle träda i kraft fr. o. m. den 1 juli 1972,

6. att beträffande den statliga låneverksamheten

a. fastställa den övre lånegränsen i fråga om bostadslån till kommun eller allmännyttiga bostadsföretag till 100 procent av låneunderlaget inom 100 procent av pantvärdet, under förutsättning att kommun ställde borgen för lånet i inteckningsläget mellan 95 procent och 100 procent,

b. fastställa den övre lånegränsen för enskilt ägda flerfamiljshus till 92 procent av låneunderlaget inom 92 procent av pantvärdet,

c. fastställa den övre lånegränsen för servicehus byggda av enskilda bostadsföretag till 95 procent av låneunderlaget inom 95 procent av pantvärdet,

d. fastställa den övre lånegränsen för småhus till 95 procent av låneunderlaget till 95 procent av pantvärdet,

e. besluta att enskilda fastighetsägare fick möjlighet att göra avsättningar till reparationsfond på samma villkor som s. k. allmännyttiga företag,

7. att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts beträffande sanering av äldre fastigheter,

motionen 1972:1432 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen hos Kungl. Maj:t

dels hemställde om förslag till statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar genom inrättandet av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, som skulle tillhandahålla kapital till en låg och fast ränta,

dels begärde sådana förändringar av paritetslånesystemet att diskontosänkningar följdes av motsvarande sänkningar på de långa lån som berörde fastighetsbelåningen,

motionen 1972:1439 av herr Lindkvist m. fl. (s),

motionen 1972:1448 av herrar Pettersson i Lund (s) och Alf Pettersson i Malmö (s) samt

motionen 1972:1452 av herr Westberg i Ljusdal (fp).

Utskottet hemställde

1. beträffande bostadsbyggandets omfattning m. m. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna 1972:606, 609 och 1430 samt 607, de tre förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga,

a. för år 1972 uttalade sig för den bostadsbyggnadsplan som förordats i statsrådsprotokollet,

b. medgav att ramarna för bostadslån för nybyggnad bestämdes med utgångspunkt i följande antal lägenheter

1972	87 000
1973	87 000
1974	65 000
1975	50 000
1976	50 000,

c. medgav att Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser om projektreserv för åren 1972–1974 i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats,

d. bemyndigade Kungl. Maj:t att under de förutsättningar som angetts i statsrådsprotokollet besluta om utökning av den under b upptagna ramen för långivningen under år 1972,

2. beträffande medelsramen för nybyggnad att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1972:1419 såvitt nu var i fråga

a. medgav att beslut om bostadslån för nybyggnad meddelades intill ett belopp av 2 090 000 000 kronor under år 1972,

b. bemyndigade Kungl. Maj:t att under i statsrådsprotokollet angivna förutsättningar besluta om utökning av den under a upptagna ramen,

3. beträffande medelsramar för ombyggnad m. m. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1972:1419 såvitt nu var i fråga

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

a. medgav att beslut om bostadslån för ombyggnad samt räntebärande förbättringslån meddelades intill ett belopp av 170 000 000 kronor under vart och ett av åren 1972 och 1973.

b. bemyndigade Kungl. Maj:t att om det behövdes av sysselsättnings-skäl besluta om ökning av den under a upptagna ramen för långivningar under år 1972,

4. beträffande tillkännagivande angående sanering av äldre fastigheter att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga,

5. beträffande förhandsbesked om bostadslån för hus som skulle byggas med tillämpning av industriella produktionsmetoder att riksdagen

a. medgav att sådana förhandsbesked meddelades för högst 10 000 lägenheter under vart och ett av åren 1973–1977,

b. bemyndigade Kungl. Maj:t att om det visade sig behövas besluta om ökning av de under a angivna ramarna,

6. beträffande bostadsbyggandets regionala fördelning att motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga inte föranledde någon riksdagens ytterligare åtgärd,

7. beträffande uttalande om fördelning av låneram att riksdagen skulle avslå motionen 1972:609 såvitt nu var i fråga,

8. beträffande byggande som beredskapsarbete att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1452,

9. beträffande inriktning mot mindre och billigare småhus att riksdagen med godkännande av vad i statsrådsprotokollet anförts skulle bifalla motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga,

10. beträffande arkitekt- och producenttävling samt kommunal borgen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:387 såvitt nu var i fråga,

11. beträffande bostadsförsörjningen för småhushåll att riksdagen i anledning av motionen 1972:779 såvitt nu var i fråga godkände vad utskottet anförde,

12. beträffande långivning för lokaler att motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga inte föranledde någon riksdagens ytterligare åtgärd,

13. beträffande anbudskonkurrens m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga,

14. beträffande uttalande om räntenivån att riksdagen skulle avslå motionen 1972:609 såvitt nu var i fråga,

15. beträffande ränta på fastighetslån att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1432 såvitt nu var i fråga,

16. beträffande omfördelning av kapitalkostnader i tiden samt undersökning av vissa subventioner att riksdagen skulle avslå motionen 1972:606 såvitt nu var i fråga,

17. beträffande stöd till boende i hyreshus att motionen 1972:1448 inte föranledde någon riksdagens ytterligare åtgärd,

18. beträffande avsättning till reparationsfond att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga,

19. beträffande statlig totalfinansiering att riksdagen med avslag å motionen 1972:1432 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

20. beträffande omfördelning av tomträttsavgäld att riksdagen i anledning av motionen 1972:605 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

21. beträffande låneunderlag och pantvärde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga,

22. beträffande kontinuerlig anpassning av låneunderlaget att motionen 1972:1439 inte föranledde någon riksdagens ytterligare åtgärd,

23. beträffande övre lånegränser att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:606, 609 och 1430, samtliga såvitt nu var i fråga,

24. beträffande lån för förvärv m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1428,

25. beträffande ränta på amorteringspliktiga tillägglån att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:609, 1417 och 1430, den förstnämnda och den sistnämnda såvitt nu var i fråga,

26. beträffande ränta m. m. på övertagna förbättringslån att riksdagen godkände vad som förordats i statsrådsprotokollet,

27. beträffande maximibelopp för vissa förbättringslån att riksdagen skulle avslå motionen 1972:386 såvitt nu var i fråga,

28. beträffande inkomstgräns för vissa förbättringslån samt stimulans till kommunerna att riksdagen skulle avslå motionen 1972:386 i vad den inte behandlats i det föregående,

29. beträffande säkerhet för vissa förbättringslån att riksdagen med bifall till motionen 1972:1427 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

30. beträffande förbättringslån till vissa läginkomstgrupper att riksdagen skulle avslå motionen 1972:609 såvitt nu var i fråga,

31. beträffande medelsramar för räntefria förbättringslån att riksdagen

a. medgav att nämnda lån beviljades med högst 100 000 000 kronor under vart och ett av åren 1972 och 1973,

b. bemyndigade Kungl. Maj:t att vid behov besluta om en ökning av den under a upptagna ramen för långivningen under år 1972.

32. beträffande invalidbostadsbidrag m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:160,

33. beträffande medelsram för lån från lånefonden för allmänna samlingslokaler att riksdagen medgav att nämnda lån beviljades intill 15 000 000 kronor under budgetåret 1972/73,

34. beträffande anslag för markförvärvslån att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1972:606 såvitt nu var i fråga till Lånefonden för kommunala markförvärv för budgetåret 1972/73 på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder anvisade ett investeringsanslag av 75 000 000 kronor,

35. beträffande inriktningen av viss byggnadsforskning att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga,

36. beträffande byggforskningsrådets sammansättning att riksdagen skulle avslå motionen 1972:617,

37. beträffande åtgärder för att främja utvecklingsprojekt inom serviceområdet och experimentverksamhet inom bostadsbyggandet att riksdagen godkände i statsrådsprotokollet förordade riktlinjer,

38. beträffande obligatorisk kommunal bostadsförmedling att riksdagen skulle avslå motionen 1972:608,

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

39. beträffande förmedling av inneboenderum, m. m., att riksdagen skulle avslå motionen 1972:779 såvitt nu var i fråga,

40. beträffande anslag på driftbudgeten under elfte huvudtiteln att riksdagen för budgetåret 1972/73 anvisade

a. till Bostadsstyrelsen ett förslagsanslag av 12 761 000 kronor,
b. till Länsbostadsnämnderna ett förslagsanslag av 24 657 000 kronor,

c. till Statens hyresråd ett förslagsanslag av 1 770 000 kronor,
d. till Statens nämnd för samlingslokaler ett förslagsanslag av 263 000 kronor,

e. till Räntebidrag ett förslagsanslag av 1 000 kronor,
f. till Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m. ett förslagsanslag av 132 000 000 kronor,

g. till Byggnadsforskning ett anslag av 6 000 000 kronor,
h. till Rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 500 000 kronor.

41. beträffande anslag på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder i vad de ej behandlats under 34 att riksdagen för budgetåret 1972/73 anvisade

a. till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 2 835 000 000 kronor,

b. till Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor,

c. till Lånefonden för allmänna samlingslokaler ett investeringsanslag av 14 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *bostadsbyggandets omfattning m. m.*

a. av herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Strömberg (fp) och Akerfeldt (c); som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972:609 och 1430 samt med avslag å motionerna 1972:606 och 607, de tre förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga,

a. uttalade sig för minimiramar och konjunkturreserver för såväl det statsbelånade som det inte statsbelånade byggandet av andra hus än friliggande småhus, före avräkning enligt vad reservanterna anført bestämda med utgångspunkt i följande antal lägenheter

År	Minimi- program	Konjunktur- reserv
1972	100 000	5 000
1973	100 000	5 000
1974	90 000	10 000
1975	85 000	10 000
1976	80 000	10 000,

b. bemyndigade Kungl. Maj:t att besluta om utökning, med anlitande av konjunkturreserven, av de under a angivna minimiramarna för åren 1972 och 1973 om utvecklingen av samhällsekonomi och arbetsmarknad skulle göra en sådan ökning möjlig,

c. beslutade att fördelningen av under a upptagna minimiprogram och konjunkturreserv skulle ske under år 1972 och i fråga om fördelning på kommuner beslutas av regional myndighet,

d. beslutade att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts,

b. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972:609 och 1430 samt med bifall till motionerna 1972:606 och 607, de tre förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga,

a. uttalade sig för en bostadsbyggnadsplan för år 1972 om maximalt 95 000 lägenheter,

b. medgav att ramarna för bostadslån för nybyggnad bestämdes med utgångspunkt i följande antal lägenheter

1972	77 000
1973	77 000
1974	65 000
1975	50 000
1976	50 000,

c. som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts om minskning i första hand av byggandet av statsbelånade flerfamiljshus,

d. hemställde att boendestruktureringen gavs i uppdrag att med förtur utreda frågan om den framtida bostadsbyggnadsvolymen,

2. beträffande *uttalande om fördelning av låneram* av herrar Grebäck, Andersson i Knäred och Åkerfeldt (samtliga c), som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:609 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts,

3. beträffande *anbudskonkurrens m. m.* av herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Strömberg (fp) och Åkerfeldt (c), som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1430 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts,

4. beträffande *uttalande om räntenivån* av herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Strömberg (fp) och Åkerfeldt (c), som ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:609 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts,

5. beträffande *ränta på fastighetslån* av herr Werner i Tyresö (vpk), som ansett att utskottet under 15 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1432 såvitt nu var i fråga som sin mening gav riksdagen till känna vad reservanten anförts,

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

6. beträffande *omfördelning av kapitalkostnader i tiden m. m.* av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 16 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:606 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

7. beträffande *statlig totalfinansiering såvitt avser hemställan* av herr Werner i Tyresö (vpk), som ansett att utskottet under 19 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1432 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

8. beträffande *statlig totalfinansiering såvitt avser motiveringen* av

a. herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Strömberg (fp) och Åkerfeldt (c), som -- vid bifall till utskottets hemställan under 19 -- ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

b. fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som -- vid bifall till utskottets hemställan under 19 -- ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

c. herr Werner i Tyresö (vpk), som - vid bifall till reservationen nr 7 - ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanten angiven lydelse,

9. beträffande *omfördelning av tomträttsavgäld* av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), vilka ansett att utskottet under 20 bort hemställa,

att riksdagen skulle avslå motionen 1972:605,

10. beträffande *låneunderlag och pantvärde* av herrar Ullsten (fp) och Strömberg (fp), som ansett att utskottet under 21 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1430 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

11. beträffande *övre lånegränser*

a. av herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Strömberg (fp) och Åkerfeldt (c), som ansett att utskottet under 23 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:609 och 1430 samt med avslag å motionen 1972:606, samtliga såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

b. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 23 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:606 och med avslag å motionerna 1972:609 och 1430, samtliga såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

12. beträffande *ränta på amorteringspliktiga tillägglån* av herr Grebäck (c), fröken Ljungberg (m) samt herrar Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Wennerfors (m), Strömberg (fp) och Åkerfeldt (c), som ansett att utskottet under 25 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:609, 1417 och 1430, den förstnämnda och den sistnämnda såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

13. beträffande *maximibelopp för vissa förbättringslån, m. m.* av herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Strömberg (fp) och Åkerfeldt (c), som ansett att utskottet under 27 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:386 såvitt nu var i fråga hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om förslag i enlighet med vad i motionen anförts,

14. beträffande *inkomstgräns för vissa förbättringslån samt stimulans till kommunerna* av fröken Ljungberg (m) samt herrar Ullsten (fp), Wennerfors (m) och Strömberg (fp), som ansett att utskottet under 28 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:386 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts,

15. beträffande *förbättringslån för vissa låginkomstgrupper* av herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Strömberg (fp) och Åkerfeldt (c), som ansett att utskottet under 30 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:609 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

16. beträffande *invalidbostadsbidrag m. m.* av herrar Ullsten (fp) och Strömberg (fp), som ansett att utskottet under 32 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:160 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om

a. initiativ för att främja byggande och drift av servicebostäder för handikappade,

b. utvidgad rätt till invalidbostadsbidrag så att den gällde alla som hade behov av särskilda arrangemang,

c. att nuvarande maximibelopp slopades,

d. att bidrag lämnades även för fritidsboende,

17. beträffande *anslag för markförvärvslån* av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 34 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:606 såvitt nu var i fråga skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till Länefonden för kommunala markförvärv,

18. beträffande *sammansättningen av statens råd för byggnadsforskning* av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 36 bort hemställa,

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

att riksdagen med bifall till motionen 1972:617 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

19. beträffande *obligatorisk kommunal bostadsförmedling* av herr Werner i Tyresö (vpk), som ansett att utskottet under 38 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1972:608 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m).

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Civilutskottets betänkande nr 9 tar upp de bostadsfrågor som väckts i statsverkspropositionen under inrikesdepartementets huvudtitel och de motioner som anknyter till dem. Senare i dag har vi att behandla bostads- och samhällsplaneringsfrågor som närmast faller under justitie- och civildepartementens områden.

Jag finner det angeläget att redan inledningsvis få uttrycka min tillfredsställelse över att den nya utskottsorganisationen gjort det möjligt att inom ramen för ett utskotts behandling kunna debattera och ta ståndpunkt till frågor som berör den helhet som samhällsbyggnadsområdet trots allt utgör. Vi har i utskottet förutsatt att denna grundtanke även i fortsättningen skall beaktas vid remittering av propositioner och motioner, t. ex. i hyresfrågor som är förenade med bostadspolitiska bedömningar.

Bostadsbetänkandet innehöll i fjol hemställa i 50 punkter, 25 punkter i samband med reservationer och två särskilda yttranden. I år lägger vi fram ett bostadsbetänkande med hemställa i 41 punkter, 19 reservationspunkter och ett särskilt yttrande. Denna utveckling beror inte på att den demokratiska oppositionen gett upp några positioner. Den är väl snarare ett uttryck för att den bostadspolitiska debatten i mycket är på väg att mer koncentreras till grundläggande frågor och inte i så hög grad som tidigare handlar om vad man ironiskt brukade kalla "bostadsmaffians" inbördes uppgörelse om tekniska och byråkratiska lösningar i ett invecklat administrativt system. Utvecklingen beror till viss del också på att mittenpartierna i år kunnat samordna sina konkreta alternativ i större utsträckning än tidigare.

Vad är nu huvudlinjerna i respektive riksdagspartiers ståndpunkter, i den mån de blivit aktuella vid riksdagsbehandlingen? Först och främst bör strykas under att enigheten och uppslutningen är i det närmaste total när det gäller övergripande bostadspolitiska målen. När det sedan gäller konkreta åtgärder för att nå dessa mål kan vi urskilja olika huvudlinjer.

Regeringen och regeringspartiet har ju traditionellt funnit att allt vad de hittat på och tillskapat varit bra och av den anledningen bör behållas. Reformförslag har därför regelmässigt avvisats, i vart fall intill den dag då man eventuellt sett sig tvungen att handla, men i så fall först sedan man gjort reformförslagen till sina egna.

Men i det sammanhanget får man väl trösta sig med att opposition trots allt lönar sig. Jag har t. ex. i år med viss glädje kunnat konstatera i

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

uttalande från inrikesministern att han är på glid mot en större förståelse för ett ökat småhusbyggande. Ett ytterligare andrum, som väl räcker över nästa valrörelse, har regeringen skaffat sig genom boendeutredningen och den aviserade nya översynen av finansieringssystemet. Därmed vill jag inte på något sätt ha sagt att dessa utredningar är onödiga. Tvärtom kan de vara framkomliga kanaler för att föra in tidigare nedröstade förslag i handlingen.

De konkreta och genomförbara alternativen står som tidigare center och folkparti för. Moderaterna har, likaledes som vanligt, ställt sig utanför en mer ingående diskussion om samhällsbyggnadsproblemen och upprepar sina beklaganden över tingens hopplösa tillstånd.

Vänsterpartiet kommunisterna är i princip på samma ståndpunkt och upprepar dogmatiskt samhällsägandets fördelar.

Den bostadspolitiska debatten har alltmer koncentrerat sig till bomiljön, produktionskostnaderna och hyresnivån. I detta sammanhang har man ofta behandlat de regionalpolitiska utgångspunkter som i sig kan förklara och ge nyckeln till lösningar av viktiga frågor på det bostadspolitiska fältet. Bostadsfrågan är en av de mest centrala samhällsuppgifterna. Detta förhållande får dock inte leda till att vi inte vill eller vågar tala om uppenbara bristfälligheter i det nu rådande bostadspolitiska systemet eller fattar beslut om prioriteringar, som kanske endast innebär tillfälliga fördelar men som i det längre perspektivet snarare är till skada än till nytta för bostadskonsumenter.

En mera realistisk bedömning innebär ibland att vi måste avstå ifrån att räkna fram trenden och i stället försöka nyttiggöra de givna resurserna på annat sätt än genom att fortsätta en expansionspolitik av bara farten i vissa orter och regioner, särskilt då storstadsregionerna. Eftersom en av de grundläggande faktorerna för att bedöma investeringsbehovet på sikt är de ensidigt inriktade resursinsatserna till dessa orter och regioner, blir också härvidlag den regionala utvecklingsplaneringen den minsta gemensamma nämnaren. I ett samhälle med mindre centraliseringstendenser skulle det vara mycket lättare att ta itu med den fortsatta höjning av bostadsstandarden både inom och kring lägenheten som ju ytterst är målet.

De höga hyrorna i nyproduktionen har stått i centrum sedan den akuta bostadsbristen började sin vandring ut från den politiska arenan. Det borde vara höjt över allt tvivel att allt som kan göras också skall göras för att sänka de kostnader som skall bestridas med hyran.

Vad är det då som kan göras i denna del? Drift-, underhålls- och räntekostnaden kan knappast påverkas på annat sätt än genom rationaliseringar och genom nya tekniska lösningar.

Kapitalkostnaderna beror på produktionskostnad och räntenivå. Utgår man ifrån att dessa faktorer i stort sett är givna, återstår bara att välja mellan subventionsformerna eller kombinationer av dessa. Då inställer sig den politiska balansaktens huvudnummer, dvs. att sänka kapitalkostnaden i hyran. Denna kostnad ingår på grund av paritetslånesystemet redan nu till endast cirka två tredjedelar i hyran, vilken trots detta upplevs som alltför hög.

Den enda rimliga slutsatsen måste då bli att fråga sig om räntenivån är

rätt bestämd. Med all respekt för de nationalekonomiska naturlagarna och det internationella inflytandet får väl ändå erkännas att räntenivån är en slutprodukt av en mer eller mindre ofullkomlig mänsklig avvägning och att möjligheter finns att anpassa den långa räntan så att den inte skall behöva innebära en subvention. Någon skall ju ytterst ändå någon gång betala alla kostnader.

Jag tror att debatten skulle tjäna på att vi såg på den här frågan som det fördelningsproblem den innerst inne ändå är. Även om både boendeutredningen och den nya utredningen om finansieringssystemet kan komma in på och förhoppningsvis finna konstruktiva lösningar på de här frågorna, bör ändå debatten i väntan härpå föras i realistiska termer. Kraven på realism i de ekonomiska sammanhangen får inte och bör inte vara ett utslag av defeatism. Hur vi än senare kommer att lösa de här frågorna, byggs det under tiden bostadsområden som såväl vi själva som våra barn och barnbarn skall leva med och i.

Vi måste därför aktivt engagera oss i bomiljöns utformning. En av de mest brådskande frågorna i det sammanhanget är att se till att långdragna och invecklade planeringsprocesser inte får ett järngrepp över de människor som skall styra dem. Även i det fallet får vi sätta vårt hopp till bygglagutredningen. Det är dock klart att vi som politiker redan nu måste ta vårt ansvar för att den debatt om samhällsbyggandet som så engagerat och stimulerande förs på alla nivåer i vårt samhälle inte bara stannar vid att bli en lång lista av osorterade synpunkter och krav. Vi måste från vårt håll hjälpa till, så att debatten blir konstruktiv och inte lika svår att överblicka som den planeringsverksamhet samhällets olika organ hittills bedrivit och som så hårt kritiserats. Vi måste därför inte minst för vår egen del försöka nå fram till en ordning, där samspelet mellan olika beslut står fullt klart.

En, om jag förstår saken rätt, grundläggande förutsättning härför är att forskningen rörande samhällsplaneringsfrågor får en inriktning som leder fram till alternativ vilka kan begripas av vanligt folk men också kan omsättas i det praktiska livet. Detta krav förutsätter i sin tur att de som är ansvariga för de administrativa frågorna i planeringsprocessen kan marknadsföra olika lösningar och alternativ utan att vara alltför snävt bundna inom sin sektor.

Målsättningar för planeringsarbetet måste konkretiseras ute i de olika kommunerna. Riksdagen kan lämna sitt bidrag genom att ge ökade möjligheter och bättre resurser därtill inom den kommunala självbestämmanderättens ram. Utgångspunkten i framför allt en debatt om boendemiljö och närmiljö måste bli en fortsatt strävan mot det decentraliserade samhälle som ger människorna en praktisk möjlighet att påverka och delta i planeringsbesluten, naturligtvis med hänsynstagande även till riksintressen.

Herr talman! Andra talare kommer att behandla de särskilda utskotts- och reservationsståndpunkterna. Jag vill dock redan nu yrka bifall till reservationerna 1 a, 2, 3, 4, 8 a, 11 a, 12, 13 och 15 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! De yrkanden som ställts i civilutskottets betänkande handlar alla om tekniskt invecklade problem kring låneramar, finansieringssystem, konkurrensvillkor, hyreslagstiftning och markanvändning. Det är ofrånkomligt att det blir på det sättet, eftersom det är denna typ av frågor som riksdagen skall ta ställning till när vi diskuterar bostadspolitik.

Men egentligen handlar detta betänkande om att bygga omkring 100 000 nya hem för familjer med barn, för familjer utan barn, för ensamstående, för dem som har goda inkomster, för dem som har sämre inkomster, för de välanpassade människorna och för de socialt utstötta. Det handlar också om att nyskapa och omskapa vad som är och kommer att bli några hundratusen människors hembygd. För de beslut vi fattar under ärenderubriken Bostadsbyggande har inte bara att göra med de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för hur man bygger hus, även om de problemen är viktiga nog. Husen vare sig de är höga eller låga, vare sig de är byggda för en eller flera familjer är ju ändå bara en del av den boendemiljö som för att fungera även måste innehålla andra saker — hyggliga vägar, kollektivtrafik, arbetsplatser, butiker, skolor, grönområden, lekplatser, fritidsanläggningar etc.

Dessutom handlar det om att av de ungefär 100 000 nya bostäder som kommer att påbörjas innan vi om ett år igen skall diskutera anslag till bostadsbyggande m. m. skapa miljöer som fungerar också socialt.

Då rör det sig om att t. ex. de barn och ungdomar som skall bo i de lägenheter som ryms inom våra garanterade minimiramar och konjunkturreserver kommer att trivas, att den samhällsservice som vi också anslår statliga lånemedel till kan ge dem en meningsfull fritidssysselsättning och att resultatet inte i stället — som vi har sett så ofta blir fallet — blir slum, tristess och trasiga människor.

Formellt är det alltså bara de 55 yrkandena om anslag och lagstiftning som vi skall ta ställning till i dag. Resten lämnar vi åt kommuner, bostadsföretag, bostadsrättsföreningar och åt enskilda att sköta.

I realiteten kräver en framgångsrik bostadspolitik ändå att vi ser bostadsbyggandet som en del i den totala boendemiljön. Det är från den utgångspunkten vi skall bedöma frågan om bostadskostnader och bostadsstandard, administrativa former för långivning till kommunerna, upplåtelseformer och hustyper, hur mycket vi skall bygga och var vi skall bygga etc. En av förutsättningarna för att bostadspolitiken skall kunna bidra till att skapa en socialt riktig miljö är att byggandet anpassas till de boendes önskemål.

Detta är en märkvärdigt ny frågeställning i bostadsdebatten. Under de tre decennier som gått har ett problem dominerat över allting annat i den bostadspolitiska debatten — bostadsbristen. Allt som byggts har kunnat hyras ut, i regel redan på ritningsstadiet. På knappast något annat område har vi så renodlat haft en säljarens marknad som när det gäller bostäder. Ansvarsmedvetna bostadsplanerare och bostadspolitiker har inte saknats vare sig inom den kommunala, den kooperativa eller den enskilda sektorn, och mycket av efterkrigstidens bostadsarkitektur är nog ändå bättre än sitt rykte. Men man har i stor utsträckning ändå byggt utan att

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

fråga bostadskonsumenter hur de egentligen vill bo. När man ändå ibland mött en konsumentopinion har planerare och politiker saknat vanan att lyssna. Den just nu intensiva debatten om markbostäder är ganska typisk. Det konsumentintresset är ju i och för sig långt ifrån nytt. Folk har väl egentligen alltid velat bo i lägenheter med markkontakt, som vi nu formulerar det även om vi inte gjorde det tidigare. Höghusen är en eftergift åt en byggteknik som vuxit fram ur, som det nu har visat sig, delvis tvivelaktiga ekonomiska kalkyler. När i den debatten det enda alternativet till höghus var villa med den egna tomten var det alltför lätt att tillgodose en bostadsform som ändå bara stod öppen för folk med relativt hyggliga inkomster. Med det resonemanglet lät man sig alltför ofta nöja. Därför har också de betonggrå flervåningskolosserna spritt sig i ringar kring våra tätorter och fyllts med folk som egentligen inte alls har velat bo där men som inte haft något annat val.

I dag vet vi att det ensidiga höghusbyggandet även från kommunal-ekonomisk synpunkt i stor utsträckning varit en felsatsning. Nu står runt om i landet tusentals lägenheter i de nya flervåningshusen tomma, medan folk köar för att komma åt egnahemstomter, radhus eller andra former av bostäder med markkontakt. Den situationen har redan på sina håll tvingat fram ett nytänkande. Plötsligt har det visat sig möjligt att bygga småhus med så låga insatser att de är tillgängliga även för folk med måttliga inkomster. I vissa kommuner bygger man radhus för uthyrning.

Samtidigt har en vetenskapligt upplagd undersökning av den s. k. SCAPL-gruppen vid Chalmers i Göteborg visat att den koncentrerade låghusbebyggelsen tvärt emot de teorier som under ett kvartsekel styrt bostadsplaneringen i många av våra kommuner inte alls ställer sig dyrare än flervåningshusen, även om man räknar in de kommunala investeringsringarna och de boendes privata transportkostnader, som givetvis blir något högre om man skall bo längre bort från arbetsplatsen.

En slutsats av detta måste naturligtvis vara en ökad satsning på låghusbebyggelse i olika former. En annan lärdom, minst lika viktig, måste vara att man också i fortsättningen som man fått göra i annan produktion tar reda på vad det är för produkter som konsumenterna egentligen vill ha.

Vill vi öka valfriheten på bostadsmarknaden är det nödvändigt med en målmedveten satsning också för att hålla kostnaderna på en rimlig nivå. Trots relativt förbättrade möjligheter att få bostadstillägg och trots ett paritetslånesystem som i dag gömmer undan en avsevärd del av den egentliga bostadskostnaden upplevs hyran som en alltför tung post även för människor i vanliga inkomstlägen.

I själva verket är situationen i detta avseende på många håll i landet mycket alarmerande, och det skulle förvåna mig om inte vinterns proteststorm mot de höga livsmedelspriserna kommer att få en efterföljare i höst, när de nya hyrorna blir klara. Departementschefen har naturligtvis inte kunnat undgå att ta upp kostnadsproblemet i årets proposition. Men utöver en hänvisning till pågående utredningar och en del rationaliseringar på det administrativa området, som han visar på, har han inte mycket att komma med.

Med tanke på att kapitalkostnaderna spelar en så dominerande roll för hyresnivån ligger det naturligtvis nära till hands att kräva en sänkning av bostadslåneräntan. Då måste man emellertid ha klart för sig att paritetslånesystemet i viss utsträckning neutraliserat effekten av räntan, om man ser till den i dag faktiskt utgående hyran. När vänsterpartiet kommunisterna t. ex. föreslår att vi bör ha en, som de säger, låg och fast ränta på bostadslånen måste de, om de menar allvar, ha i tankarna en bostadslåneränta som gör kapitalkostnaderna lägre än vad som motsvaras av den s. k. basannuiteten, alltså 5,1 procent. Först om man gör det leder en räntesänkning till en sänkning av hyrorna i den dyra nyproduktionen. Men då handlar det också om en sänkning långt under vad som är marknadsmässigt motiverat, och det kommer i realiteten att bli fråga om en mycket kraftig generell subventionering, vilket vänsterpartiet kommunisterna samtidigt säger sig inte vilja ha. Samtidigt måste givetvis de som förordar att paritetslånesystemet skall avskaffas — de må ha aldrig så bestickande samhällsekonomiska argument för det förslaget — räkna med att den i dag utgående hyran då kommer att stiga med effekten av de ca 2,5 procent som skiljer kapitalkostnaden inom paritetslånesystemet och den verkliga kapitalkostnaden. Det skulle betyda att hyrorna i somliga fall ökade med uppemot 40 procent.

Vi har för vår del föreslagit en ökad andel i statliga lån i enskilt byggda småhus och flerfamiljshus. Det skulle skapa likvärdigare konkurrensvillkor mellan allmännyttiga och kooperativa företag på den ena sidan och de privata företagen på den andra, vilket bör ha en kostnadspressande effekt i sig. Dessutom menar vi att låneunderlaget för alla statsbelånade hus borde räknas upp så att det sammanfaller med pantvärdena, vilket ökar den del av byggnadskostnaderna på vilken statliga lån utgår. En sådan här åtgärd skulle sänka boendekostnaderna i framför allt de nu ofta mycket dyra saneringsprojekten.

Vi menar att man över huvud taget skall bättre ta vara på möjligheterna att pressa boendekostnaderna genom att skärpa kravet på konkurrens inom bostadsbyggandet. Det gäller på byggmaterialssidan, där ett fåtal jätteföretag nu behärskar en marknad där pris- och kartellövervakningen är ganska bristfällig. Men det gäller även i själva byggledet, och då både flerfamiljshus och småhus.

I folkpartiets partimotion föreslås att anbudskonkurrens i princip skall uppställas som villkor för statliga lån. Principen bör alltså, enligt vår mening, vara att statliga lån skall utgå till det företag som efter en öppen anbudstävlan visat att det kan bygga billigast. Det bör vara principen, även om det ibland kan finnas skäl att göra undantag. I dag är det inte på det viset. Bara ungefär 40 procent av flerfamiljshusen byggs efter anbudskonkurrens, och när det gäller småhus är anbudsdelen förmodligen inte större. Det är anmärkningsvärt, tycker jag, att intresset för anbudskonkurrens är så svagt, när man i flera undersökningar klart visat att de hus som byggts efter det att man har infordrat anbud från flera företag är klart billigare än de som byggts utan sådant anbudsförfarande.

Den s. k. låneunderlagsgruppen i bostadsstyrelsen har under ett antal år följt den här saken och t. ex. för 1970 konstaterat att av 15 undersökta projekt där kostnaden låg 5 procent under det s. k. lånetaket,

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

dvs. anmärkningsvärt billiga byggen, så var det 12 som var konkurrensprojekt. Inget av de här billiga projekten hade man räknat fram i en s. k. förhandlingsentreprenad, som är en mycket vanlig metod att bestämma vem som skall få bygga ett visst område.

I en artikel i nr 6 av tidskriften Att bo redovisar Ants Nuder och Bengt Johnson en undersökning om byggkonkurrens när det gäller småhus, som grundar sig på ett arbete som utförts av institutionen för byggnadsteknik vid tekniska högskolan i Stockholm. Den visar först och främst en anmärkningsvärt stor skillnad i kostnad mellan privatfinansierade och statligt belånade grupphus. I Storstockholm var prisskillnaden i medeltal 90 000 kronor 1970 för likvärdiga projekt. Men undersökningen visar också på anmärkningsvärt stora prisskillnader mellan olika statsbelånade småhusprojekt beroende på om de byggts efter anbudskonkurrens eller inte.

I den här undersökningen tog man ut projekt som hade äsatts samma pantvärde, dvs. sådana projekt som av länsmyndigheterna bedömts ha samma värde i vad gäller utförande och standard. Produktionskostnaderna varierade från 7 procent över detta värde till 18 procent under, eller mellan 140 000 och 177 000 kronor.

Det betyder drygt 20 procent lägre produktionskostnader i det fall där man byggt med effektiv konkurrens. Undersökarna påpekar att det visserligen finns många andra faktorer som bestämmer vad ett småhus kostar att bygga, men finner i de undersökta fallen att priset genomgående sammanhänger med på vilket sätt producenten skaffat sig rätten att bygga, dvs. konkurrensförhållandena.

Det system som vi nu förordar innebär t. ex. att man i en kommun inte som nu kan tilldela låt oss säga Riksbyggen ett visst område och sedan överlåta åt det företaget att bestämma att t. ex. BPA skall få entreprenaden. BPA måste först i en öppen anbudsgivning visa att man kan bygga billigast. Även när privata företag äger den mark som skall bebyggas måste företagen kunna bevisa att deras byggnadskostnader är likvärdiga med konkurrensprojektens. Och här ligger enligt min mening en annan väsentlig fördel med kravet på anbudskonkurrens. Det kommer rimligen -- och mera ju mer kommunal mark vi har -- att motverka markspekulation. Ett av skälen till att de stora byggföretagen i dag köper upp stora områden är ju att man därigenom vill tillförsäkra sig rätten att bygga, vilket ur företagets synpunkt naturligtvis är helt rimligt.

Men det motivet för att köpa mark kommer rimligen att bli mindre framträdande i en situation där företagen vet att det avgörande för att de skall få bygga inte är hur mycket mark de hunnit lägga beslag på eller hur de står till buds hos kommunalmän och allmännyttiga bostadsföretag utan hur konkurrenskraftiga de är när det gäller att bygga hus av viss begärd standard till lägsta möjliga kostnad. Vi skulle med den uppläggnings vi föreslår begränsa konkurrensen om mark, som vi vet leder till att boendekostnaderna pressas i höjden, och öka den konkurrens i byggledet som vi vet leder till lägre produktionskostnader. Givetvis blir, som jag sade tidigare, förutsättningarna för anbudskonkurrens bättre ju mera av den mark som kommer till användning för nya bostadsområden ägs av kommunerna.

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Tyvärr har utskottsmajoriteten avvisat det här förslaget, bl. a. därför att det finns en utredning även på detta område. Utredningar går det ju alltid att hänvisa till, och på bostadssidan är de legio. Men jag skulle gärna vilja ställa en fråga, och det finns tillfälle för de socialdemokrater som kommer efter mig på talarlistan att svara. Man säger bl. a. att man väntar på utredning. Vilka andra skäl är det då som gör att man från socialdemokratiskt håll är efter år avvisat det här kravet på ökad konkurrens i byggandet? Några egna förslag när det gäller att pressa byggkostnaderna har man ju ännu inte presterat.

Ätt anpassa byggandet till de boendes krav och att hejda fortsatta öknningar av hyreskostnaderna måste vara två av bostadspolitikens viktigaste uppgifter just nu. Det betyder inte att bristen på bostäder upphört att vara ett problem och att vi kan slå oss till ro när det gäller byggandets omfattning, även om debatten i dag mera handlar om lägenheter utan folk än om folk utan lägenheter.

Någon aktuell statistik på hur stor andel av nyproduktionen som inte kunnat hyras ut inom viss tid från färdigställandet finns inte. De senaste uppgifter som vi har gäller tiden från 1967 t. o. m. juni månad 1971, då debatten om de tomma lägenheterna började. Dessa siffror visar att det antal lägenheter som inte kunnat hyras ut ännu tre månader efter att de blev färdiga visserligen var ganska högt på sommaren förra året, 3,9 procent för hela riket, men att vi t. ex. under 1968 hade betydligt högre noteringar utan att någon då egentligen oroade sig över det här fenomenet. I vissa delar av landet var antalet avsevärt högre.

I brist på aktuella informationer – och det är dess värre en situation som vi ofta tvingas konstatera inom bostadspolitiken – är det naturligtvis vanskligt att ange några säkra omdömen om orsakerna bakom detta fenomen. Helt allmänt kan naturligtvis sägas att det kostar pengar att ha många lägenheter stående tomma någon längre tid, pengar som i sista hand hyresgästerna kommer att få betala på hyran eller på skattsedeln. Därför är det naturligtvis angeläget att man på varje ort planerar bostadsbyggandet så att det så långt möjligt svarar mot den faktiska efterfrågan.

Å andra sidan är ju en viss andel tomma lägenheter en nödvändig förutsättning för – eller skall vi säga ett belägg för – att vi har en någorlunda rörlig bostadsmarknad, dvs. en viss valfrihet för bostadskonsumenter. Hur hög andel som är samhällsekonomiskt motiverad vågar jag inte säga. Men det kan vara skäl att påminna sig att en del av orsakerna till att vi i dag på sina håll har en så pass hög andel nyproducerade bostäder som är svåra att avyttra ju är en direkt följd av bostadsbristen. Det forcerade byggandet har inte medgett en rimlig konsumentanpassning, vilket lett till att vi byggt fel bostäder, dvs. bostäder som konsumenterna säger nej till när de har en möjlighet att välja. Det går alltså att hävda att en viss andel tomma lägenheter är försvarbar även ur renodlat ekonomiska synpunkter.

Dessutom är det sannolikt så att det säljmotstånd som finns mera har att göra med de höga hyrorna än med att vi byggt för mycket. Vi har fortfarande tiotusentals människor i bostadskön som saknar egen bostad. Dessutom har vi enligt 1970 års bostadsräkning fortfarande cirka en

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

kvarts miljon omoderna lägenheter, därav omkring 160 000 som saknar så elementär utrustning som vatten- och avloppsledning. Antalet människor i det här landet, där det ändå byggs mer bostäder än på många andra håll, som kan sägas ha en mycket dålig bostadsstandard, är ett par miljoner.

Därför kan det inte bli tal om att minska bostadsbyggandet, som föreläs i en del motioner i år. Vi har för vår del också accepterat regeringens bostadsbyggnadsram för nästa år, men vi anser det viktigt att besked om väntade minimiramar skall kunna ges till samtliga kommuner för hela femårsperioden, inte som enligt regeringens förslag för den senare delen av perioden bara till de mest expansiva delarna av landet. Dessutom menar vi att privatfinansierat och statsbelånat byggande skall sammanföras inom samma ramar och att lån till de s. k. styckebyggda småhusen – dvs. de som byggs av ägaren själv i regel – skall kunna läggas utanför dessa ramar. Fördelningen mellan kommunerna bör, menar vi, i sin helhet göras på länsnivå, där man har bättre möjligheter än på centralt håll i Stockholm att bedöma det lokala byggnadsbehovet.

Vi menar också för vår del att statsmakterna genom att i god tid ge besked om vilket bostadsbyggande som man kan räkna med ute i kommunerna inte bara underlättar den långsiktiga bostadsplaneringen, vilket i och för sig är mycket viktigt, utan också underlättar en anpassning till de regionalpolitiska målsättningarna, där sammanvägningsansvaret ju ligger på länsmyndigheterna. Här är det just, som jag sade, fråga om en anpassning och inte fråga om att använda bostadsbyggandet som styrmedel.

När utskottet i det sammanhanget enhälligt uttalat att en strypning av bostadsbyggandet inte får utnyttjas för att hejda befolkningstillväxten i storstadsområdena, så betyder det naturligtvis inte att vi skulle vara motståndare till en sådan dämpning. Men utskottet har dragit den enligt min mening – och kravet är också framställt i folkpartiets motion – helt riktiga slutsatsen att en strypning av byggandet i storstäderna i första hand, om den kom till stånd, skulle innebära sämre bostadsstandard för de människor som redan bor i dessa områden.

Det kan vara befogat att göra detta uttalande i dag när det är alltför vanligt att man i ett i och för sig vällovligt nit att värna om naturmiljön är beredd att säga nej till praktiskt taget allt nybyggande. Vad man alltför ofta glömmer bort i den debatten är att det sättet att rädda en miljö samtidigt blir ett hot mot en annan miljö, den minst lika viktiga boendemiljön. För de tiotusentals familjer i storstadsområdena som bor trångt i våra alltför många daliga lägenheter ter sig den här sortens miljöradikalism nog mycket cynisk. Och jag skulle vilja sluta med att säga att den ter sig också lika kortsiktig som den sortens politik som går ut på att benhårt säga nej till en revidering av aktuella byggplaner – exemplet är hämtat från Järvafältet – som kunde förvandla det tunga och betonggrå till något mänskligare och miljöriktigare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 a, 3, 4, 8 a, 10, 11 a, 12, 13, 14, 15 och 16 vid civilutskottets betänkande nr 9.

Onsdagen den
19 april 1972*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Herr talman! Civilutskottets värderade ordförande började denna debatt med något slags lägesbeskrivning av partiernas ståndpunktstagande i bostadsfrågan. Om avsikten var att frysa ut moderaterna ur debatten med uttalandet att moderaterna hade ställt sig utanför och bara beklagar sakernas tillstånd, så kanske det kunde föranleda en representant för moderata samlingspartiet att nu tiga still. Men när jag sedan hörde utskottsordförandens beskrivning av centerpartiets och folkpartiets konstruktiva och positiva insatser i bostadsfrågan -- som det hette -- förstod jag att omdömena kanske inte var så nyanserade som de var avsedda att vara. Och därför tar jag mig nu friheten att orda här.

Man kan naturligtvis föra en bostadsdebatt på många olika sätt. En sådan debatt erbjuder alltid mycket stora svårigheter. De föregående talarna har inledningsvis berört dem. Svårigheterna består väl framför allt däri att det är så många frågor av byggnadsteknisk, ekonomisk-teknisk och lagteknisk karaktär som är involverade i hela problemkomplexet. Men man kan ju försöka -- och det tänker jag göra -- att från olika håll belysa det som vi upplever som dagens bostadssituation.

Om man då först ser på frågan från produktionsidan -- och jag tänker då inte bara på de rena produktionsföretagen utan också på bostadsföretagen och på de enskilda, kooperativa och allmännyttiga förvaltningsföretagen -- märker man att trots att det på detta område har ställts kapital till förfogande på ett sätt som knappast har skett i någon annan näringsgren, så möter företagen ändå i dag mycket stora svårigheter. Konkurserna har varit mångfaldiga, och det talar ett ganska allvarligt språk. Många företag har också känt av att kostnadsutvecklingen på skilda områden har varit besvärande.

Jag läste med intresse hur departementschefen i statsverkspropositionen betonade att kostnadsutvecklingen på bostadsproduktionsområdet var i hög grad gynnsam under slutet av 1960-talet, men att det sedan vände, så att kostnadsökningarna blev snabbare 1970 och att ökningarna fortsatte även under 1971. Detta är väl alldeles riktigt. Men jag vill i sammanhanget citera vad SABO skriver i en redovisning -- jag tror att det gäller för bostadsföretag över huvud taget -- nämligen att ändå har "kostnadsutvecklingen för de olika produktionsfaktorer som ingår i byggnadskostnadsindex varit väsentligt snabbare än för den färdiga produkten".

Jag tror att det är en alldeles riktig bedömning, och jag tycker att detta borde sägas någon gång i debatten, därför att det vittnar om en produktivtetsutveckling på bostadsproduktionens område i vårt land som är värd ett gott betyg. Ändå kan man naturligtvis instämma i departementschefens önskemål om ytterligare förbättring, likaså i hans bedömning att den förbättringen är beroende av åtgärder som stat och kommun, byggherrar, entreprenörer m. fl. kan komma att vidta.

Om man nalkas bostadsdebatten från konsumentensida är det kanske i dag svårt att få fram positiva spontana uttalanden. Konsumenterna säger att de inte får de bostäder de vill ha, att hyrorna är för höga, att det byggs för få småhus i förhållande till efterfrågan och att boendemiljöerna ofta är olämpliga, i synnerhet för barnfamiljerna. Jag tror att missnöjet är

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

värt att lyssna till. Måttfullt eller överdrivet framförd är kritiken ändå ett uttryck för vad människor i dag upplever som svårigheter eller rent av trångmål. En bostad hör nu en gång för alla till livets nödtorft, vilka anspråk man sedan än individuellt ställer på den.

Den tredje intressenten i bostadsdebatten är samhället, stat och kommun, som står för bostadspolitikens utformning i egentlig mening. Både den ekonomiska och den sociala sidan av bostadsfrågan gör den till ett samhällsintresse av mycket stora mått. I moderata samlingspartiets partimotion pekar vi på att närmare 25 miljarder omsätts i byggproduktionen med dess följdinvesteringar och att drygt 300 000 människor är direkt sysselsatta i verksamheten, som skall ge ännu fler bostadskonsumenter goda, ändamålsenliga bostäder till rimliga priser. Sverige ligger etta bland OECD-länderna i fråga om antalet välutrustade, nyproducerade lägenheter per tusen invånare. Detta framhöll vår statsminister senast i förra veckan i en TV-debatt. I det uttalandet finns mycket av berättigad glädje över att programmet om en miljon lägenheter på tio år håller.

Trots detta menar vi i moderata samlingspartiet att det är mycket som brister i bostadspolitikerna, ja, vi går längre och säger att den är värd hård kritik. Är det inte nu uppenbart att den hårda styrningen efter socialistiskt mönster med regleringar, föreskrifter och kvotregler inte har blivit så lyckad som den avsåg att bli? Är det inte uppenbart att det måste vara fel någonstans när vi nära 30 år efter andra världskriget måste ha kvar en kristidsreglering sådan som hyresregleringen? Är det inte värt eftertanke att människor i dag anser sig ha råd att hålla sig med bil men drar sig för kostnaderna för en bostad – livets nödtorft kallade jag det nyss – och detta trots att en bil i 16 000-kronorsklassen kostar mer per år än en modern trerummare, för att fortsätta att citera SABO:s redovisning? Ligger det inte åtskilligt i moderata samlingspartiets påstående att bostadskonsumenten känner sig berövad sin valfrihet vid sin bostadsefterfrågan och att bostadspolitikerna måste inrikta sig på att återge honom den valfriheten?

Herr talman! Civilutskottets betänkande nr 9 har inte mindre än 23 reservationer och ett särskilt yttrande hängande vid sig. Även om det är mindre än tidigare är det ändå ganska mycket. Det beror naturligtvis på det flitiga motionerandet på bostadspolitikens område, och motionerandet i sin tur beror på att här har funnits och finns i riksdagen så mycket intresse för bostadspolitikerna, så mycket som man vill förändra eller rätta till.

Vad vi, herr talman, från moderata samlingspartiets sida vill framhålla – både motions- och reservationsvis – kommer sannolikt från regeringspartiets sida att karakteriseras som "gamla bekanta". Sådana skall man ju ha i riksdagen, och med vara egenartade traditioner i det här huset, ärvda ifrån det andra huset, har vi en viss benägenhet att nonchalera s. k. gamla bekanta, och man glömmer gärna bort att det kan finnas ett visst värde i gamla bekantas ihärdiga trofasthet.

Jag vill, innan jag går in på de reservationer som vi moderater fogat vid utskottets betänkande, peka på ett par inslag som ger något av en ny belysning åt våra förslag. Vi har haft anledning att också i det

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggnade, m. m.*

bostadspolitiska sammanhanget anknyta till den aktuella samhällsekonomiska och fortfarande konjunkturosäkra situationen, som behandlades med mycket stort eftertryck när finansplanen tidigare var föremål för debatt här i kammaren. Vi har också fäst uppmärksamheten vid den gemensamma borgerliga reservation som var fogad vid finansutskottets betänkande och som handlade om de ekonomiskt-politiska avvägningar som borde leda till prioriteringar i fråga om näringslivets investeringar generellt.

Det andra inslaget som jag vill fästa uppmärksamheten på gäller den utredning som statsrådet Holmqvist aviserat i propositionen nr 76, som nu ligger på riksdagens bord och som civilutskottet i sin tur hänvisat till på s. 5 i utskottsbetänkandet nr 9. Den aviserade utredningen skall gälla bostadsfinansieringssystemet.

Frågan om bostadsbyggandets omfattning — både för innevarande år och i femårsprogrammet — kan vi i moderata samlingspartiet inte ta ställning till utan hänsynstagande till vad jag tidigare berörde: det finansieringsbehov som förefinns för också andra produktiva investeringar för att förbättra balansen vid en konjunkturuppgång, som vi hoppas är på väg och som i sig själv kan vara ömtalig just i uppgångsskedet. De i förhållande till propositionen mer begränsade ramar som vi föreslår bör i första hand gälla flerfamiljshus, för att man — som vi menar — skall kunna tillmötesgå det växande kravet på småhusbebyggelse. Det är i dagens läge angeläget att få underlag för en mera realistisk bedömning av dylik bostadsbyggnadsvolym de närmaste åren, och det är en uppgift som vi vill hänskjuta till boendeutredningen för skyndsam utredning.

Detta vill utskottet nu inte gå med på. Men det faktum att det finns outhyrda lägenheter och det förhållandet att de kommunala bostadsbyggnadsplanerna tycks vara mera försiktiga i år än tidigare är också företeelser, som bör beaktas vid planeringen av bostadsbyggnadsvolymer för den kommande femårsperioden.

Jag vill i detta sammanhang, herr talman, yrka bifall till reservationen 1 b.

Det bostadsfinansieringssystem — det s. k. paritetslånesystemet — som de föregående talarna har berört kom till 1968 för att avveckla de generella bostadssubventionerna — detta sades tydligt ifrån. Systemet hade dock inte riktigt den effekten. Vi fick i stället ett system, där låntagarnas skuld till staten har ökat år från år. Det råder ovisshet om huruvida sådana hyror någonsin skall kunna tas ut att lånen kan återbetalas. Med skuldökningen — den uppgår redan till ca 3 miljarder kronor — växer kravet att staten skall ta sitt ansvar genom framtida avskrivningar, som kan komma att gälla årliga miljardbelopp.

Detta är naturligtvis inte riktigt vad man hade tänkt sig. Vi kan säga att det är olyckliga omständigheter som har gjort att paritetslånesystemet inte fått den avsedda effekten. Men då hade det väl funnits skäl att söka förändra systemet i någon mån och rätta till det som medfört olägenheter. Det måste ju kännas egendomligt för människor att veta att de, när de betalar sin hyra, samtidigt ådrar sig en skuld, eftersom de inte har betalat hela hyran, en skuld som ökar år från år.

Det är emellertid med stor tillfredsställelse som jag ser att moderata

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

samlingspartiets krav nu skall bli åtminstone i viss mån tillgodosett genom, som det heter, "en grundläggande översyn av bostadsfinansieringen". I reservationen 6, som jag yrkar bifall till, förutsätter vi att utredningsdirektiven även skall omfatta en avveckling av paritetslåne-systemet.

Vänsterpartiet kommunisterna har nu som tidigare yrkat på att man skall övergå till en statlig totalfinansiering av bostadsproduktionen. Jag ser att inrikesministern kommer att besvara en interpellation snart nog i denna fråga. Därför skall jag inte alls uppehålla mig vid den punkten. Jag skall enbart förklara att moderata samlingspartiet här har en egen reservation, därför att vi har velat klart och entydigt ta avstånd från en statlig totalfinansiering, något som övriga borgerliga partier tidigare har gjort. Jag yrkar bifall till reservationen 8 b, som berör denna fråga.

Med den inställning som vi tidigare har haft och även nu redovisar till paritetslånenes vanskligheter kan vi inte gärna tillstyrka herr Bergmans motion om att paritetslånen skall utsträckas att omfatta avgäldsrentan vid tomträtt. Det finns även andra invändningar att göra mot hans förslag, och det är egentligen ganska förvånande att utskottet har kunnat tillstyrka ett förslag, som i dag får ganska oöverblickbara konsekvenser. Jag yrkar bifall till reservationen 9, där vi från moderata samlingspartiet behandlar denna sak.

Reservationen 11 b om de övre länegränserna, som ju syftar till enhetliga — varför inte kalla dem jämlika — förhållanden för olika läntagarkategorier ber jag att få tillstyrka, och likaså reservationen 17, där vi liksom tidigare yrkar avslag på medelsanvisningen till Lånefonden för kommunala markförvärv. Motiveringarna är tidigare så grundligt redovisade att jag med den tidsbegränsning som nu har blivit en moralisk vana i riksdagen underlåter att uppräknat dem.

I reservationen 18 har herr Wennerfors och jag yrkat bifall till en motion av herr Turesson, en motion som fäster uppmärksamheten på det ökande behovet av att i byggnadsforskningen vidga och fördjupa kunnandet om hur kulturhistoriskt värdefull bebyggelse bör hanteras. Jag yrkar bifall också till den reservationen.

Slutligen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 12 och 14, som de föregående talarna har omnämnt, och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr GREBÄCK (c) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Ljungberg var en smula ledsen på mig, kanske t. o. m. förgrymmad, för att jag vågade påståendet att moderata samlingspartiet har ställt sig utanför en mera ingående debatt om bostadsbyggnadsproblemet. Jag skulle därför gärna vilja tala om hur jag har kommit fram till den slutsatsen. Det har jag gjort genom att läsa den moderata partimotionen om bostadspolitiken, och jag skall här citera ett par rader ur den.

I avsnittet Bostadspolitiken konstaterar man strax i början: "Samhällets satsning har under hela efterkrigstiden förändrats, förbättrat och omstrukturerat lägenhetsbeståndet och lägenhetsstandarden."

Det tycker jag är ett ganska gott betyg för den bostadspolitik

samhället har bedrivit, men när man sedan drar slutsatsen, lyder den på följande sätt:

”Bostadsbyggandets mål måste som moderata samlingspartiet alltid hävdat vara att ge människorna goda bostäder till rimliga priser. Bostadskonsumenten måste ges valfrihet vid sin bostadsefterfrågan.” Detta är vad jag kallade de övergripande målen, varom vi alla var ense.

Men sedan säger man i motionen: ”Ett viktigt bostadspolitiskt mål måste även vara att på ett genomgripande sätt ändra bostadsproduktionen från att vara en statsgaranterad näring till att bli en marknadsanpassad företagsamhet arbetande under eljest allmänt vedertagna konkurrens- och verksamhetsbetingelser.”

Jag menar att det är detta påstående som gör att moderata samlingspartiet i inte ringa grad ställer sig utanför en meningsfull debatt om bostadspolitikens utformning för framtiden.

Utskottet förlitar sig inte på de s. k. fria marknadskrafterna i den utsträckningen. Jag tror att bostadspolitiken i framtiden måste i långt högre grad än förut anknytas till den regionala planeringen. Det förutsätter en styrning från samhällets sida, och det är just beträffande hur den styrningen skall ske som jag tycker det är synnerligen angeläget att partierna tänker igenom problematiken och att vi hjälps åt för att söka nå det övergripande mål som vi alla säger oss vara eniga om, nämligen att ge goda bostäder till rimliga priser åt människorna.

Detta var bara en liten förklaring till hur jag kommit fram till min slutsats, fröken Ljungberg.

Fröken LJUNGBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag visste inte att centerpartiet var främmande för konkurrensens betydelse i den friare marknadshushållningen. Det gläder mig att i varje fall folkpartiets representant för en stund sedan här sade sig förstå denna betydelse.

I övrigt finner jag inte anledning att ytterligare illustrera det uttryck som herr Grebäck använde inledningsvis när han sade att man i bostadsdebatterna tidigare talat om bostadsmaffians inre uppgörelse. Det är kanske inte värt att repetera sådana uppgörelser.

Herr ANDERSSON i Knäred (c):

Herr talman! Jag tror att det är litet felaktigt att som så ofta sker tala om bostadspolitiken som en mycket svårbegriplig problematik, avsedd kanske endast för specialister. Vi kan i alla fall konstatera att bostadspolitiken omspannar ett fält, som rymmer en väsentlig del av människornas tillvaro. Problematiken blir omfattande och delvis invecklad, men den företer därför inte någon annan bild än den samhällslivet i övrigt gör.

I det egna hemmet – vare sig detta nu är en hyreshostad eller en villa – tillbringar människan en väsentlig del av sitt liv i vaket eller sovande tillstånd. De flesta tillbringar där huvuddelen av sitt liv – jag talar nu om Medelvensson och inte om riksdagsmän och andra som väl får anses förete ett avvikande mönster härvidlag.

Det är alldeles uppenbart att det i allra högsta grad måste intressera

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

människorna hur dessa frågor ordnas. När vi i riksdagen diskuterar bostadskvoter för innevarande år och de närmaste åren framåt, bostadsbyggandets omfattning och inriktning, är det klart, att man måste fråga sig om våra bedömningar är riktiga. Och när vi i riksdagen beslutar om vad som sedan skall effektueras av kommuner och enskilda och därmed bestämmer boendemönstret för människor under 60–70 år framåt kan man fråga sig hur dessa människor senare kommer att bedöma vårt agerande.

Ja, detta får framtiden utvisa. Vi tycker naturligtvis att de som tidigare skött bostadspolitiken gjort detta dåligt — i den mån det fanns en bostadspolitik under gångna årtionden. Man planerade dåligt, byggde dåliga bostäder osv. Detta har medfört, att vi i våra dagar behöver ha så stor bostadsproduktion att under en relativt kort tid nästan hela bostadsbeståndet förnyas. Men vi frågar oss om mycket av det som byggs i dag kommer att accepteras under 50 å 60 år. Det är naturligtvis så mycket mera bekymmersamt som förutsättningen är att det skall betalas under så lång tid. Då vill man ju gärna att det på ett något så när hyggligt sätt kan fungera under denna tid.

Här har boendekostnaderna förts på tal. Det är naturligtvis den problematiken som mer och mer blir dominerande. Jag tycker att det i och för sig skulle vara ett tecken på välstånd och en riktig ordning i samhället om vi i fråga om boendet hade möjligheter att välja; om man inte behövde ställa sig i en kö och sedan ta emot den bostad man tilldelas efter en kortare eller längre väntan. Man skulle ha möjlighet att själv välja, liksom man beträffande annan konsumtion i stor utsträckning har valmöjlighet, även om ekonomin naturligtvis lägger hinder i vägen när det gäller såväl bostadskonsumtion som annan konsumtion. I fråga om boendet har detta ju inte varit det största hindret.

Den omständigheten att vi på många håll har bostäder tomma och att man alltså kan välja och vraka skulle se tilltalande ut, om man inte visste orsaken: att bostäderna har blivit för dyra.

Boendet har blivit för dyrt trots att man, som fröken Ljungberg påpekade, skjuter åtskilligt av kostnaderna framför sig genom paritetslånen. I och för sig ligger det i sakens natur att man kan skjuta kostnaderna något framför sig genom paritetslånesystemet. Det byggdes ju upp för detta ändamål. Men bekymret är att för stora summor varje år får skjutas på framtiden. Om detta fortsätter utan att man gör betydande ändringar innebär det att inte bara summorna per år utan också tiden då man får skjuta kostnaderna framför sig blir så betydande, att det samlade resultatet verkar i hög grad avskräckande.

Vi hälsar därför med tillfredsställelse den proposition som har lagts om en teknisk lösning i närtiden av paritetslånesystemets bekymmer, men framför allt naturligtvis den aviserade utredningen om bostadsekonomin på längre sikt och finansieringen av bostadsbyggandet. Vi är dock klart medvetna om att det gäller utomordentligt besvärliga problem och frågeställningar.

Paritetslånesystemet har hittills verkat ganska dåligt — man har ådragit sig en våldsamt ökad skuldsättning. Detta beror naturligtvis framför allt på den mycket höga räntenivån och det anmärkningsvärda, att trots att vi

nu under en relativt långt tid haft diskontot på en hygglig nivå har den långa räntan endast sänkts mycket obetydligt under den tiden. Hade den långa räntan legat på en i förhållande till diskontot rimlig nivå, skulle ju faktiskt paritetslånesystemet i dag kunnat fungera relativt hyggligt.

Det är rätt egendomligt att utlåningsräntorna skall behöva ligga på en sådan nivå som de gör i dag. Jag vill gärna påtala det mycket anmärkningsvärda i att kanske ingen annan företagsamhet i detta land har haft en sådan lönsamhet som bankväsendet under senare år. Det vittnar ju också de enormt påkostade och dyrbara bankpalatsen om som växer upp som svampar ur jorden runt om i landet, inte minst här i vår närmaste omgivning. Det måste bero på att marginalerna inom denna verksamhet ligger på en oskäligt hög nivå, och detta ger också resultat inte minst på bostadssidan i onödigt höga hyror eller, via paritetslånesystemet, en onödigt högt utvecklad skuldsättning genom att man får skriva upp lånen undan för undan på grund av att de skall baseras på en så hög räntenivå.

Det finns åtskilligt som man kan understryka och hälsa med tillfredsställelse såväl i propositionen som i uttalanden av inrikesministern på skilda håll i landet när det gäller byggandets inriktning på mindre flerfamiljshus och på småhus. Vid ett sådant här tillfälle finns det skäl att inte bara föra fram kritik utan även ge en komplimang. Jag tycker att bostadsministern har visat en allt förnuftigare syn på dessa problem som berör människorna på ett så väsentligt sätt och där tyvärr under en lång följd av år de boende haft alltför små möjligheter att få sina intressen tillgodosedda. Det verkar att ha varit de byggande mer än de boende som bestämt hur bostäderna skall te sig, hur bostadsmiljöerna skall utformas osv.

Jag vill sedan gå över direkt till reservationerna. Folkpartiet och centerpartiet har ju i huvudsak gemensamma reservationer. Herr Ullsten har motiverat de flesta av reservationerna, och jag behöver därför inte säga så värst mycket på dessa punkter. Jag vill bara i fråga om reservationen 1 beträffande bostadsbyggandets omfattning starkt understryka att vi önskar bryta ut de styckebyggda småhusen ur kvoteringen. Det var ju bara för några år sedan som man lade dem under kvotering efter att de tidigare legat utanför. Jag kan inte se att det hade några verkningar som egentligen motiverade att småhusen någonsin lades under kvotering. Det var ju i själva verket på det sättet att man drog in småhusen under kvoteringen i en tid då man speciellt ville inrikta bostadsbyggandet på storstadsområdena genom att dit flytta över bostadsbyggande från övriga delar av landet. Det har nu åtminstone i vissa storstadsområden visat sig att man inte kunnat utnyttja de kvoter som man har blivit tilldelad utan fått lämna tillbaka av dessa. I en sådan situation verkar det ju vara ganska onödigt att behålla kvoteringen av småhusen. Denna borde enligt min mening aldrig ha införts, men när den nu finns är det hög tid att den avskaffas.

Då det gäller fördelningen av länceramarna vill vi starkt understryka att man vid planeringen på något längre sikt inte skall begränsa dessa ramar bara till s. k. expansiva orter utan i stället bör ge alla kommunblock i vårt land en minimitilldelning, så att alla dessa har möjlighet att planera något mera långsiktigt. Inte minst rent psykologiskt har det verkat oerhört

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

deprimerande för de kommunblock som betecknats som icke expansiva att inte få möjligheter till ett långsiktigt planerat bostadsbyggande genom att de inte omfattas av låneramarna.

Beträffande anbudskonkurrensen vill jag bara understryka de synpunkter herr Ullsten anförde och ansluta mig till dessa.

När det gäller frågan om en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet ställer vi reserveringar från folkpartiet och centern upp på regeringens sida och menar, att det nuvarande finansieringssystemet har fungerat så pass tillfredsställande att det inte finns anledning för riksdagen att nu ta något initiativ, vilket däremot utskottsmajoriteten har ansett och framfört i en särskild skrivning i betänkandet.

Jag återkommer härnäst till frågan om de övre lånegränserna. Den är i och för sig en gammal bekant och utskottets skrivning innebär inte på något sätt en förnyelse. Utskottsmajoriteten har år efter år absolut vägrat att gå med på några jämkningar. Vi anser att lånegränserna för närvarande är för snäva. Enskilda byggare får endast låna 15 procent av staten, småhusbyggare 20 procent osv. Vi anser att lånegränserna för småhusbyggare skulle höjas till 95 procent, varav 25 procent i statslån ovanpå de 70 procent som utlägges i form av bottenlån, och att enskilda byggare av flerfamiljshus skulle få låna 90 procent, varav 20 procent i statslån ovanpå de 70 procenten i bottenlån.

Herr talman! Jag skall sluta med det anförda och ber endast att få instämma i det yrkande som utskottets ordförande herr Grebäck tidigare har framställt om bifall till de reservationer på vilka hans och mitt namn återfinns.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Den bostadspolitik som regeringen sedan flera år tillbaka bedriver har fått till följd att hyreskostnaderna i nyproduktionen under de senaste 15 åren stigit med närmare 120 procent. De som drabbas värst av dessa hyresstegringar är låginkomsttagarna.

Jag vill karakterisera denna politik som en medveten eftergiftspolitik från regeringens sida. Man har gett efter för dem som hävdar att de s. k. marknadsekonomiska krafterna skall styra bostadsförsörjningen, dvs. en bostadspolitik där konsumenterna skall betala priset på bostäder efter kalla affärsprinciper. Men en sådan bostadspolitik ligger mycket långt ifrån den politik som socialdemokratien från mitten av 1930-talet och under 1940-talet sade sig vilja föra, när man talade om en socialt inriktad bostadspolitik.

På den tiden talade man om en lågräntepolitik som skulle garantera billigt kapital till bostadsbyggandet, familjebostadsbidrag som skulle göra det möjligt även för barnfamiljer med låga inkomster att hyra en modern rymlig bostad, hyreskontroll som skulle hindra privata hyresvärdar att ockra på bostadsbristen och utformningen av ett kreditssystem som tillsammans med samhällets hyreskontroll skulle dämpa de privata spekulanternas intresse av att äga bostadsfastigheter.

Vad är det som hänt sedan dess? Man har övergivit lågräntepolitiken, man har alltför länge tillåtit en omfattande markspekulation, man har underlåtit att ingripa mot monopoliseringen inom byggnadsmaterialin-

dustrin, man har släppt samhällets hyreskontroll och anpassat hyreslagstiftningen för att kunna höja hyrorna även i det äldre fastighetsbeståndet, man har avstått från att genomföra ett kredit- och finansieringssystem för bostadsbyggandet som skulle kunna innebära lägre räntekostnader och därmed sänka produktionskostnader.

Man har i stället helt och hållet satt sin lit till olika former av bidragssystem som skall möjliggöra för betalningssvaga grupper att hyra en god bostad. Men problemen med de höga hyrorna, framför allt i nyproduktionen, kan ju aldrig lösas enbart med socialpolitik, eftersom i sista hand även bostadsbidragen går till dem som spekulerar och har till huvuduppgift att tjäna pengar på den nuvarande bostadsbristen. Vi har sagt många gånger tidigare, och jag kan säga det en gång till, att det är själva systemet som måste angripas. Affärs- och profitinställningen på bostadsområdet måste brytas. Bostadsbyggandet måste vara en huvudangelägenhet för samhället, där privata spekulationsintressen hålls borta till förmån för ökat samhällsinflytande.

Regeringen genomför en rakt motsatt politik.

Den naturliga målsättningen för en socialt inriktad bostads- och hyrespolitik måste vara att tvinga ner rekordhyrorna i nyproduktionen, bl. a. genom totalfinansiering till låg och fast ränta och åtgärder som håller tillbaka spekulativen i mark, förstatligande av den tunga bostadsmaterialindustrin samt fasthållande av samhällets hyreskontroll.

Mittpartierna försöker reducera bostadsdebatten och hela bostadsfrågan till att i huvudsak gälla höghus kontra småhus eller, som det numera heter, marknära bostäder. Men i hela den debatten, som i och för sig är viktig, glömmar man samtidigt bort servicefrågorna och reducerar frågeställningen till att gälla om det skall vara tolvvåningshus eller marknära bostäder.

Vad som i första hand har drivit upp boendekostnaderna är den förda räntepolitiken. När man övergav lågräntepolitiken i mitten av 1950-talet, förutsattes det att bostadsbyggandet skulle hållas utanför den höjda marknadsräntans inverkan. Genom de statliga räntebidragen skedde detta också delvis, men efter hand har en anpassning skett till den allt högre marknadsräntan. Målsättningen har begränsats till att de höga hyrorna inte omedelbart skulle slå igenom i nyproduktionen.

När man sedan avskaffade de statliga räntebidragen i samband med införande av paritetslånesystemet 1968 reducerades målsättningen ytterligare genom att man flyttade över kostnaderna för de statliga räntesubventionerna på framtida bostadskonsumenter. Man införde ett system där "man bor i dag och betalar i morgon".

I propositionen hävdades då att den föreslagna lånemetoden skulle ge goda förutsättningar för att i framtiden smidigt anpassa bostadskostnaderna efter fortsatt inkomststegring. Tidigare hade från regeringens sida förutsatts att bostadskostnaderna skall stiga mera än levnadskostnaderna i övrigt. Vi vet att regeringens förutsägelser till fullo har slagit in. Det bekräftar alltså att det hela tiden varit frågan om en medveten politik från regeringens sida.

Trots att utvecklingen visar att hyreskostnaderna i nyproduktionen fortsätter att öka avstår man från att vidta åtgärder i syfte att få stopp på

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Änslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

denna utveckling. Man avstår exempelvis från att förändra ett orationellt och dyrt finansieringssystem trots att man gång efter annan erkänner att fördelarna med en statlig totalfinansiering är mycket påtagliga. Fem riksdagar i rad under de senaste åren har gett uttryck för denna mening. Men trots detta händer ingenting. Man nöjer sig med att konstatera — även i år — att de årliga kreditmarknadsöverenskommelserna nu framstår som naturliga inslag i bostadsbyggandets finansiering.

Det finns enligt vårt partis mening ingen som helst anledning att underlåta att genomföra ett system som äger alla förutsättningar att fungera bättre och också ligger i linje med de politiska beslut som fattas beträffande bostadsbyggandet. Tänker man måhända vänta till dess samma situation uppstår som vi hade åren 1965 och 1966, då privatbankerna bedrev en mycket medveten politik när det gällde finansieringen av bostadsbyggandet och i första hand gynnade de privata byggmästarna?

Några garantier för kreditfrågornas rationella lösning vid varje given tidpunkt kan inte ges med det nuvarande systemet. För det andra kvarstår hela krånglet och de kostnadshöjande faktorerna även om det nuvarande systemet hanteras så att kontinuiteten i långivningen förbättras.

Vi hävdar att ett kontinuerligt, planmässigt och utan onödiga kostnader bedrivit bostadsbyggande inte kan säkras med nuvarande kreditssystem. Detta har också besträvt av att det under de senare åren vid flera tillfällen hänt att de politiska besluten om bostadsbyggandets omfattning och lokalisering rubbats av att bankerna gjort andra bedömningar. Särskilt för storstädernas bostadsförsörjning är detta ömtåliga frågor. Eftersom bostadsbyggnadsprojekten i dessa fall ofta är stora och omsluter flera år, rör det sig om flermiljonerskrediter. Därför är det helt orimligt att fortsätta att låta affärsbankerna utnyttja sin maktställning till att inverka på frågan i vilken utsträckning och vid vilken tidpunkt sådana angelägna storprojekt skall få starta eller kunna fortsättas.

Frågan om ett helt nytt system för bostadsbyggandets kreditförsörjning är inte ny. Både vårt parti, enskilda socialdemokrater, fackförbund och hyresgästorganisationer har i flera år ställt krav om genomförande av statlig totalfinansiering genom inrättande av en statlig bostadsskatt.

Bostadspolitiska kommittén förespråkade också i sitt betänkande statlig totalfinansiering. Man ansåg dock att direktiven för utredningen hindrade att man framlade förslag till beslut.

Alltså: utredningar, departementschefer — eller i varje fall en departementschef — och riksdagsutskott har under flera år uttalat sig till förmån för en samlad finansiering av bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar. Men mycket litet har blivit gjort för vad man i ord anser vara till fördel på detta område.

Vi hörde nyss av fröken Ljungberg att moderata samlingspartiet är motståndare till statlig totalfinansiering. Detta är visserligen ingenting nytt, men det är trots allt något rejält med högerrepresentanter som ger klara besked i frågorna till skillnad från mittenpartirepresentanterna som inte ens vågar skriva under utskottsmajoritetens vid detta laget traditionella skrivning.

Vi hävdar — trots alla invändningar, som bygger på fortsatt tro på privatbankerna — att tiden är mogen att lägga fram förslag om statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet. Detta kan ske genom inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank — namnet spelar ingen roll — som tillhandahåller krediter till en låg och fast ränta.

Om man skulle gå över till en annan kreditfinansiering av bostadsbyggandet skulle konsekvenserna troligen främst bli att sparbanker, hypoteksbankers och andra kreditinstitut kommer att övergå till att i omfattande grad placera tillgängligt kapital i statliga obligationslån. Givetvis blir statens allmänna ekonomiska politik avgörande för om den typen av kapitalplacering i mera väsentlig mån kommer att söka sig andra placeringsobjekt. Skulle statsmakterna, i sin uttalade strävan att åstadkomma samhällsekonomisk balans och större planmässighet i den ekonomiska utvecklingen, lämna utanför mera väsentliga sektorer av vår ekonomi kan givetvis en sådan ändring av kreditströmmarna tänkas. Mot detta står emellertid den alltmer utbredda uppfattningen att snabbare ekonomisk utveckling kräver större planmässighet inom hela det ekonomiska livet.

Med hänsyn till räntans betydelse när det gäller att påverka kapitalkostnaderna, som i nybyggnationen utgör cirka två tredjedelar av hyreskostnaderna, är det uppenbart att räntorna och amorteringstidens längd måste ägnas största uppmärksamhet när det gäller bostadsbyggandets lånesystem.

Hyran är i nuvarande produktionssystem till mycket stor del ett resultat av kapitalkostnaderna. Införandet av ett paritetslånesystem för att få en automatisk höjning av hyran från en av lägre räntekostnader möjliggjord nivå har självfallet inte löst utan tills vidare endast nödortfiktigt dolt problemet med hyresgästernas bidrag till kapitalvinsterna. Enligt vår mening bör riksdagen genom ett uttalande i enlighet med vad i vår motion förordas lägga fast som en riktlinje att den kapitaldel som genom riksdagsbesluten faktiskt avsätts för bostadsfinansiering skall ställas till läntagarnas förfogande mot en låg och fast ränta. Genom en annan inriktning av obligationsmarknadens avkastningsnivå motverkas subventionskravet. Medel för att åstadkomma detta finns redan i riksbankens emissionskontroll och i operationer på obligationsmarknaden.

Herr talman! Låt mig med detta yrka bifall till reservationerna 5, 7, 8 c och 19.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! I nästan 1 timme och 45 minuter har det opponerats mot utskottsmajoritetens ställningstagande. De 35 minuter som jag har antecknat för mig skall jag naturligtvis använda. Men eftersom jag ämnar försöka tala sakta för att göra det möjligt för andra att uppfatta vad jag säger blir det kanske litet svårt att hinna bemöta allt. Jag skall dock försöka att inte sväva ut för mycket.

I välformulerade tal har beskrivits å ena sidan verkligheten och å andra

sidan de drömmar man kan ha om framtiden på bostadspolitikens område. Men om vi bortser från dessa tal och i stället häller oss till reservationerna kan vi notera att skillnaderna mellan mittenpartierna och socialdemokraterna i bostadsfrågan i år faktiskt är väldigt små jämfört med tidigare år. De framstår som kolossalt stora när man lyssnar på talen, men tittar man på handlingarna blir det, som sagt, en annan bild.

Nu är det naturligtvis mycket svårt att diskutera bostadsfrågan just i år. Diskussionen kommer att bli mycket intressantare och rejälare redan nästa år, förmodar vi, och det finns ett par orsaker till det.

Vi står just nu i en konjunktursvacka; vi hoppas att den har nått sin botten och att vi är på väg ur den. Det gör att det perspektiv vi far mot framtiden är litet egendomligt.

En rad företeelser på bostadsmarknaden är utan tvivel klart påverkade av konjunkturförhållandena. Min egen hemstad t. ex. är ju den ort som har de flesta tomma lägenheterna, men också den ort som har haft den kraftigaste utbyggnaden under de senaste fem åren. Den utbyggnaden projekterades i en tid då alla trodde på att det skulle bli en väldigt expansiv utveckling, även i storstäderna. Man planerade alltså för en befolkningssituation och en efterfrågan som sedan inte blev vad man hade väntat sig. Vi får hoppas att vi nästa år har ett annat konjunkturläge, som skall kunna karakteriseras som mer normalt och göra att våra bedömningar inför framtiden får ett litet stadigare underlag än det vi nu har. Även om det här förhållandet i och för sig inte har färgat debatten i dag, kan det väl inte vara fel att påstå att det kanske har funnits med i tankarna bakom det som har sagts.

En annan sak som också gör det litet svart för oss är att vi snart skall avlösa det gamla miljonprogrammet och börja diskutera hur det nya skall se ut — om vi nu skall ha ett miljonprogram med lägenheter; det får riksdagen så småningom ta ställning till. Underlaget för bedömningarna häller man på att räkna fram. Folk- och bostadsräkningen 1970 är färdig i stora drag för riket i dess helhet, men man står och väntar utanför maskinerna på varenda lapp som kommer fram för att kunna få den mer nyanserade bild som denna mycket grundliga och omfattande materialinsamling skall kunna ge. Det gör väl också att man är litet försiktig med sina uttalanden; man kan gissa att siffrorna ser annorlunda ut när man applicerar dem på skilda bostadsområden än när man ser dem över riket i dess helhet.

Dessutom har vi de här bostads- och hushållsräkningarna som genomförs under en serie år och som ger oss kunskaper om bostadsmarknaden som vi tidigare aldrig har haft. Kanske vi kan få mer av dem redan till nästa år, och då är det möjligt att debatten blir mycket mer fängslande än vad den kan bli när vi står i det läge som vi står i.

Så mycket kan man dock säga — och det är väl inget fel i att notera det — som att de långa bostadsköerna inte finns kvar. Den stora bostadsbristen, som drabbade mängder av människor, är över, det skall vi ha klart för oss. Vi vet att trangboddhetsnormen som var en hög målsättning för många — detta att det inte skulle bo mer än två personer i varje rum, köket oräknat — nu praktiskt taget är borta så när som på 2 procent. Det är klart att just de 2 procenten är ett problem, men det är

ett alldeles speciellt problem – de är inte det stora problemet, som kräver omfattande, generellt verkande insatser över hela riket. Nu måste det bli fråga om särskilda åtgärder, riktade mot just de grupper som kan vara aktuella. Det skall bli intressant att se vad det finns för grupper där. Redan nu kan man ana att det kanske inte är precis så som man är van vid att tänka. Det kan finnas folk där som har ekonomiska resurser att bo bättre men inte gör det ändå.

Den andra normen, att man inte skall bo mer än två personer i varje rum, kök och vardagsrum oräknat, är vi snabbt på väg att uppfylla. På de senaste fem åren har den trångboddheten minskat kraftigt, från 25–30 procent av hushållen ned till 15 procent, och utvecklingen fortsätter åt det hållet. Vi kan alltså notera att när det gäller utrymmesstandarden, som var den stora svagheten på vår bostadsmarknad, har vi kommit ifrån problemen. Nu kommer det andra krav som gör att vi ser andra brister, inte minst i fråga om miljön kring bostadsområdena. Under hela den här expansiva perioden har det varit så att man byggt bostäderna först, och butiker, servicecentra m. m. har kommit efteråt. Det har människorna tolererat tidigare; när de inte hade någonstans att bo och fick en lägenhet var de glada. Nu finns det kanske mycket bra lägenheter innanför väggarna, men nu tycker man att miljön utanför inte är så bra, och man väntar kanske med att flytta till dessa nya områden därför att man har blivit uppmärksam på kraven på detta område.

Jag skulle bara vilja beröra några av de ting som togs upp av de föregående ärade talarna. För att inte svepa över hela fältet skall jag försöka hålla mig till några konkreta punkter. Jag är väldigt nyfiken på vad herr Ullsten menade när han talade om de höga hyror som kommer i höst och som kommer att möta en opinion. Vad han har i tankarna vet jag inte. Jag såg något tal som tydligen var publicerat från folkpartiets partikansli och som hade ungefär samma innehåll, men jag blev inte klar över det. Det är inte nyproduktionens hyror som i höst kommer att bli speciellt höga, mig veterligt. Ingenting har inträffat som gör att det just i höst blir någon puckel på nyproduktionen – och det är den vi i detta sammanhang diskuterar. Det enda som kan komma att hända i höst är att det, som en följd av de ändrade hyreslagar vi har fattat beslut om i enighet här i riksdagen, blir hyreshöjningar i fastigheter, framför allt enskilda, som är underkastade hyresreglering; vi har sett notiser i tidningarna om att sådana hyreshöjningar är tänkbara. Vi vet att hyran där har legat stilla i flera år. Det är klart att de som får en hyreshöjning tycker illa om den. Men är det något fel, herr Ullsten? Och vad anser herr Ullsten att man skall göra emot dessa höjningar? För någon mening måste det väl vara med att detta tas upp från folkpartiet. Vill man åka med en opinionsvind som kan komma på detta område och säga: Vad sade vi för någonting? Men vad gjorde ni då för att förhindra denna utveckling? Det är kanske någon annan mening bakom, och det vore intressant att få veta det.

Herr Ullsten säger att han inte förstår varför socialdemokraterna är emot konkurrens på byggmarknaden. Det är alldeles fel; socialdemokraterna är för konkurrens på byggmarknaden, herr Ullsten! Det är bara det att när herr Ullstens parti tidigare – det är en skillnad i reservationen i år

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

— har motionerat och reserverat sig för uttalande om konkurrens, så har bakom detta legat den formalistiska syn på upphandlingsfrågor som byggmästarna kämpar benhårt för. Det är ett byggmästarintresse som har legat bakom de upphandlingsformer som man säger skall ge konkurrens, det har inte varit ett konsumentintresse.

Jag skulle vara mycket glad om vi kunde få en debatt om denna fråga också sedan byggkonkurrensutredningen kommit med sitt material, för då kanske vi får ett gemensamt underlag i fråga om både termer och beskrivning av verkligheten, så att vi kan få till stånd system som ökar konkurrensen på bostadsmarknaden när det gäller upphandlingen av entreprenader. Jag tror att det vore mycket värdefullt därför att det där är möjligt att öka konkurrensen. Det är en helt annan problematik som uppstår när det gäller att skapa konkurrensförhållande på förvaltnings- sidan. Då kommer vi in på ett helt annat område som ju inte heller har berörts här, och för att inte förlänga debatten skall jag inte ta upp det.

När det gäller den bild som herr Ullsten visar skall jag inte vara alltför elak, för jag är väldigt glad över att det sker förändringar i denna reservation. Vi kanske kan få politisk enighet om former för upphandling av bostadshus som är konsumentfrämjande och inte byggmästarfrämjande. Det är ju detta som ligger bakom de här formalistiska resonemangen.

Men när man talar om olika typer av upphandling skall man ha klart för sig att det är de enskilda byggmästarna som till helt dominerande del bygger i egen regi och inte på entreprenad. Det är detta som förstör statistiken. Jag känner, av olika omständigheter, väl till de allmännyttiga företagens förhållanden. Där bygger man till mycket ringa del i egen regi — praktiskt taget allt övrigt byggs på öppna entreprenader, och vissa bitar byggs på förhandlingsentreprenader. Men detta betingas av det förhållandet att de här företagen är lydiga mot samhället — ibland kanske för lydiga.

Här har pläderats för att det skall vara totalentreprenader med stora, långa upphandlingar, och de upphandlingarna är svåra att hantera i gamla konventionella upphandlingsformer. Därvidlag har förhandlingsupphandling varit ett nästan nödvändigt inslag för att över huvud taget kunna styra upphandlingarna. Det kan alltså vara en förklaring.

Men nu kommer vi in på tekniska frågor. Jag är som sagt väldigt glad för att det sker en nyansering, något som jag tolkat som en ändrad attityd i förhållande till den här formalistiska synen på upphandlingsfrågor som byggmästarna pläderat för. Ingenting hindrar ju en byggmästare att sälja sina hus billigare.

Får jag sedan säga någonting om vad fröken Ljunberg yttrade, så är jag glad för att hon tog upp något som är ett faktum och inte en sensation, för då hade ju TV och radio och tidningar slagit upp det. Jag syftar på att den genomsnittliga produktionskostnaden för lägenheter i flerfamiljshus har sjunkit under åren 1966–1970; år 1970 är det senaste för vilket det finns en registrering. Produktionskostnaden har alltså sjunkit — detta är ingen sensation. Det skulle man annars kunna tro med tanke på att alla säger att byggkostnaderna stiger. Men sanningen är alltså den motsatta, och detta finns klart redovisat officiellt. En summering ger

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

alltså vid handen att det under åren 1966–1970 skedde en sänkning inom flerfamiljshussektorn. Det är detta som har skapat dilemmat för bl. a. paritetslånen. Men det är som sagt ingen sensation.

Det är så -- som fröken Ljungberg sade -- att byggkostnaderna sådana de mäts i index, där man alltså noterar priset på enskilda varor, har stigit, medan kostnaderna för den samlade produkten, det färdiga huset, inte har stigit. Där har det varit återhållande krafter som kunnat driva på hårt. Man har varit sparsammare och effektivare, vilket är noterbart. Detta har skapat bekymmer för paritetslånen, men det har inte skapat bekymmer på andra områden. Nu har vi under 1971 av olika omständigheter fått ökningar. Vissa kostnadsökningar som vi här i riksdagen fattat beslut om påverkar förhållandena, och kostnaderna glider alltså upp igen. Men jag är glad att fröken Ljungberg läste ur de skrifter som man försöker sprida och att detta har sagts ut här. Jag har ingen förhoppning om att någon som förmedlar nyheter i tidningar eller i TV och radio skall ta upp denna nyhet, för den är ju inte intressant i sådana kanaler, vare sig de är betecknade med 1 eller 2 eller något annat.

Fröken Ljungberg är gammal bekant. Jag delar herr Werners i Tyresö värdering att det är väldigt skönt att få lyssna till henne. Det har jag sagt förut -- det gäller inte bara rösten utan även tankarna, därför att de är rejält redovisade och rejält deklarerade. Det är inget hulltel, och det är skönt att detta står sig, för det är ju bra att veta var man har dem som man diskuterar med.

I moderata samlingspartiets motion, liksom i reservationerna och i det särskilda yttrandet, sägs klart ut att man vill ha en fri kapitalmarknad för bostäderna -- man skall därvidlag gå in och konkurrera med annan efterfrågan på kapital. Hur lånepengarna därigenom skulle bli billigare vet jag inte.

Man vill också ha en friare hyra, så att konsumenterna får valfrihet -- hur det nu skall gå till. En friare hyra måste ju betyda att vi får en mycket egendomlig bostadsmarknad. I stadens centrala delar blir hyresnivån mycket högre än den som vi i dag försöker hålla. Bland byggnästarna i Stockholm råder det ju i dag nära nog byalagsmentalitet. I varje fall räknar de i sin tidning in sig bland byalagen, och de affischerar ute på stan. Kanske går de också ut och demonstrerar. Jag menar att om alla ombyggnader skall göras helt i privat regi och på företagsekonomiska grunder, så blir bostäderna något av lyxbostäder med boendekostnader som är svindlande för det stora flertalet människor. Den saken skall man ha klart för sig.

Vilka konsumenter är det man vill ge valfrihet? Ja, inte är det de betalningssvaga människorna som får valfrihet, om vi släpper hyran fri. Moderata samlingspartiet är ensamt om denna råa marknadspolitiska värdering på bostadsområdet. Vi har haft flera överläggningar om dessa saker, även när det har gällt markfrågor och andra ting.

Sedan skulle jag också mycket gärna vilja säga något om paritetslånen, men av flera orsaker är jag rädd för att göra det. Dels är det mycket svårt att tala om de sakerna, dels har det nu annonserats en utredning som mer än expertutredningen skall bedöma den frågan. Jag har emellertid inte tillhört dem som varit påskyndare av paritetslånen, men jag har haft en

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

del funderingar omkring dem i skilda sammanhang. Jag vill emellertid säga att den kritik som även tillskyndarna nu riktar mot dessa lån enligt min mening är mycket egendomlig. När paritetslänen infördes hade mig veterligt ingen fått i sin hjärna tanken att vi skulle kunna ha en utveckling med stillastående byggnadskostnader och högre ränta. Man förknippade då alltid hög ränta med stegrade byggnadskostnader och stillastående byggnadskostnader med låg ränta. Då skulle också paritetslänen fungera över en längre period. Men nu fick vi denna mycket egendomliga koppling som ingen tidigare hade fantasi nog att föreställa sig, och nu tycker vi inte längre att det är så konstigt. Det är ju så med oss människor; det är inte svårt att vara efterklok.

Men det finns många i och för sig riktiga tankar i paritetslänen. När vi försökte fastställa pariteten i sådana lån knöt vi den stenhårt till byggnadskostnadsutvecklingen. Men sedan paritetslänen infördes har vi fått en annan hyresutveckling än tidigare, därför att driftkostnadsandelen i nyproduktionen har blivit högre än i det äldre bostadsbeståndet. Det var också en sak som man inte hade klart för sig. Vi kanske borde fått ett hyresanpassat paritetslån i stället för ett kapitalkostnadsanpassat.

Litet mindre finsliperi och litet mera anpassning till verkligheten skulle kanske ha gjort att vi nu sluppit de bekymren. Vi skall nämligen ha klart för oss att paritetstalet bara har en bostadspolitisk funktion, nämligen att hålla hyresnivåerna i vissa lägen, och den saken hade vi kanske kunnat diskutera utifrån de utgångspunkterna. Jag skall inte säga mer om det. Men jag hoppas verkligen inte, fröken Ljungberg, att den kommande utredningen accepterar moderaternas syn på lanefrågorna. Även om vi kan bli överens om många praktiska tekniska lösningar tror jag ändå aldrig att vi kan bli överens om målet för samhällets engagemang i bostadspolitiken. Statens långivning har ju ett socialt ärende. Kapitalstödet skall fylla funktionen att skapa stabilitet i byggeriet och att påverka hyresnivån. Nu har vi haft ett system med den mycket egendomliga egenskapen att kunna ge en låg hyra utan att staten har skänkt bort pengar. Det är ju i och för sig en märklig sak, tycker jag. På det företagsekonomiska området däremot är detta inget märkligt lånesystem; det förekommer ofta inom enskild företagsverksamhet att man avstår från vinst och tillför företaget pengar i väntan på att det i framtiden skall ge en större avkastning. Detta är något som företagare som har möjlighet att skaffa sig ytterligare lån använder sig av när de har en vara som de vet kommer att bli eftertraktad till ett visst pris men som just nu inte kan få den marknaden. Jag vet inte om det var tanken hos dem som kom på idén, men den svarar mot samma funderingar.

Vi får väl se vilka former vi kan finna -- att det inte är bra som det är i dag med denna oerhörda ansamling av skulder är alldeles uppenbart, om man bedömer det så att man kan hålla ökningen av byggnadskostnaderna lägre än de 3 procent som man då räknade med -- de har ju hittills varit lägre -- och det får vi verkligen hoppas att man kan. Vi får kanske tyvärr en räntenivå som inte så mycket avviker från den vi har och som jag tycker är störande hög. Men genom kapitalmarknadens internationella beroende kan vi försättas i svåra situationer, och därför måste vi finna former för att anpassa paritetslånet till en utveckling som vi kanske inte

förutsåg när det infördes.

Centerpartiet och folkpartiet har ju samma reservationer och argumenterar för varandra. Herr Alvar Andersson i Knäred berörde småhusen och talade väl för dem; det gjorde även herr Ullsten. Vi har inom socialdemokratin sagt -- vi har upprepat detta så länge jag kan minnas tillbaka, och det är länge nu -- att vi inte vill styra kommunerna i deras planering av sin bostadsproduktion. Det må åvila kommunerna att välja de hustyper som passar i kommunen. Det är skilda betingelser för bebyggelsen i en storstad och i en landskommun, och detta bör få bli utslagsgivande för vilka hustyper man väljer. Vi har sagt att samhället bör kunna bjuda så stor valfrihet som möjligt efter konsumenternas önskemål med tanke på de resurser som de i sin tur efterfrågar hos samhället. Denna uppgift skall alltså åvila den kommunala planeringen. Nu har det inte, herr Alvar Andersson, i realiteten vid något tillfälle förekommit att småhusen legat utanför kvoten. Det verkade på det sättet, och myndigheterna trodde det och handlade så, men de blev på den punkten korrigerade av statsutskottets tredje avdelning. Det klargjordes för dem att det aldrig varit någons mening att småhusen skulle ligga utanför kvoten utan att de fick -- som de alltid fått -- ta i anspråk de resurser som kommunerna har redovisat för småhusen. Därefter har flerfamiljshusen fått sitt. Man säger alltså precis tvärtom när man målar ut det som om flerfamiljshusen först tog sitt och småhusen kom därefter. Att man vill lägga småhusen utanför ramen -- det pläderar nu både folkpartiet och centerpartiet för -- förstår jag inte. Vad har det för samband med den regionalpolitik som i varje fall centerpartiet stenhårt binder sig för? Visst kan det i några landskommuner finnas intresse för att bygga mer än vad kommunerna anser att det finns utrymme för i respektive kommun. Men friliggande småhus, det är inte längre småhus -- det är stora hus. Och de byggs i huvudsak på de expanderande orterna, och det är där vi då -- vi har all anledning att misstänka det -- skulle få en kanske rätt kraftig explosion. Jag tycker det är skönt att inrikesministern tagit upp denna fråga och riktat in den på rätt sätt genom att tala om att man bör kunna bygga småhus med skilda upplåtelseformer och i skilda utformningar. Det skall möjliggöra för vanligt enkelt folk som inte har så god ekonomi att de kan få låna pengar -- för det måste man ha god ekonomi för -- att skaffa sig ett eget hus i en expanderande ort. Där är det nämligen inte var mans sak att göra det; där fordras det att man är välsituerad. De redovisningar av nybyggnadsverksamheten som finns tillgängliga talar för att vi kommer att få ett segregerat samhälle genom den egendomliga förskjutning som skett i nyproduktionen.

I fråga om förekomsten av stora lägenheter, fyra rum och kök och större, har det inte skett några märkvärdiga förskjutningar i flerfamiljshusen, endast någon minskning av trerumslägenheterna på bekostnad av tvåorna. I övrigt är det i stort sett detsamma. Men i fråga om småhus är det en markant förskjutning. Inte mindre än 90 procent av alla lägenheter i småhus är fyra rum och kök eller större. Ungefär 5 procent är tre rum och kök, de andra 5 procenten är övriga. Vem har råd att i Storstockholm eller i Storgöteborg bygga ett småhus på fyra rum och kök eller större och klara de kostnader som är förknippade med det? Då

Nr 60

Onsdagen den

19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

är det bra om man är välsituerad, ha höga inkomster, så att gäldränteavdraget ger den förmånliga effekt som det beklagligtvis gör. Utvecklingen har gått snabbt på det här området. För fem år sedan utgjorde detta ränteavdrag ungefär 250 miljoner. I dag är det 1 miljard mer. Resultatet på skatten blir nästan samma belopp som samhällets stöd till låginkomsttagarna. Om man då vill vara rä och enkel, och det kan man väl få kosta på sig, kan man säga att vi ger lika mycket till höginkomsttagarna för att de skall kunna bo i villor. Det är väldigt rätt sagt, och jag vill nästan ta tillbaka det med en gång, för det är ett alltför rätt påstående. Det finns dock många bland höginkomsttagarna som inte borde ha detta avdrag, eftersom det inte finns något motiv för det. Huvudparten av dem som bor i småhus i vårt land har inte sådana inkomster och sådana räntekostnader för sina småhus, att det är något störande i sig att man har gäldränteavdraget för dem.

Men det är inte frågan om det, utan problemet är - det vet vi genom olika redovisningar och det är också inrikesministern uppmärksammat på - att det byggs för många stora småhus. Vi kommer att tömma flerfamiljshusen på lägenheter av hyfsad storlek och föra över den produktionen till småhusområden. Om vi inte är uppmärksamma på det här problemet kanske vi kommer att få göra som i Amerika: föra över barn med bussar till olika skolor, för att inte segregationen skall bli total i vårt samhälle.

Jag förstår inte hur vare sig folkpartiet eller centerpartiet vill medverka i den riktningen genom att släppa fritt byggandet av friliggande småhus. Att vilja släppa fritt småhusbebyggelse i grupp, där man något litet kan styra hur husen skall se ut, hade man kanske kunnat ha någon förståelse för. Jag tycker det är bra att inrikesministern tagit upp detta problem och visat på att man kanske skall kunna ge möjligheter för många människor att bo i vad man kallar markbostäder, som byggs i sådan storlek att de är överkomliga i pris och i sådana upplåtelseformer att fler än de som i dag har möjlighet därtill kan efterfråga dem.

Att bemöta herr Werner kanske inte behöver ta så lång tid; jag ser att min tid har runnit i väg. Huvudpunkten i herr Werners anförande rörde totalfinansieringen, och det blir - om jag förstätt saken rätt - en särskild diskussion om det genom att inrikesministern har att besvara en interpellation i det sammanhanget. Då skall jag inte ta upp tiden genom att tugga på den frågan. Herr Werner hade en beskrivning på vår bostadspolitik, som var en rubrikmässig upprepning och enligt min mening en väldigt grov karikatyr. Det var egentligen högerens politik som vi skulle föra, och jag vet inte om herr Werner kan komma överens med fröken Ljungberg om att det är en korrekt beskrivning. Det blir kanske svårt för er att bli eniga på den punkten även om ni sitter nära varandra. Jag skall avstå från att försöka vederlägga herr Werner. Den bostadspolitik vi bedriver är motsatsen till den marknadspolitik på bostadsområdet som herr Werner vill ge sken av gäller nu.

Det var en annan fråga som jag vill säga några ord om och som herr Werner berörde, nämligen frågan om att ställa kapital till förfogande till en låg och fast ränta.

Räntans roll i bostadsbyggandet och för hyressättningen är en

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

besvärlig fråga genom att bostadslänet lämnas till huset. I huset bor sedan hyresgäster av olika kategorier och med varierande inkomster. Ger man någon form av subvention via länen ger man pengar till både rika och fattiga, vilket jag inte tycker är så särdeles lyckat. Genom paritetslåne-modellen har man naturligtvis påverkat hyresnivån, men man har inte skänkt bort pengar utan de kommer tillbaka i ett senare sammanhang. Den vägen påverkar vi hyresnivån i lägenheterna rätt väsentligt. Jag har gjort en beräkning som säger mig att hyran för en tretrumslägenhet minskar med ungefär 150 kronor i månaden, alltså mellan 1 500 och 2 000 kronor om året, genom nyproduktionen. Genom den svaga stegringen av paritetstalet har även hus byggda 1968 fått en mätlig justering genom paritetslänens konstruktion.

Jag tror det vore vanskligt att gå räntevägen. Vi skall vara på det klara med att vi aldrig för några lägenheter kommer att få hyresnivåer som gör det möjligt för alla grupper i samhället att efterfråga den lägenhet de behöver. Vår inkomststruktur är ju inte sådan att lönen står i relation till vårt bostadsbehov. Däremot står hyran i relation till bostadsbehovet. Om en familj med många barn vill bo bättre, kan vi inte räkna med att den får mera betalt för det. Men många familjer måste ha en inkomstförstärkning. Jag tycker inte att det är något fel. Det skall självklart vara på det sättet. Den andra vägen är omöjlig att gå. Det finns dessutom familjer i detta samhälle som även om de fick lägenhet gratis inte kunde klara sig, eftersom deras försörjningsbörda är för stor och deras betalningskraft för svag. Det är naturligtvis extremfall, men generellt sett tror jag att det för att få ett jämlikare boende är nödvändigt att vi i stället för att ge subvention åt alla försöker rikta in kraften där behovet är störst.

Med det anförda, herr talman, tror jag att de noteringar som jag har gjort är genomgångna och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är något rejält med högermän, sade herr Bergman. Tänk om man kunde säga något liknande om herr Bergman själv. Tänk om man t. ex. kunde få herr Bergman att läsa utskottsreservationerna ordentligt. Då skulle han finna att vi inte alls har talat om att de friliggande småhusen skall ligga utanför bostadsläneramarna. Vi vet mycket väl att det skulle få besvärliga konsekvenser. Vi har talat om styckebyggda, vilket är något annat och mycket mindre.

Tänk om herr Bergman dessutom kunde tala ett klart språk när det gäller rätten att göra avdrag för gäldräntan på egna hus. Nästan varje gång herr Bergman tar till orda i bostadsdebatten klagar han över att den möjligheten finns, men vilken är då slutsatsen från herr Bergman och socialdemokraterna? Vill man avskaffa ränteavdraget eller vill man ha det kvar? Det vore rätt trevligt med ett besked på den punkten.

Det vore också bra om herr Bergman ville erkänna att hyrorna faktiskt är höga. I mitt inlägg varnade jag för att de hyresgäster som drabbas av dessa höga hyror inte i längden finner sig i det. När de lägger hyran till de

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

höga skatterna och livsmedelspriserna kommer de att ge ganska litet för de siffror med vilka herr Bergman försöker bevisa att det i själva verket är ganska billigt att bo. Säg det till de vanliga barnfamiljer som måste betala 800, 850 och ända upp till 900 kronor för en trea i den här staden och kanske mycket höga belopp också i andra delar av landet.

Tänk om vi dessutom skulle kunna få ett rejält besked av herr Bergman om vad han tycker om de förslag om att sänka hyran som här har framförts från vår sida, alltså möjligheten att sänka kostnaderna genom att öka konkurrensen inom bostadsbyggandet.

Nu säger herr Bergman, att det har vi tidigare gjort för byggmästarnas skull, i varje fall skulle vi ha gjort det tidigare. Men vi framför faktiskt samma krav i år som vi har framfört under en lång rad av år och som socialdemokraterna har sagt nej till. Däremot har byggnadsindustriutredningen erkänt anbudskonkurrensens fördelar. Också bostadsstyrelsen har ansett det vara ett effektivt medel, och den undersökning på tekniska högskolan i Stockholm som jag redovisade tidigare har visat att anbudskonkurrens är ett effektivt medel också när det gäller att hålla nere kostnaderna för småhus. Trots att vi vet att detta är ett effektivt medel att pressa byggnadskostnaderna tillämpas metoden bara i ca 40 procent av det antal projekt som man beviljar statliga lån till.

När man nu vet detta, varför skall man då inte kunna använda den statliga bostadslånegivningen som ett påtryckningsmedel på företag och länsmyndigheter för att få dem att acceptera sådan anbudskonkurrens och därigenom skapa lägre bostadskostnader och billigare hyror? Om vi som sagt från den rejäle herr Bergman skulle kunna få besked om var socialdemokratin står i den frågan, vore det ganska bra.

Fröken LJUNGBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman hoppades att paritetslånesystemet skulle finnas kvar även i ett eventuellt nytt bostadsfinansieringssystem. Ingen hade fått i sin hjärna, säger han, att förutsättningarna för paritetslånet inte skulle komma att finnas i den besvärliga verklighet där det sattes in. Ja, herr Bergman, men svagheten i systemet är väl just att det är så beroende av ett visst förhållande mellan ränteläge och kostnadsutveckling.

Herr Bergman talar också om att friare hyra måste ge en egendomlig marknad och säger att ett byggande i helt privat regi skulle ge bara lyxbostäder. Ett byggande i helt privat regi är i varje fall ingenting som vi har yrkat på; vi har talat om konkurrensen och hävdar den också i detta sammanhang, även när det gäller olika byggherrekategorier.

Regeringen betraktar friare hyra och över huvud taget tron på en friare marknad som någonting misstänkt. Jag tycker då att jag vill återgälda med att säga att jag blir misstänksam när jag märker att regeringspartiet icke har någon tilltro till att boendekostnaderna utan fortsatta regleringar och åtgärder — också subventionsåtgärder — skall kunna hållas på sådan nivå att hyrorna blir överkomliga för människorna. Jag vill peka på att de största prishöjningarna har skett på sådana områden som är offentligreglerade på ett eller annat sätt: hyra och livsmedel först och främst, för att inte tala om SJ-biljetter samt tele- och

postavgifter. De minsta prishöjningarna har vi haft i produktionsområden som har gyllt möbler, bilar – för att ta det exemplet – och kläder, men det är en helt privat sektor.

Herr ANDERSSON i Knäred (c) kort genmäle:

Herr talman! I anslutning till ett annat utskottsbetänkande återkommer vi senare i dag till bostadshyggandets inriktning som ett särskilt ärende. I viss mån har vi här redan nu måst beröra frågan, därför att den finns med även i civilutskottets betänkande nr 9. Med anledning av herr Bergmans yttrande skulle jag vilja göra några reflexioner om vissa av hans synpunkter men återkommer till detta i samband med behandlingen av det senare ärendet.

Herr Bergman tycker sig skönja risker för att vi får ett alltmer segregerat samhälle, om man i ökad utsträckning får tillfälle att bygga småhus. Han talar om att endast folk mycket högt uppe på inkomstskalan har möjlighet att skaffa sig småhus om fyra rum. I själva verket tror jag inte att det är fullt så illa ställt i vårt svenska samhälle. Vi måste se ut över landet och inte bara på storstadsområdena, där många av villabostäderna är rätt lyxbetonade och byggts på arbetsmarknadsstyrelsens speciella kvot. Detta beror på att denna kvot i huvudsak fördelats på storstadsområdena.

Men det är framför allt barnfamiljerna som försöker skaffa sig ett eget hem i en markbostad i ett friliggande småhus eller eventuellt i ett radhus. Då ligger det rätt nära till hands att bygga just en fyrrumslägenhet. Med de normer vi har är det väl många gånger för en sådan familj önskvärt att få en lägenhet av denna storlek för att inte betraktas som trångbodd. Jag tror att det skulle vara värdefullt, om herr Bergman ville tillägna sig en litet mera nyanserad syn när det gäller småhusen. Han är nog alltför infekterad av sitt arbete inom SABO, där det inte direkt är aktuellt att bygga småhus.

Sedan har det talats om att det i första hand är kommunerna som bestämmer. Varför skall man i första hand låta dessa bestämma och inte de boende, konsumenterna?

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag sade i min beskrivning av regeringens bostadspolitik var att den i praktisk handling avlägsnat sig från de målsättningar som angavs i 1930- och 1940-talens sociala bostadspolitik. Detta sker trots att det renodlade spekulationsbyggandet reducerats kraftigt samtidigt som de allmännyttiga och kooperativa förvaltningsformerna nu dominerar kraftigt i nyproduktionen av flerfamiljshus. Trots att man trängt tillbaka det renodlade spekulationsbyggandet, har man inte lyckats hålla tillbaka kraven från näringslivets organisationer, privatbyggmästare, fastighetsägare m. fl., som hävdar att de marknadsekonomiska krafterna skall styra bostadsförsörjningen.

Har man inte lämnat lägräntepolitiken, har man inte släppt samhällets hyreskontroll alltmer, har man inte alltför länge tillåtit markspekulation, har man inte avstått från att införa ett rationellare och billigare finansieringssystem, har man inte avstått från att göra ingripanden mot

Nr 60

Onsdagen den

19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

den fortsatta monopoliseringen inom den tunga byggnadsmaterialindustrin? Jag menar att man avstått från ingrepp på dessa områden och därigenom underlättat för spekulationsintressen att göra sig breda.

Vi är självfallet inte motståndare till bostadsbidrag, men aldrig så mycket bidrag kan inte lösa de avgörande problem som jag här har räknat upp. Detta menar vi vara kärnfrågan i hela debatten om bostads- och byggnadskostnadernas utveckling.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis en fysisk omöjlighet att ens besvara herr Ullstens raduppräknningar av frågeställningar. Jag vill bara upplysa honom om att jag läser innantill i reservationen I a: "Enligt utskottets mening bör styckebyggda – icke gruppbyggda – småhus kunna belånas med bostadslån utan hinder av rambegränsningar." För den reservationen står herr Ullsten och andra folkpartister och centerpartister. Det var den saken jag anförde i diskussionen, och jag är ledsen om det inte är menat som det står här. Men då är det inte mitt fel.

Det här med gäldränteavdrag och småhus är en stor och komplicerad fråga. Jag har i skilda sammanhang uttalat mig klart i den frågan, herr Ullsten. Att jag inte tar upp den nu beror på den tidsnöd som föreligger och på att frågan dessutom till en väsentlig del hör hemma någon annanstans än i civilutskottet. Det gör att det kan vara komplicerat att ta upp diskussionen här. Jag har på den punkten sagt, att det gäller de avigsidor som uppstår i storstädernas omgivningar och i de expanderande orterna. Frågan är inte aktuell i landet i övrigt. Det tycker jag både herr Alvar Andersson i Knäred och herr Ullsten skulle lyssna på. Det gör att man kan se på frågan på ett mycket mer nyanserat sätt än i den förenklade diskussion som lätt uppstår i ett replikskifte.

Sedan sade herr Ullsten att det fanns en mängd förslag från folkpartiet som betyder sänkt hyra. Vi är överens om att det bör finnas mer konkurrens. Kan vi finna former för detta, kan det alltså bli sänkt hyra i höst. Jag tycker det skall bli spännande att se vad det kan leda till.

Fröken Ljungberg sade att när man införde paritetslånen såg man inte den besvärliga verkligheten. Vad jag försökte beskriva när jag talade om det här var att den utveckling som blev inte kunde förutses, och det är den som skapat bekymren. Det tycker jag väl vi kan vara överens om utan att lägga prestige i det. Det var alltså ingen som hade räknat med den utvecklingen. Men fröken Ljungberg var emot paritetslån av helt andra skäl. Hon har varit emot hela tiden, och det är ju respektabelt.

Till herr Andersson i Knäred vill jag bara kort säga, att detta med segregationen gällde just utanför storstäderna, vilket herr Andersson själv försökte föra in i sitt resonemang. Jag sade att just utanför storstäderna kan det vara mycket besvärligt. Själva markpriset är nästan lika högt som byggnadspriset. Då blir det svårt att klara en lägenhet så stor som jag här talade om för en vanlig inkomsttagare, och då blir det risk för segregation. Detta gäller inte i herr Alvar Anderssons hemtrakter, men det gällde där jag beskrev, och det var herr Andersson tydligen med om.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den här gången citerade herr Bergman rätt ur utskottsreservationen och talade om de styckebyggda småhusen. De är

ganska få. Att lägga dem utanför bostadsramarna lär inte ha någon som helst samhällsekonomisk betydelse. Inte heller rubbar det bostadsplaneringen. Det skulle däremot förmodligen underlätta byggandet av den typen av småhus som framför allt förekommer i landsorten.

Jag tycker att jag måste få fråga herr Bergman igen om (det här med anbudskonkurrensen.

Nu säger herr Bergman att om det är så att vi kan hitta former på konkurrensområdet som innebär att vi kan sänka bostadskostnaderna, då skall vi nog bli överens om detta, men folkpartiet har faktiskt i en lång följd av år visat en form för att göra detta, alltså formen att i princip tillämpa anbudskonkurrens och ställa som villkor för statliga lån att sådan konkurrens tillämpas. Vi vet av de undersökningar som gjorts att man kan bygga flerfamiljshusen avsevärt billigare med anbudskonkurrens. Den saken finns klart dokumenterad t. ex. i byggindustriutredningens betänkande. Vi vet också att man kan bygga småhus avsevärt billigare. Den undersökning som jag återberopar där tyder på att kostnaden på småhus kan variera så mycket som med 25 procent, beroende på om ett byggföretag bygger på egen mark utan konkurrens, om man får sig ett område tilldelat av kommunen utan att man behöver konkurrera med andra byggföretag, eller om man får en entreprenad efter en öppen anbudsgivning.

Detta är alltså ett konkret förslag, som en rad sakkunniginstanser har ställt sig bakom och som herr Bergman, om han nu inte vill införa det precis i dag, väl ändå kunde ge sin mening till känna om. Anser han att det är rimligt att satsa på denna form av ökad konkurrens inom byggandet? Jag är självklart medveten om att man behöver ökad konkurrens också inom andra sektorer, inte minst på byggmaterialsidan.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talmän! Det är helt orimligt att begära att jag skall lämna ett alldeles klart svar på en så oklar fråga som herr Ullsten har ställt och kommentera en så oklart och suddigt formulerad reservation som den som föreligger beträffande konkurrensen. Jag var glad att den var annorlunda än förra årets. Det är en klar förskjutning från den där formalistiska synen på upphandlingsförfarandet, som byggmästarna odlar i det här landet, till en som jag hoppas konsumentvänlig konkurrens på upphandlingssidan. Jag är glad för att herr Ullsten accepterar den tolkning som jag lade in i reservationen och som jag byggde mitt anförande på.

Jag begriper inte att vi i dagens läge skulle släppa de styckebyggda småhusen fria, med de effekter detta kan få omkring våra storstäder. Vad har det för socialt ärende? För mig är det en stor oklarhet här, och därför vänder jag mig starkt emot det.

Sedan, herr Ullsten, måste det väl finnas möjligheter att föra diskussioner om egnahem, småhus, gäldränteavdrag och allt vad därtill hör i annat sammanhang.

Jag hann tyvärr inte med att bemöta herr Werner i Tyresö förra gången jag var uppe. Repliktiderna är ju knappa, och det är många frågor man skall prata om. Jag vill nu bara säga att vi har eliminerat effekten av den höga marknadsräntan, som ju är ett samhällsproblem i stort och som

inte är skapat av bostadsproduktionen och inte kan styras av den heller, utan som har andra orsaker i samhället. Vi har eliminerat den genom paritetslånen. Vi har också tagit rejäla initiativ och fattat rejäla beslut för att förhindra markspekulation. Jag förstår inte den historieskrivning i fråga om bostadspolitiken som herr Werner ville göra även nu.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Under många år har ju bostadsdebatten förts på ett experternas mandarinspråk, som är bemängt med tekniska och ekonomiska termer och som den allmänhet som inte sätter sig in i den här specialiteten sannolikt har ganska svårt att följa med. Men en sak är väldigt lätt att förstå även för den som inte är verklig eller förment expert på bostadspolitikens område, och det är att det är dyrt, alltför dyrt, att bo. Det är ingen tvekan om att boendekostnaderna har kommit att bli ett stort bekymmer för flertalet av vårt lands bostadskonsumenter, i varje fall för det flertal som är hänvisade till nyproduktionen.

Det är naturligtvis litet svårt för människorna att förstå att det skall vara dyrare att bo i stora hyreshus samtidigt som olika experter talar om att det är billigast att producera de stora husen. Denna brist på samband måste förbrylla väldigt många människor.

En väsentlig anledning till denna egendomliga skillnad i boendekostnader i olika kategorier av bostäder och hustyper beror på den skattemässiga behandlingen av gäldräntorna på bostadslånen. Man har naturligtvis känt irritation över detta. Det har väckts många motioner i den svenska riksdagen där det har påtalats att en person eller en familj som bor i ett eget hem får lägre boendekostnad än den som bor i en hyreslägenhet av motsvarande storlek och standard. Så småningom tillsatte finansministern år 1969 en utredning, den s. k. bostadsbeskattningsutredningen, med uppgift att försöka finna ett system som skulle göra det möjligt att för en grupp av boende, nämligen de som bor i bostadsrättslägenheter — och det är ungefär en halv miljon — sänka boendekostnaderna med hjälp av en annan utformning av möjligheten till gäldränteavdrag. När denna utredning tillsattes utfärdade finansministern direktiv, där han mycket kategoriskt och klart sade att det inte kan bli tal om att avskaffa gäldränteavdraget för egnahemmen och att man därför genom denna utredning med hjälp av gäldränteavdragen skulle försöka finna en form för en motsvarande effekt beträffande bostadsrättslägenheterna.

Jag erinrade mig just dessa finansministerns ord i utredningsdirektiven när jag nyss hörde herr Bergman uttala sig litet suddigt om gäldränteavdraget i egnahemmen, varvid han demagogiskt talade om de rika människor som bor i lyxvillor osv. Ja, vad är lyxvillor, herr Bergman? Det är inte mer än ett par veckor sedan jag erfor — jag får erkänna att jag inte visste det tidigare — att man inom inrikesdepartementet i vart fall då det gäller tillstånd att bygga utan statliga lån betraktar en villa, som kostar över 225 000 kronor att producera, som en lyxvilla. Jag måste säga att detta är en låg gräns. Det är inte så värst mycket lyx som kan inrymmas i den produktionskostnaden i jämförelse med den standard som är gängse för vanliga egnahem.

Jag sade att herr Bergman uttryckte sig litet suddigt då det gällde inställningen till gäldränteavdragen för egnahemmen, och det är beklagligt, eftersom det är angeläget för alla egnahemsägare att veta om man inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen liksom inom partiet och regeringen är ense med finansministern om att det inte kan komma i fråga att slopa gäldränteavdraget för egnahemmen. Herr Bergman talar om att man får se detta på ett nyanserat sätt osv. Vad menar han med det? Är det ett förtäckt hot mot egnahemsägarna, är det bäst att tala om det. Detta avdrag har nämligen en utomordentligt stor betydelse för deras boendekostnad och i tiotusentals och kanske hundratusentals fall över huvud taget för deras möjlighet att bo kvar i sina egnahem.

För att återgå till bostadsbeskattningsutredningen lyckades man där finna en lösning, där man med hjälp av en fördelning på bostadsrättslägenheternas ägare av den anpart av gäldränteavdraget, som inte kan utnyttjas i företagets bokföring på grund av att företagets inkomstsida fastställts genom en schablontaxering, skulle kunna få en avdragsseffekt medförande en sådan skattelindring att boendekostnaden för bostadsrättslägenhetsägarna skulle bli praktiskt taget densamma som för egnahemsägarna i lägenheter av motsvarande storlekar och standard.

Det var en mycket bra modell, och vi hade liyligt hoppats att den skulle leda till minskade klyftor i fråga om boendekostnader mellan olika boendekategorier. Men för några veckor sedan meddelade finansministern här i riksdagen som svar på en enkel fråga att något förslag inte kommer att föreläggas riksdagen om ändrade regler för beskattning av bostadsrättslägenheter. Jag beklagar detta, eftersom vi därigenom missar möjligheten att ge drygt 500 000 familjer i bostadsrättslägenheter en väsentligt sänkt boendekostnad. Finansministerns skäl var att det skulle innebära ett skattebortfall på 200–300 miljoner kronor för samhället; det drabbar ju både staten och kommunerna. Jag kan inte se att det är ett särskilt starkt motargument när det gäller genomförande av en bostadssocial rättvisereform. Det är verkligen rätt ynkligt om det inte i en budget på närmare 60 miljarder kronor skulle finnas utrymme för en så billig förbättring för drygt 500 000 familjer.

Jag tror att det är angeläget att vi från riksdagens sida försöker förmå finansministern inte bara att genomföra den här reformen så fort statsfinansiellt utrymme finns för den utan också att bidra till en sänkning av boendekostnaderna för alla de människor som bor i hyreslägenheter i hus som ägs av allmännyttiga bostadsföretag, vilka också är schablontaxerade och inte heller kan utnyttja gäldräntan fullt som avdragspost i deklarationen. Man skulle också där kunna få en sänkning av boendekostnaderna för hyresgästerna på samma sätt som bostadsbeskattningsutredningen föreslagit beträffande bostadsrättslägenheterna.

Jag vill inskränka mig till att uttala den förhoppningen – det är därför jag har begärt ordet i dag – att vi snarast möjligt får en utredning, när nu finansministern inte vill ta vara på det goda resultat som den förra utredningen kommit fram till, som granskar hela fältet, alltså även de allmännyttiga bostadsföretagen, och försöker finna ett system för att med hjälp av gäldränteavdragen i beskattningen få en väsentlig sänkning

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

*Ang. redovisning av
viss utredning om
totalfinansiering av
bostadsbyggandet*

av boendekostnaderna för i det här fallet mellan 1,5 och 2 miljoner familjer.

Herr inrikesministern HOLMQVIST, som meddelat, att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara herr *Lindkvists* (s) den 16 februari framställda interpellation, nr 60, angående redovisning av viss utredning om totalfinansiering av bostadsbyggandet, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Jag ber att i detta sammanhang få besvara herr Lindkvists interpellation angående redovisning av viss utredning om totalfinansiering av bostadsbyggandet.

Herr Lindkvist har frågat mig när utfäst redovisning för kvarstående utredningsarbete beträffande förutsättningarna för en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet kommer att läggas fram för riksdagen och möjliggöra ett avsett slutligt övervägande.

Interpellanten utgår från ett uttalande i propositionen 100 år 1967 att en åtgärd med så genomgripande konsekvenser i olika hänseenden som en statlig totalfinansiering kräver ingående kartläggning. Samtidigt framhölls att även vägar för att inom ramen för nuvarande kreditmarknadsorganisation förbättra bostadsbyggandets kreditförsörjning borde prövas.

Överväganden i dessa frågor, bl. a. tekniska metoder för totalfinansiering, redovisades av delegationen för bostadsfinansiering år 1968. Ett alternativ för en statlig totalfinansiering som delegationen diskuterade innebar att ett nytt statligt kreditinstitut skulle inrättas. I första hand ansåg delegationen emellertid att frågan om förbättring av bostadsbyggandets kreditförsörjning borde lösas förhandlingsvägen genom överenskommelser mellan delegationen och kreditgivarna.

Med anledning av anmälan i 1969 års statsverksproposition av delegationens överväganden bekräftade statsutskottet sina uttalanden vid 1967 och 1968 års riksdag, att fördelarna med en statlig totalfinansiering är så påtagliga att de borde avstås endast av mycket tungt vägande skäl. Utskottet hade emellertid ingen invändning mot att metoden med överenskommelser prövades ytterligare.

Om förhandlingarna med kreditinstituten inte ledde till godtagbara resultat, borde andra förslag prövas på nytt. Härvid skulle ett nytt statligt kreditinstitut utgöra den mest rationella lösningen för att få en friktionsfri integrerad bostadsfinansiering. Riksdagen godkände utskottets uttalande. Liknande uttalanden gjorde statsutskottet och sedermera civilutskottet med riksdagens godkännande åren 1970 och 1971 i anledning av motioner i frågan.

Resultatet av förhandlingar med kreditinstituten har ärligen redovisats för riksdagen i statsverkspropositionen. Erfarenheterna av de överenskommelser, som förhandlingsverksamheten har lett till, och av överenskommelsernas tillämpning har hittills inte gett mig anledning till annan bedömning än att bostadsbyggandets kreditförsörjning har kunnat lösas tillfredsställande förhandlingsvägen. Om de fortsatta erfarenheterna eller andra omständigheter ger skäl till ändrad ståndpunkt i denna fråga, är jag beredd att ta initiativ till de åtgärder som kan behövas.

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat till den diskussion som förts

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

*Ang. redovisning av
viss utredning om
totalfinansiering av
bostadsbyggandet*

på denna punkt när det gäller utskottsbetänkandet, och med hänsyn till de sakliga inlägg som gjorts av utskottets representanter – de råkar ha mångårig erfarenhet av dessa frågor – kan jag ha grundad anledning att avstå från att göra något inlägg. Det finns kanske dock ett par saker som jag skulle vilja peka på just under denna punkt när det gäller bostadsbyggandets omfattning. Jag vill då gärna anknyta till den aktuella situationen.

Vi kan nu se påtagliga resultat av den mycket målmedvetna bostadspolitik som vi har fört. Jag är helt oförstående för herr Werner i Tyresö när han säger att man helt har accepterat de borgerliga målsättningarna för bostadsproduktionen. Det tycker jag är att inte försöka förstå vad som ändå förekommit. Vi har producerat nya lägenheter eller iständsatt det gamla bostadsbeståndet i sådan omfattning att ungefär 300 000 människor varje år kunnat flytta in i moderna lägenheter. Jag vill betona att inget land kommer ens i närheten av oss i fråga om satsning just på bostadssektorn. Alla vet att det varit en diskussion om hur mycket som skulle få avdelas för bostadsförsörjningen av våra totala resurser. Det har pågått en ständig diskussion om det.

Vi kan nu se påtaliga resultat av den mycket målmedvetna bostadspolitik som vi har fört. Jag är helt oförstående när herr Werner i Tyresö säger att man helt har accepterat de borgerliga målsättningarna för bostadsproduktionen. Det tycker jag är att inte försöka förstå vad som ändå förekommit. Vi har producerat nya lägenheter eller iständsatt det gamla bostadsbeståndet i sådan omfattning att ungefär 300 000 människor varje år kunnat flytta in i moderna lägenheter. Jag vill betona att inget land kommer ens i närheten av oss i fråga om satsning just på bostadssektorn. Alla vet att det varit en diskussion om hur mycket som skulle få avdelas för bostadsförsörjningen av våra totala resurser. Det har pågått en ständig diskussion om det.

Nu ser det ut som om vi kan notera resultat av denna politik. På allt fler platser kan vi sålunda se tecken på mättnad i fråga om bostäder. Jag skall avstå från att göra en kommentar till varför situationen har blivit sådan; jag vill bara peka på att en rad faktorer spelar in. Naturligtvis är bostäderna för dyra för en del människor, men invandringen har också spelat stor roll. Vi hade under 1969 och 1970 en nettoinvandring på ungefär 50 000 personer per år. Under 1971 hade vi däremot en mycket obetydlig ökning, och för närvarande upplever vi för första gången på mycket länge att vi har förlust i fråga om befolkningen – de människor som lämnar landet är fler än de som kommer in. Det spelar självfallet stor roll i detta sammanhang.

Men jag skall inte mer än peka på detta och vill konstatera att rätt många lägenheter på olika håll i landet står outhyrda i dag. Det var en företeelse på enstaka orter så sent som i fjol och i förfjol. Nu kan vi se att vi landet över börjar få uttryck för att vi kommit fram till en bättre balans. I dag står mellan 15 000 och 20 000 lägenheter tomma. Det är naturligtvis ingenting att tala om, om vi tar hänsyn till det totala bostadsbeståndet. Långsiktigt är det knappast ens en tillräcklig lägenhetsreserv. Men det finns problem på sina håll. Det är nämligen enstaka företag som har fått bära hela denna lägenhetsreserv.

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

*Ang. redovisning av
viss utredning om
totalfinansiering av
bostadsbyggandet*

Det finns risk för att vi inte kan hålla bostadsbyggnadsprogrammet under detta år, om vi inte alla är medvetna om att vi så långt som möjligt måste försöka bemästra de svårigheter som föreligger. Vi har områden i vårt land där man kan bygga mer men där den långsiktiga planeringen inte har givit utrymme för detta. Det finns emellertid orter där vi i dag absolut inte kan klara det byggnadsprogram som man har räknat med. Orsaken kan vara en utebliven expansion inom industrin på orten eller någonting annat. Det är väldigt viktigt att kommunerna i god tid gör klart för sig om det går att förverkliga byggprogrammet. Om man finner att det sannolikt inte blir möjligt, bör man ta kontakt med länsbostadsnämnd och bostadsstyrelse för att det byggandet skall kunna kanaliseras över till orter där byggandet fortfarande behöver expandera.

Detta är viktigt. Om vi inte kan klara byggprogrammet får vi återverkningar på materialindustrin och över huvud taget på hela det svenska produktionslivet. Därför tycker jag att det har varit angeläget att redan så här tidigt på året peka på problemet; det blir för sent att peka på det om vi i höst upptäcker att vi släpar efter med projekt som skulle ha satts i gång men som inte kommit i tid.

Vi befinner oss alltså i ett nytt läge, och det kommer förmodligen att få återverkningar i åtskilliga avseenden. Det kommer att bli svårare att starta så stora projekt som man har kunnat göra under de gångna åren. Man kommer inte att vara så säker på att man kan klara upp dem, och det kommer på sitt sätt att återverka på själva strukturen inom byggandet.

Diskussionen om höghus och småhus får vi väl egentligen återkomma till i samband med frågan om själva bostadsbyggandets omfattning, och jag skall därför avstå från att säga så mycket. Jag vill emellertid anknyta till vad Alvar Andersson i Knäred har nämnt i det sammanhanget; det är för övrigt flera talare i debatten som har tagit upp frågan om små eller stora hus. Jag tror att vi måste se till, att vi har ett nyansrikt utbud av bostäder. Det kan finnas områden där vi skall bygga höga hus för att på det viset få underlag för någon aktivitet som är av stort intresse att skapa där inom rimliga avstånd. Men det gäller kanske att utforma miljön på ett bättre sätt än vad man hittills har gjort.

När jag framhåller detta är det också för att anknyta till frågan om de små husen. Tydligt har inte Alvar Andersson förstått vad innebörden är i resonemanget om lägenheter med markkontakt. Jag tror för min del att det är en väg som kan ge oss ett bättre utbud av bostäder. Alvar Andersson säger att småhuset är för familjen, och därför blir det gärna fyra rum i ett sådant hus. Det är så vi har resonerat. Men är detta rättvist mot alla de många ensamstående människorna? Det finns väldigt många, exempelvis i den här staden, som har blivit ensamma — äktenskapet kan ha spruckit, man har kanske sedan årtionden varit van vid att bo i en modern lägenhet, och så hänvisas man till att gå ut och försöka skaffa sig ett inackorderings- eller hyresrum. Är det något orimligt i att de ensamstående också skall kunna få den förmån som familjerna har: att bo i bostäder med markkontakt?

På en del håll i landet har man närmast sig den här frågan utan några sådana föreställningar som tydligt Alvar Andersson har. Man har i stället

sagt att det skall väl vara möjligt att producera bostäder så att det finns enrummare och tvårummare med tillgång till en gräsmatta eller en trädgårdstäppa. Och det har visat sig vara möjligt att lösa det problemet när arkitekterna har ställts inför uppgiften att producera låga hus som kan bjuda de värden som egnahemsägaren har.

Jag skall inte i övrigt fördjupa mig i frågan om bostädernas utformning, eftersom den kommer upp under en annan punkt. Men jag noterar, herr Alvar Andersson, att vi kanske har något olika uppfattningar. Jag pläderar här just för de grupper som så att säga med vårt sätt att tänka hittills har varit utestängda från denna möjlighet att få en bostad med tillgång till grönyta eller trädgård.

Herr talman! Jag har velat anföra de här synpunkterna, men kanske jag också skulle ha anledning att något kommentera paritetslånesystemet. Vi har signalerat att det kommer att tillsättas en utredning. Jag vill emellertid betona att när paritetslånet kom till skedde det med utgångspunkt i en diskussion som då hade pågått under flera år. I den debatten hade det anförts som orimligt att vi hade en sådan splittring i fråga om hyresnivåerna. Det gällde att finna ett system varigenom man skulle kunna åstadkomma en utjämning. En annan omständighet var att det förekom en stark kritik mot den generella subventionen av bostadsbyggandet. Det fanns en partiledare som, tror jag, varje fredag i de debatter som föregick valet sade: "Jag har aldrig bett att få 7 000–8 000 kronor i subvention av staten för min lägenhet." Det var många som lystrade till det och sade att vi måste finna ett nytt system för vår bostadsfinansiering. Man önskade dels försöka ta bort det här subventionsmomentet, dels skapa ett system som kunde åstadkomma en utjämning mellan de olika årgångarna. Paritetslånesystemet motsvarade dessa förväntningar. Man kunde gå in i paritetslånesystemet med bibehållande i stort sett av den hyresnivå som vi hade. Man räknade nämligen med, som det har betonats här i debatten, att kostnadsutvecklingen och prisutvecklingen skulle göra att det gick ihop. Nu har det visat sig att det inte fungerar riktigt så, och orsakerna till detta har här påpekats.

Jag vill bara understryka att det också var förutsatt att man skulle kunna ha anledning att se över det här systemet när man hade vunnit vissa erfarenheter. Nu har vi funnit att det ser ut som om räntan kommer att ligga högt på de långa lånen framöver. Vi har nu några års erfarenhet och kan utgå ifrån att får vi vara i det här läget så kommer den tid, som förflyter innan detta system så att säga får värka ut, att bli mycket lång.

I förslag till riksdagen har vi nu från regeringens sida begärt att riksdagen skall ge en garanti för själva systemet. Även om det är ett långsiktigt perspektiv så skall det vara en garanti för att detta fungerar. På det viset har vi i och för sig skapat en riktig grund för systemet. Men samtidigt kan vi konstatera att det höga ränteläget gör att man ganska snart i de hus som produceras med paritetslån kommer att få en så stor skuldbörda för de boende att det förmodligen kommer att bli motstånd av olika slag. Vid överlåtelse av en bostadsrätt kan det uppkomma tvekan om huruvida man skall välja att ta lägenheten och samtidigt ta över en omfattande skuldbörda. I princip skall vi självfallet räkna med att

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

*Ang. redovisning av
viss utredning om
totalfinansiering av
bostadsbyggandet*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

*Ang. redovisning av
viss utredning om
totalfinansiering av
bostadsbyggandet*

lägenheten är likvärdig med en ny lägenhet och att det inte skall föreligga några skillnader. Men för egen del tror jag att människor i allmänhet kommer att bli mycket tveksamma om det gäller en stor skuldbörda som man tar på sig samtidigt som man förvärvar den äldre lägenheten.

Det skulle kunna anföras fler skäl. Jag tror emellertid att det är rimligt att vi ser över det här systemet. Då skall vi kunna göra det utan några bestämda förutsättningar om vart vi skall komma. Jag vill bara betona att jag för min del utgår ifrån att vilken lösning man än kommer att välja så måste den ha den sociala inriktning som vårt hittillsvarande lånesystem har. Vi måste se bostaden och bostadsproduktionen som någonting mycket väsentligt, och vi måste se till att formerna för att finansiera bostadsproduktionen står i samklang med uppfattningen att detta är en viktig och angelägen samhällsfråga.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för svaret på min interpellation.

Frågan gällde när riksdagen skulle få den redovisning av utredningsresultatet som gjorde det möjligt att ta slutlig ståndpunkt i fråga om totalfinansiering. Jag uppfattar svaret så att någon redovisning inte kommer. Initiativ skall tas från regeringens sida först om det anses att problemet med bostadsbyggandets kreditförsörjning inte kan lösas genom överenskommelser. Svaret är sålunda entydigt.

I min fråga utgick jag från att regeringen utfäst en redovisning i detta ämne till riksdagen. I propositionen 100 år 1967 anförde dåvarande inrikesministern ett antal skäl för totalfinansiering:

1. Det skulle rent tekniskt vara en enkel väg att uppnå en rationell kreditförsörjning.
2. Det skulle medföra fördelar för låntagarna.
3. Det skulle medföra förenklingar i läncadministrationen.
4. Det skulle skapa gynnsammare förutsättningar för omfördelning av kapitalkostnaderna.

Dessa skäl ansågs dock inte räcka för ett beslut. Denna slutsats drogs med hänvisning till att det först krävdes en mera ingående kartläggning av konsekvenserna och att avtalsvägen borde prövas. Frågorna undersöktes, enligt vad som angavs, av delegationen för bostadsfinansiering.

Såvitt jag förstår innefattar inte de överväganden som delegationen redovisade år 1968 den äsyftade ingående kartläggningen av konsekvenserna av en totalfinansiering. Delegationen fann visserligen att ett nytt statligt kreditinstitut skulle utgöra den mest rationella lösningen, men delegationen ansåg att överenskommelser borde prövas ytterligare innan andra åtgärder övervägs.

Riksdagens ställningstaganden 1967 och framåt har varit konsekventa med hänsyn till vad man utgick från.

1967 sade statsutskottet att man tills vidare godtog den hittillsvarande finansieringen av två skäl. Det ena var att utfallet av överenskommelserna

borde avvaktas. Det andra var att man tog hänsyn till det utredningsarbete som enligt uppgift pågick inom delegationen.

Då statsutskottet 1969 tog ställning till frågan var det delegationens begränsade förslag från 1968 som låg bakom. Det förhållandet att man inte än en gång hänvisade till väntade utredningsresultat innebar självfallet ingen ändring i grundfrågan — dvs. att man fortfarande hoppades på att få se utredningen om konsekvenserna. För min del hade jag hoppet kvar ända fram till dess att jag fick interpellationssvaret.

Vid 1969 års riksdag kopplades frågan om totalfinansiering genom fördjupning ihop med frågan om integrerad finansiering, dvs. möjligheten av att täcka kreditiv och fastighetslån med ett enhetligt lån till lägre kostnader. Även i denna utvidgade del hänvisades till förhandlingar med kreditinstituten. Ett visst hopp ställdes till att frågan skulle lösas för bostadskreditkassornas del och till att samarbetet mellan postbanken och Kreditbanken skulle bära frukt.

I den här delen kan man knappast numera hänvisa till att man avvaktar utfallet av överenskommelserna, eftersom det inte finns några. Kvar står även här ett utredningsbehov som väl hade tillgodosetts om den 1967 förutskickade utredningen fått den omfattning som riksdagen kunde ha rätt att förmoda.

Sådant är, herr talman, enligt min mening sakernas tillstånd i dag. Det för väl inte handlingen framåt om vi ytterligare diskuterar vad som bort göras tidigare. Däremot vet vi i dag att en övergripande prövning skall ske av finansieringssystemet. Det skulle vara ett plåster på sårn om interpellationssvaret kunde kompletteras med uppgiften att den nya utredningen kommer att få direktiv som omfattar att pröva totalfinansiering såväl genom utökning av bostadslån som genom integrering av byggnadskreditiv och fastighetslån. Jag har för min del svårt att förstå hur detta skulle kunna undgås mot bakgrund av riksdagens upprepade principiella ställningstaganden för en annan lösning än den vi nu har.

Herr ANDERSSON i Knäred (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte mycket att invända mot vad inrikesministern anförde. Det är egentligen bara på ett enda avsnitt som vi tydligen har missförstått varandra och där jag skall försöka att klarlägga min uppfattning något litet.

När jag talade om att småhusen framför allt var avsedda för familjer, så gjorde jag det närmast i anslutning till herr Bergmans yttrande att antalet småhuslägenheter om fyra rum och kök hade ökat, vilket herr Bergman fann nästan upprörande. Han ville nämligen tyda det så att lyxbostäderna ökar. Jag tryckte då på att framför allt barnfamiljerna har ett mycket stort och ökande intresse för att få en marknära bostad. De försöker också i allt större utsträckning att skaffa sig ett eget hem eller annan sådan bostad. Detta finner jag inte vara på något sätt upprörande utan tvärtom föredömligt.

Beträffande ensamstående människors och småhushålls möjligheter att skaffa marknära lägenheter sammanfaller min uppfattning helt med inrikesministrarnas. Tyvärr har utvecklingen ännu så länge inte varit sådan att dessa människors möjligheter att skaffa sig marknära bostad har

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

*Ang. redovisning av
viss utredning om
totalfinansiering av
bostadsbyggandet*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

*Ang. redovisning av
viss utredning om
totalfinansiering av
bostadsbyggandet*

förbättrats mera påtagligt. Där vill jag emellertid erinra om att jag i förra årets bostadsdebatt speciellt komplimenterade det avsnittet i inrikesministerns proposition, och jag hoppas att vi där snart skall få en bättring. Jag har som sagt samma uppfattning som inrikesministern om önskvärdheten därvidlag, alltså att småhushåll och ensamma människor skall få möjligheter att bo på så som säkerligen de flesta vill bo, dvs. i marknära bostäder.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När delegationen för bostadsfinansiering avlämnade sitt betänkande framhöll man att det var tre saker man ställde upp. Den första var att kreditssystemet skulle fungera så att bostadsbyggandet fick den andel av det samlade kreditutbudet som svarar mot statsmakernas bostadsbyggnadsplaner. Den andra var att systemet skulle få en tidsmässig och geografisk fördelning som var anpassad till den konkreta produktionsplaneringen. För det tredje ville delegationen att de negativa effekterna av den nuvarande uppdelningen på byggnadskredit och fastighetslån skulle elimineras, så att man främjade ett rationellt byggande och underlättade genomförandet av stora fleråriga projekt. Delegationen för bostadsfinansiering var alltså, som herr Lindkvist nyss verifierade, positiv till totalfinansiering.

Sedan har åren gått, och varje gång har man från regering och utskott svarat att kreditförsörjningen har fungerat tillfredsställande. Men jag menar att det förhållandet att kreditförsörjningen under olika tider trots allt har fungerat tillfredsställande genom att de privata kreditinstituten av olika skäl i större utsträckning och vid aktuell tidpunkt tillgodosett kreditanspråken kan inte försvara underlåtenheten att genomföra ett system, som har alla förutsättningar att fungera bättre och att ligga i linje med de politiska beslut som fattas beträffande bostadsbyggandet.

Denna riksdag blir förmodligen den sjätte i rad som i vart fall i ord kommer att uttala sig positivt om totalfinansiering. Inrikesministern har nu lämnat sitt svar. Han säger att det blir ingen totalfinansiering. Och eftersom jag inte tidigare har haft så stora illusioner i denna fråga, så mister jag heller inga illusioner efter inrikesministerns svar här i dag.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är angelägen om att göra ett påpekande med anledning av vad herr Lindkvist säger. Han sade att det inte finns några överenskommelser mellan delegationen och bankerna. Det är riktigt så till vida att man inte har någon överenskommelse formellt underskriven. Men man har varje år överläggningar, och bankernas representanter gör där en utfästelse att om bostadsbyggnadsprogrammet är så stort, så åtar man sig också att svara för att pengarna kommer fram. Då utfärdas det en kommuniké som parterna är överens om. Hittills har vi den erfarenheten att det har fungerat. Även om man således inte formellt har undertecknat en överenskommelse och på så sätt iklätt sig ett ansvar, så har man moraliskt åtagit sig att svara för det, och detta har fungerat. Jag medger således att det inte är någon överenskommelse, men det verkar ändå i realiteten som en sådan.

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Till herr Werner i Tyresö vill jag säga, att vi kan tolka riksdagens beslut på olika sätt. Jag har en känsla av att utskottet ändå menade att så länge detta fungerade tillfredsställande så var det inte så angeläget med detta speciella finansieringsinstitut. Det var i ett läge där det visade sig inte vara möjligt att klara bostadsbyggnadsprogrammet som man skulle ha anledning att aktualisera detta. Så har jag tolkat detta riksdagsbeslut – ett uttalande där man inte är främmande för att staten skall ta på sig ett vidgat institutionellt ansvar. Så länge det nuvarande systemet fungerar har det emellertid inte funnits anledning att från regeringens sida aktualisera tillkomsten av ett sådant speciellt institut.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att inrikesministern gjorde sig skyldig till en missuppfattning. När jag talade om att det inte fanns någon överenskommelse byggde det resonemanget på att 1969 års riksdag kopplade ihop frågan om totalfinansiering genom fördjupning med frågan om integrerad finansiering, dvs. möjligheten att täcka kreditiv och fastighetslån med ett enhetligt lån till lägre kostnader. Där hänvisade man till delegationen för bostadsfinansiering, men därifrån har inte kommit något förslag på detta alldeles speciellt viktiga område.

Jag är väl medveten om att det finns överenskommelser, formella eller informella, med kreditinstituten. Orsaken till att jag fört upp frågan om totalfinansieringen är helt enkelt att jag anser, att regeringen är skyldig sin riksdag att lämna fram det underlagsmaterial som utlovades vid 1967 års riksdag. Detta har icke regeringen gjort. En tolkning av statsrådet Holmqvists inlägg ger ju vid handen att regeringen inte heller har några sådana avsikter, vilket jag tycker är ytterst beklagligt. Det finns säkert åtskilliga ledamöter i kammaren som gått och väntat på ett utredningsmaterial för att få en säkrare bedömning av huruvida man skall anse att en totalfinansiering av bostadsbyggandet är att föredra framför den finansieringsform som finns för närvarande.

Jag vill bara till statsrådet Holmqvist säga, att även om det system som finns för närvarande fungerar – och kanske fungerar utmärkt – så skulle det bara fattas om kreditinstituten vågade föra någon annan kreditpolitik i bostadsfrågan än att ge kreditiv till den bostadspolitiska målsättning som riksdagen uttalat sig för. Jag menar att totalfinansieringen, som den tidigare beskrivits också från regeringshåll, verkar vara så överlägsen det nuvarande systemet att den borde ha prövats av riksdagen. Jag anser alltså att det är beklagligt, att regeringen inte har avsikten att lägga fram detta utredningsmaterial.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Debatten hittills har rört sig om de vanliga problemen i samband med bostadsmarknaden för den vanliga familjen, och det kanske därför finns skäl att påminna om att det finns vissa grupper som har sina speciella problem då det gäller boendet.

En sådan grupp är de äldre. Det är klart utrett att de äldre i genomsnitt bor sämre än de yngre och det gäller kanske framför allt i glesbygdsområdena. Det bör kanske sägas att det är en kommunal

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

angelägenhet att informera om de möjligheter man har till bostadsförbättringsbidrag. Det kanske också är en kommunal angelägenhet att inte bara informera utan också att aktivt stödja de äldre för att få en sanering till stånd. Vid det här laget har det i olika sammanhang klarlagts att det många gånger är bättre att sanera än att riva, och det gäller i inte ringa utsträckning de äldres bostäder.

Visst finns det olika möjligheter för de äldre, vi har ju ålderdomshem och pensionärsbostäder, och jag tror för min del att ingendera av dem går att undvara – det finns de som vill ha den boendeformen – men valfriheten bör såvitt möjligt finnas i det här fallet. Om man gör en undersökning, vilket man ju också har gjort i många kommuner, finner man troligen att de äldre så länge som möjligt vill bo i sina stugor och villor. Det krävs därför en förbättring, en upprustning, och hjälp från det allmänna för att få en sådan upprustning till stånd.

Vi har förbättringslånen, och de kommer att bli av större betydelse med en ökad aktivitet från kommunerna, men den ränte- och amorteringsfria delen av bostadsförbättringslånen behöver höjas från enligt nuvarande regel 12 000 kronor till ungefär 15 000 kronor, som vi har yrkat i en motion.

Inkomstprövningsreglerna behöver också ses över och mildras. Den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten får i dag vara högst 7 000 kronor för att förbättringslån skall kunna beviljas. Redan år 1965 hade 250 000 pensionärer en nettoinkomst som översteg 7 000 kronor. Det är ju bra att inkomsterna har ökat. Men man måste samtidigt vara på det klara med att den inkomsten kanske inte är tillräcklig för att man skall klara sig utan förbättringslån och att de regler som gäller därför behöver ses över. Bostadsstyrelsen har redan för tre år sedan begärt att inkomststrecket skall höjas till 8 000 kronor. Sedan dess har den fortgående penningvärdeförsämringen gjort det önskemålet ännu mer angeläget.

Det finns en annan grupp som också har sina speciella bekymmer när det gäller boendet, och det är de handikappade. Vi har många gånger i olika sammanhang talat om deras problem. Det gäller inte bara bostadspolitiken utan också arbetsmarknadspolitiken, utbildningspolitiken och många andra områden där vi har anledning att observera och inte glömma den gruppen. Undersökningar har visat att extra-kostnaderna för en handikappvänlig miljö är obetydliga om de handikappades önskemål beaktas redan på planeringsstadiet. En ombyggnad kan däremot kräva betydligt större ekonomiska insatser. Därför är det angeläget att man observerar dessa problem vid bostadsbyggandet och framför allt att de handikappades organisationer får tillfälle att vid planeringen säga sin mening om hur man skall utforma bostäderna. Jag tycker att dessa organisationer bör vara representerade i statliga utredningar som rör socialpolitiska frågor och att de också bör anlitas som remissinstanser i sådana ärenden. Vid utbildningen av olika experter – socionomer, psykologer, tekniker – bör handikappfrågorna också komma in som en obligatorisk del i undervisningen.

Låt oss titta litet grand på de handikappades boendeförhållanden. Vi vet att många handikappade bor i lägenheter som är svårskötta och inte

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

är planerade för människor med handikapp. De handikappade är klart missgynnade när det gäller utrustningen i bostaden liksom då det gäller andra för oss övriga naturliga nyttigheter som TV, tidningar osv. Det har bland annat läginkomstutredningen fastslagit. Det är en större andel bland de handikappade än bland oss andra som saknar varmvatten, bad, centralvärme och WC. 20 procent av de gravt rörelsehindrade saknar t. ex. centralvärme, medan motsvarande siffra för hela befolkningen är 9,2 procent. 15 procent av de handikappade saknar WC mot 8,5 procent av hela befolkningen osv. När man på detta sätt jämför de handikappade med oss vanliga medborgare, som har möjlighet att klara oss själva på ett annat sätt än de handikappade, så finner man i de allra flesta fall att de handikappade på punkt efter punkt har lägre standard. Förbättringslån och invalidbostadsbidrag är de möjligheter som i detta fall kan komma i fråga för att förbättra de handikappades boendeförhållanden.

Vi har ifrån folkpartihåll ansett att reglerna bör kompletteras med statliga bostadslån även för ensamstående handikappade. Reglerna för statliga bostadslån ger i dag endast gifta och samboende eller ensamstående föräldrar lånemöjligheter. Enligt räntelänekungörelsen från 1967 kan invalidbostadsbidrag utgå för att rörelsehindrads särskilda behov skall kunna beaktas vid utformning och inredning av bostadslägenhet. Bidraget är avsett att täcka extrakostnader, dock högst 15 000 kronor för varje lägenhet. I den kungörelsen avser man med rörelsehindrad rullstols- eller käppinvalid. Genom ett senare tillägg har också synskadad person med starkt nedsatt förmåga att utnyttja armarna eller som saknar armar gjorts bidragsberättigad. Det innebär fortfarande att stora grupper handikappade uteslås från möjligheterna att få invalidbostadsbidrag, trots att det finns uppenbara behov av sådant. Det gäller t. ex. allergiker och epileptiker, dvärgväxta och många andra som behöver särskild specialutrustning för att deras boende skall bli drägligt. Här behövs en översyn av gällande bestämmelser. Det är nödvändigt att den kommer till stånd i syfte att ändra bestämmelserna, så att de knyts till behovet och inte till en viss handikappgrupp.

Vi har yrkat på dessa reformer både för de äldre och för de handikappade i två motioner från folkpartiet. Eftersom utskottets majoritet inte ställt sig bakom dessa yrkanden, har de följts upp i tre reservationer, nr 13, 14 och 16. Jag instämmer alltså i herr Ullstens yrkande med speciell betoning på de tre nämnda reservationerna.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Ansvar för bostadsbyggandet och boendet är tvådelat. Riksdagen bestämmer byggandets omfattning, beslutar om låneramar, uttalar sig om dess regionala fördelning, beslutar om lånegränser m. m. Men många viktiga frågor ligger i stort sett hos kommunerna. Fördelning på hustyper, service i bostadsområden m. m. är frågor som kommunal-männen måste ta ansvar för. Till detta kommer också att kommunerna får bära den tunga bördan av att klara både de direkta och indirekta följdinvesteringarna.

Bostadsbyggandets styrning från två håll har både sina fördelar och sina nackdelar. Här ges plats för kommunalt inflytande och möjligheter

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

till lokala lösningar, men samtidigt är den ofta förekommande bristen på överensstämmelse mellan statlig och kommunal planering ett allvarligt problem. Sambandet mellan den fysiska riksplaneringen, länsplaneringen och bostadspolitiken är påtagligt. Det är glädjande att civilutskottet nu uttalat sig för folkpartiets förslag om ett *departement för bostads- och planeringsfrågor*. Ett sådant departement borde kunna ta initiativ till en bättre samordning på verksplanet för alla de följdinvesteringar, serviceutbyggnader och statliga investeringar som kan erfordras då nya bostadsområden byggs ut.

Kommunernas följdinvesteringar i samband med bostadsbyggandet och den bristande samordningen av de statliga finansieringsformerna är ett mycket besvärande problem. Ett mera integrerat statligt låne- och bidragssystem för olika bostadskomplement måste komma fram. Det borde vara möjligt att i likhet med bostadslåneramarna tilldela kommunerna en samordnad årlig *finansieringsram för de olika följdinvesteringarna* i samband med bostadsbyggandet. Självklart skall kommunerna själva angelägenhetsgradera dessa investeringar. Med ett sådant system skulle vi kunna komma ifrån den nu ofta återkommande valsituationen i flera kommuner: höjd skatt eller sämre service i nya bostadsområden.

Bostadsdebatten har under de senaste åren glidit från den självklara utgångspunkt som den stora bostadsbristen utgjorde till de höga hyreskostnaderna och servicen i bostadsområdena. Konsumenterna har börjat fråga inte bara efter en bostad utan också efter en helhetsmiljö i sitt boende och efter service. Allt mer och mer har vi börjat inse att samtidigt som vi bygger nya bostadsområden måste vi skapa de serviceanordningar som är nödvändiga. Skolor, barnstugor, fritidslokaler, idrottsanordningar, rekreationsområden måste komma fram i rimligt samband med bostäderna. Samtidigt måste också annan samhällsservice som t. ex. affärer och vägar vara klara. Men detta kostar pengar, mycket pengar, och kräver ett samordnat finansieringssystem.

Från flera håll har vi hört högljudd kritik mot brist på bostadskomplement, under det att vi från andra håll – där man någorlunda lyckats lösa dessa frågor – fått mycket liten eller ingen negativ kritik. I framtiden kommer vi troligen att få en situation där den blivande hyresgästen inte bara efterfrågar en lägenhet utan hela den miljö som lägenheten och bostadskomplementen tillsammans bildar. Allt detta talar för att vi nu på allvar måste söka lösa de frågor som hör samman med bostadsbyggandets följdinvesteringar. Vi kan i riksdagen inte längre nöja oss med att säga: Detta är en kommunal fråga. En av orsakerna till den kommunala skattehöjningen under de sista åren är att finansministern tvingat kommunerna finansiera bostadsbyggandets följdinvesteringar över kommunalskatten i stället för lånevägen.

I detta sammanhang vill jag påtala den totala brist på samordning som i vissa fall råder mellan olika statliga myndigheter när man planerar för nya bostadsområden.

Den största byggarbetsplatsen i vårt land i dag ligger i norra delen av Botkyrka kommun. Planeringen för det nya bostadsområdet började omkring 1965.

Alla tänkbara intressenter blev tidigt inkopplade. Men ändå står vi i

dag inför en ytterst allvarlig och för många människor högst besvärande situation. Vägverket har inte pengar för att klara den absolut nödvändiga utbyggnaden av vägarna in mot Stockholm. Alla hade räknat med en ny led, den s. k. Flottsbroleden, in mot city. I stället tycks nu resultatet bli att man söker dels bygga den s. k. Skärholmsleden, dels bygga ut en annan genomfartsled i redan etablerade områden i Huddinge kommun. De redan klara bostadsområdena i Fittja, Vårby och andra delar av Huddinge riskerar nu att få en mycket starkt försämrad miljö. Hårt belastade trafikleder alltför nära bostäder eller i områden byggda med tanke på långt mindre trafik kan komma att skapa en olidlig situation för de människor som drabbas. Bristfällig och dålig planering har lett till denna helt onödiga situation. Vad hjälper kommunala generalplaner med omfattande arbete för att skapa bättre trafikmiljö, eller vilken nytta har man av en regionplan som bör söka lösa trafikproblemen, när den statliga planeringen hänger helt i luften?

Sedan några år arbetar den s. k. servicekommittén. Den har i flera betänkanden lagt fram förslag som syftar till att på olika sätt utöka eller förbättra servicen i skilda typer av bostadsområden. I årets statsverksproposition tillstyrker statsrådet vissa åtgärder beträffande utvecklingsprojekt inom serviceområdena och experimentverksamhet inom bostadsområdena och bostadsbyggandet. Det mesta av vad kommittén föreslagit får dock ligga i avvaktan på en lång rad andra utredningar. Vi finner det beklagligt att servicekommitténs förslag ej underställts riksdagen för prövning. Det finns i kommitténs material så mycket av stort intresse att vi skulle önska få det prövat i större sammanhang. Enligt en kvällstidning i går har inrikesministern sagt att ett nytt enhetslån enligt servicekommitténs förslag är på väg och att en proposition är att vänta inom de närmaste dagarna. Vi kanske kan få upplysning om detta i dag, trots att inrikesministern nu har lämnat salen?

Under flera år har paritetslånen varit föremål för diskussion. Folkpartiet har hävdat att man först under ett antal år borde se hur det nya systemet verkade innan man fällde någon dom. Under de senaste åren har dessutom en särskild utredning sett över systemet.

Uppenbarligen kan vi i dag konstatera att paritetslånesystemet har flera svagheter. En av dessa rätts till i den nu föreliggande propositionen, där vissa bokföringstekniska problem löses. Vi hälsar detta med tillfredsställelse. Men vi har nu kommit i en sådan situation att statsmakterna av flera skäl måste se över hela bostadsfinansieringen. Det är angeläget att den nu aviserade nya utredningen dels kommer i gång ganska snabbt, dels blir färdig i rimlig tid, trots att jag är väl medveten om att den får behandla ett utomordentligt besvärligt problem.

Under många år har folkpartiet anklagat regeringen för ryckighet i bostadsbyggandet. Denna ryckighet leder till dåligt utnyttjande av byggbranschens olika resurser. Detta gäller både kapital och människor. Det kan också leda till arbetslöshet bland de anställda i byggbranschen, samtidigt som hyrorna pressas i höjden.

I bostadsdebatten förra året visade jag med ett antal siffror på kammarens TV-skärm hur igångsättningen sjunkit under första kvartalet 1971 jämfört med 1970 och påpekade att drygt 18 000 byggnadsarbetare

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

var arbetslösa.

Inrikesminister Holmqvist slog då ifrån sig. Nedgången berodde på strejken och på omläggningen av statistiken. Den var inte oroande. Ur samhällets synpunkt var det viktigare att man startade byggandet av bostäder under andra och tredje kvartalet för att få mer producerat under vinterhalvåret.

Nu, när 1971 är till ända, har vi fått fram siffror som visar igångsättningen under olika kvartal. I tabell I, som nu skall visas på TV-skärmen, finns också med statistiska centralbyråns siffror från år 1970, omräknade enligt samma definition som gällde 1971. Siffrorna 1970 och 1971 kan enligt riksdagens upplysningstjänst anses vara "nära jämförbara".

Tabell I

Påbörjade bostadslägenheter

Kvartal	1	2	3	4
1970	20.267	32.193	25.915	28.227
1971	16.102	26.411	26.552	33.953

De här siffrorna visar igångsättningen under de olika kvartalet 1970 och 1971. Under åren 1968, 1969 och 1970 fick vi en ganska jämn igångsättning under de olika kvartalet, och siffrorna är i stort sett lika från de åren. År 1971 ändrades bilden, som synes här. Kanske ännu tydligare blir detta om jag visar nästa tabell, där vi har samma siffror men då omräknade i procenttal.

Tabell II

Uttryckt i %

Kvartal	1	2	3	4
1970	19.0	30.2	24.3	26.5
1971	15.6	25.6	25.8	33.0

Siffrorna på TV-skärmen visar mycket tydligt ryckigheten i igångsättningen under året. Under fjärde kvartalet hade vi en igångsättning som alltså var mer än dubbelt så stor som under första kvartalet.

Dessa siffror visar hur illa planerat bostadsbyggandet var under 1971. Inrikesministern hade uppenbarligen ingen som helst möjlighet att styra produktionen. Under fjärde kvartalet påbörjades mer än dubbelt så många lägenheter som under första kvartalet. Visserligen skedde detta för att bekämpa arbetslösheten.

Statsrådet är inte inne nu, men herr Bergman kanske kan svara. Hade det inte varit bättre för alla de människor som arbetar i byggnadsbranschen att kunna få lite jämnare sysselsättning? Hade vi då inte kunnat undvika en del av den stora arbetslösheten? Kan man inte i dag med 1971 års erfarenhet bakom sig medge att vi behöver en någorlunda jämn igångsättning av bostadsbyggandet både för att klara sysselsättningen och för att motverka kostnadsstegringar? Nu fick vi visserligen i gång ca 103 000 lägenheter under 1971, men under det sista kvartalet släpptes ett stort antal, flera tusen, privatfinansierade lägenheter.

Onsdagen den
19 april 1972*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Alla parter, både de som arbetar i byggbranschen och konsumenterna, är beroende av en jämn produktion, men nu har vi hamnat i en ond cirkel, som vi får svårigheter att bryta oss ut ur. För första kvartalet i år har vi den 14 april fått statistik för igångsättningen. Tabellen visas på TV-skärmen.

Tabell III

Kvartal	1
1971	12.962
1972	11.334

Denna gäller bara lägenheter i flerfamiljshus men visar en påtaglig minskning i förhållande till 1971. Ändå hade vi 1971 en mycket låg igångsättning. Den höga igångsättningen det sista kvartalet 1971 kanske kan förklara den låga siffran 1972, men vi har hamnat i en ryckighet som det är svårt att ta sig ur. Priset kan bli dyrt: ojämn sysselsättning för byggnadsarbetarna och högre hyror. Enligt siffror som nu publiceras var antalet arbetslösa byggnadsarbetare enligt AMS ca 13 900 den 10 april 1972. Enligt tidningen Byggnadsarbetaren, som kommer ut i dag och som jag fått i mitt fack nu på morgonen, har vi enligt Byggnads' arbetslöshetskassa fått en ökning av arbetslösheten bland byggnadsarbetarna från den 6 mars till den 4 april, då siffran var 15 781. Hur ser socialdemokraterna på detta? Jag får inte något svar av statsrådet. Kanske jag kan få det av herr Bergman?

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har blivit direkt uppmanad att svara på en fråga, som jag inte har kompetens att besvara från annat än mycket allmänna utgångspunkter.

Anledningen till att igångsättningen varit ojämn under föregående och innevarande år är inte någon annan än att de som skall ta initiativ till att bygga ute i kommunerna väl bedömt startmöjligheterna efter föreliggande situation. Jag föreställer mig att herr Strömberg inte vare sig tänker eller önskar en sådan ordning, att inrikesministern skall få makt att ålägga exempelvis herr Strömberg att bygga och ta de konsekvenser ett bygge innebär. Det bör ligga hos byggherrarna att bestämma om de vill bygga eller inte. Det har varit ett fritt fram för byggande; mig veterligt har inte någon hindrats att bygga i detta land. Men andra saker som har sin bakgrund i konjunkturen har väl spelat sin roll. Statsmakterna har gjort vad de kunnat för att stimulera.

Herr Strömberg ställde också en annan fråga till inrikesministern. Men eftersom jag råkade stå bakom bänken, trodde herr Strömberg tydligen att jag hade kunskaper också om denna sak. Även om jag inte har någon formell rätt till det kan jag säga, att vårt utskottssekretariat är underrättat om att vi på fredag kommer att få en proposition, som avser att sammanlagga finansieringen av servicelokaler med bostäderna i

enlighet med det förslag, som varit ute på remiss och som vi väl känner till. Det gäller även att klara finansieringen av detta byggande genom den allmänna långivningen. Det är väl rätt allmänt bekant.

Herr STRÖMBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det torde vara uppenbart att vi för att kunna hålla kostnaderna nere i bostadsbyggandet behöver en jämn sysselsättning. Vi behöver ett jämnt utnyttjande av de människor som arbetar, inte bara i själva byggandet utan i alla de moment som ligger bakom när ett hus uppförs: produktion av material osv. Vi behöver ett jämnt utnyttjande av allt det kapital, alla de maskiner m. m. som finns. Vi behöver ett jämnt bostadsbyggande också för att ge dem som arbetar en trygghet. Den ryckighet som vi nu har haft har verkligen varit till skada för de anställda. De stora arbetslöshetssiffror som har höljat upp och ned bland byggnadsarbetarna är ett uttryck för detta. Det går inte att bara skylla på kommunerna. Här har statsmakterna ett verkligt stort ansvar.

Det ankommer först och främst på civilministern att på olika sätt försöka stimulera kommunerna att ta initiativ, så att vi kan hålla en jämn igångsättning. Detta har icke skett under 1971. Byggnadsarbetarna, de anställda inom byggnadsindustrin, konsumenterna får betala priset i form av arbetslöshet och högre hyror.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Civilutskottet har i föreliggande betänkande haft att behandla en motion där jag står som motionär, nämligen motionen 1452. Motionen har dock fått en ganska originell behandling av utskottet, som utan någon som helst motivering avstyrker den.

Att ett utskott avstyrker en motion är ingalunda originellt, men att man gör det utan någon som helst motivering och utan att förklara varför tycker jag ändå är något ovanligt.

Det förslag som förs fram i motionen är av principiell betydelse. Det har tidigare diskuterats i den här kammaren med inrikesministern, som då uppmanade mig att motionera i ärendet för att få höra riksdagens mening om förslaget. Mot den bakgrunden tycker jag det vore utomordentligt värdefullt att få veta hur utskottet har sett på det förslag som motionen rymmer.

Jag vill därför fråga utskottets ordförande om han inte något kan kommentera motionens innehåll. Kan utskottet tänka sig att i ett läge med mycket stor arbetslöshet och brist på sysselsättning särskilt inom byggnadsbranschen använda beredskapsmedel för att möjliggöra bostadsbyggande på vissa mindre orter som är i behov av nya bostäder, men där länsbostadsnämnden på grund av för höga byggnadskostnader inte ansett sig kunna bevilja statliga bostadslån? Det skulle då gälla orter som fått så liten kvottilldelning att byggnadsobjekten blir för små för att kunna genomföras inom ramen för de kostnader som länsbostadsnämnden godkänner. Detta skulle komma till användning i ett exceptionellt läge där vi har betydande arbetslöshet och mycket svåra sysselsättningsförhållanden.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Jag har fått en direkt fråga av herr Westberg i Ljusdal varför vi inte har visat större förståelse för hans motion på denna punkt. Men det har ju principiellt varit så att bostadspolitiken skall föras med användande av de resurser som är anvisade för det ändamålet och arbetsmarknadspolitiken med de pengar som ställts till förfogande för den. Herr Westbergs förslag går ju ut på att man skulle använda arbetsmarknadsmedel för att främja bostadsbyggandet på mindre orter med en bostadskvot understigande 30 lägenheter. Men börjar man använda sådana metoder så har man väl avlägsnat sig ganska långt från de principer man hittills har tillämpat när det gäller bostadsbyggandets fördelning över landet. Bostadspolitiken har ju förts på det viset att man bygger där det föreligger ett behov. Man kan inte bara för byggandets egen skull börja anvisa medel utan det måste föreligga ett behov, och då måste vi använda de knappa resurser, som vi trots allt har i vårt land, för att tillgodose de uppgifter som är mest angelägna ur samhällets synpunkt.

Det är väl den bedömningen som ligger bakom utskottets ställningstagande när det har avstyrkt motionen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det var intressant att höra att det inte var speciellt hårda principiella synpunkter som gjort att utskottet har gått emot motionen. Utskottets ordförande säger att det är viktigt att man bygger där det föreligger ett behov, och det är ju självklart. Men på vissa orter där det föreligger stora behov kan man ändå inte bygga, därför att man inte får statliga bostadslån av skäl som jag har deklarerat och lagt fram i min motion. Jag skall inte upprepa det.

Vad det här alltså gäller är att använda beredskapspengar så effektivt som möjligt. I ett läge där vi har mycket stor och besvärande arbetslöshet har vi ändå en svårighet att hitta lämpliga arbetsobjekt, som inte bara ger sysselsättning utan också ger bestående resultat och innebär en förnuftig användning av de satsade pengarna. Här menar jag att det finns möjligheter att på ett mycket effektivt sätt använda beredskapsmedel och samtidigt alltså inte bara bereda sysselsättning utan också skapa livsbetingelser för de orter det här gäller och göra dem mera livsdugliga, göra det möjligt för dem att bättre klara sig i konkurrensen med centralorterna som eljest drar till sig det mesta av bostadsbyggandet.

Jag tror att det kunde vara motiverat att i ett exceptionellt läge ändå pröva förslaget.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1 beträffande bostadsbyggandets omfattning m. m.

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 a av herr Grebäck m. fl. samt 3:o) reservationen nr 1 b av fröken Ljungberg och herr Wennerfors, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då fröken Ljungberg begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fröken Ljungberg begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 1 antar reservationen nr 1 a av herr Grebäck m. fl. röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 b av fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 123
Nej — 40
Avstår — 153

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaran bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 1 a av herr Grebäck m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 161
Nej — 120
Avstår — 36

Punkterna 2-6

Kammaran biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7 beträffande uttalande om fördelning av låneram

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 2 av herr Grebäck m. fl.

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 200
Nej — 114
Avstår — 3

Punkterna 8--12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 13 beträffande anbudskonkurrens m. m.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 9 punkten 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Grebäck
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 195
Nej — 120
Avstår — 1

Punkten 14 beträffande uttalande om räntenivån

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 9 punkten 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Grebäck
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 192
Nej — 120
Avstår — 5

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Punkten 15 beträffande ränta på fastighetslån

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Werner i Tyresö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Werner i Tyresö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Tyresö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	295
Nej	—	17
Avstår	—	5

Punkten 16 beträffande omfördelning av kapitalkostnader i tiden, m. m.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Ljungberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	279
Nej	—	36
Avstår	—	3

Punkterna 17 och 18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 19 beträffande statlig totalfinansiering

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Werner i Tyresö, och förklarades den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Werner i Tyresö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Tyresö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	297
Nej	—	18
Avstår	—	2

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av 1:o) utskottets motivering, 2:o) den i reservationen nr 8 a av herr Grebäck m. fl. anförda motiveringen samt 3:o) den i reservationen nr 8 b av fröken Ljungberg och herr Wennerfors anförda motiveringen, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då fröken Ljungberg begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fröken Ljungberg begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets motivering i betänkandet nr 9 punkten 19 antar reservationen nr 8 a av herr Grebäck m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 8 b av fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	123
Nej	—	39
Avstår	—	155

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
hyggande, m. m.*

Den som vill att kammaren godkänner civilutskottets motivering i betänkandet nr 9 punkten 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen nr 8 a av herr Grebäck m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	163
Nej	—	117
Avstår	—	39

Punkten 20 beträffande omfördelning av tomträttsavgäld

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Ljungberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 20 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	278
Nej	—	38
Avstår	—	1

Punkten 21 beträffande låneunderlag och pantvärde

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herrar Ullsten och Strömberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ullsten begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herrar Ullsten och Strömberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ullsten begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 262
Nej -- 55
Avstår -- 2

Punkten 22

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 23 beträffande övre lånegränser

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 11 a av herr Grebäck m. fl. samt 3:o) reservationen nr 11 b av fröken Ljungberg och herr Wennerfors, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Ullsten begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fröken Ljungberg begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 23 anta reservationen nr 11 a av herr Grebäck m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 11 b av fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 118
Nej -- 39
Avstår -- 160

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 23 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 a av herr Grebäck m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 163
Nej -- 118
Avstår -- 37

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Punkten 24

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 25 beträffande ränta på amorteringspliktiga tillägglån

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 12 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 9 punkten 25 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 12 av herr Grebäck
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-
röstning gav följande resultat:

Ja	—	164
Nej	—	155
Avstår	—	1

Punkten 26

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 27 beträffande maximibelopp för vissa förbättringslån.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels
reservationen nr 13 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra
propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck
begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 9 punkten 27 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av herr Grebäck
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-
röstning gav följande resultat:

Ja	—	196
Nej	—	122
Avstår	—	2

Punkten 28 beträffande inkomstgräns för vissa förbättringslån samt
stimulans till kommunerna

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels

reservationen nr 14 av fröken Ljungberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ullsten begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 28 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 14 av fröken Ljungberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ullsten begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	224
Nej	—	92
Avstår	—	4

Punkten 29

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30 beträffande förbättringslån för vissa låginkomstgrupper

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 15 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 30 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 15 av herr Grebäck m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat.

Ja	—	194
Nej	—	119
Avstår	—	4

Punkten 31

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32 beträffande invalidbostadsbidrag m. m.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 16 av herrar Ullsten och Strömberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ullsten begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 9 punkten 32 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 16 av herrar Ullsten
och Strömberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ullsten begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-
röstning gav följande resultat:

Ja	—	259
Nej	—	56
Avstår	—	4

Punkten 33

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 34 beträffande anslag för markförvärvslån

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels
reservationen nr 17 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors, och
förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.
Sedan fröken Ljungberg begärt votering upplästes och godkändes
följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 9 punkten 34 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 17 av fröken Ljungberg
och herr Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-
röstning gav följande resultat:

Ja	—	280
Nej	—	36
Avstår	—	2

Punkten 35

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 36 beträffande sammansättningen av statens råd för bygg-
nadsforskning

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels
reservationen nr 18 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors, och
förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.
Sedan fröken Ljungberg begärt votering upplästes och godkändes
följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 36 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 18 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Anslag till bostads-
byggande, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	277
Nej	—	40
Avstår		2

Punkten 37

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 38 beträffande obligatorisk kommunal bostadsförmedling

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 19 av herr Werner i Tyresö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 38 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 19 av herr Werner i Tyresö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Tyresö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	296
Nej	—	18
Avstår	—	4

Punkterna 39--41

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 6 Meddelande ang. sammanträde måndagen den 24 april

Herr TALMANNEN yttrade:

På måndag — den 24 april — kommer det att hållas ett särskilt plenum för besvarande av interpellationer. Detta plenum tar sin början kl. 12.00. Jag vill erinra om att motionstiden i anledning av ett antal propositioner med hänsyn härtill kommer att förkortas med en dag.

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 10 i anledning av motioner angående samhällets markpolitik m. m.

I detta betänkande behandlades
motionen 1972:387 av herr Hörberg m. fl. (fp), såvitt nu är i fråga,

motionen 1972:615 av herr Sjöholm (fp),

motionen 1972:1416 av herr Adolfsson (m),

motionen 1972:1418 av herr Adolfsson m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att motionen överlämnades till boendeutredningen för beaktande,

motionen 1972:1433 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari — såvitt nu var i fråga — föreslagits att riksdagen uttalade sig för ett successivt överförande av flerfamiljshyreshus i kommunal och bostadskooperativ ägo samt hos regeringen hemställde om utarbetande av en plan för förverkligandet av denna målsättning,

motionen 1972:1434 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits

1. att riksdagen beslutade att till byggnadslagen foga en bestämmelse om att endast samhällsägda mark fick stadsplanläggas,

2. att riksdagen uttalade sig för en utredning och framläggandet av förslag

a. dels om ändring av förköpslagen, så att kommunerna fick rätt till prövning vid expropriationsdomstol av markpriset vid övertagna köp,

b. dels om sådan lagstiftning som stadgade att endast allmännyttiga och kooperativa bostadsföretag godkändes som byggherrar och förvaltare av flerfamiljshus.

Utskottet hemställde

1. beträffande familjeägda markkontaktbostäder att riksdagen skulle avslå motionen 1972:387 såvitt nu var i fråga,

2. beträffande skyldighet för kommun att sälja mark att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1416,

3. beträffande överlämnande av motion till boendeutredningen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1418,

4. beträffande överförande av privatägda flerfamiljshus i kommunal och bostadskooperativ ägo m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:1433 och 1434, båda såvitt nu var i fråga,

5. beträffande förköpslagen att motionen 1972:1434 såvitt nu var i fråga inte föranledde någon riksdagens ytterligare åtgärd,

6. beträffande byggnadsrätt att riksdagen skulle avslå motionen 1972:615.

Reservationer hade avgivits

Nr 60

1. beträffande överlämnande av motion till boendeutredningen av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

Onsdagen den
19 april 1972

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1418 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

*Samhällets mark-
politik m. m.*

2. beträffande överförande av privatägda flerfamiljshus i kommunal och bostadskooperativ ägo m. m. av herr Werner i Tyresö (vpk), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:1433 och 1434, båda såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört.

Herr TALMANNEN anförde:

Överläggningen rörande civilutskottets betänkande nr 10 får omfatta även civilutskottets betänkanden nr 11 och 12, men yrkanden beträffande de sistnämnda betänkanden framställes sedan desamma föredragits.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Först några ord om motionen 1416.

För de flesta människor i det här landet torde det framstå som självklart att man skall ha rätt att äga den markbit som man bygger sitt hus på. För de verkligt stora markägarna, kommunerna, är detta inte självklart i dag. Av rikets sju största kommuner är det bara Uppsala kommun som försäljer tomter till enskilda med äganderätt. Jag anser det från den utgångspunkten befogat att kommunerna åläggs skyldighet att sälja tomter till enskilda för bebyggelse. Det kommunala skattetrycket har växt till ett problem som börjar uppmärksammas även utanför moderata samlingspartiet och är ytterligare en orsak för kommunerna att genom försäljning av tomter lösgöra en del av alla de skattepengar som ligger bundna i markinnehav. Motionen 1418 är ett försök att införa några nya tankegångar i en bostadspolitisk debatt som sedan lång tid tillbaka kört fast. Vi bygger dyrt — så pass dyrt att de flesta människor inte har råd att betala sin egen hyra. Hälften av vad vi tar in skattevägen i form av moms på livsmedel går åt till bostadssubventioner i olika former från samhällets sida. Räknar vi in även skuldökningen på paritetslånen som eventuellt skall efterskänkas, går allt vad som tas ut i livsmedelsmoms åt för att hålla en misslyckad bostadspolitik flytande för dagen. Bostadssubventionerna kostar nämligen drygt 2 miljarder per år och skuldökningen på paritetslånen lika mycket på sikt.

Den socialdemokratiska regeringen Willy Brandt i Västtyskland har tydligen en helt annan syn på bostadspolitik än vad meningsfränder i Sverige har. I Västtyskland förbereds nu en reform som skall ge även hyresgästerna möjlighet att bli ägare till sina egna lägenheter. Ett lagförslag som i huvuddrag går ut på följande skall läggas fram. Byggnadsfirmor och bostadsföretag som bygger inom ramen för det s. k. sociala bostadsbyggandet i Västtyskland skall bjuda ut lägenheter för vad man kallar hyresköp. Hyresgästen flyttar in i sin lägenhet och betalar förutom hyran ett tillägg, vilket gäller som ett bostadssparande i

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

efterhand. Detta tillägg måste betalas ända till dess man nått upp till den normala kontantinsatsen för lägenheten, dvs. mellan 10 och 15 procent av byggkostnaden för lägenheten i fråga. Under hela tiden kan hyresgästen tillgodogöra sig de fördelar som t. ex. villaägare har i form av skatteavdrag.

Den här motionen är blygsam i sina krav. En sittande utredning borde få överväga tankegångarna i densamma. Utskottets majoritet har avstyrkt denna begäran. Jag frågar därför utskottets ledamöter: Är nya tankegångar förbjudna i den socialistiska bostadspolitiken? Är bostadspolitiken efter 40 års socialistiskt maktinnehav så förkalkad – för att inte säga förstenad – att synpunkter från oppositionen inte längre är önskvärda? I en tid då jämlikhet och medinflytande upphöjts till honnörssord är det förvånansvärt att inte svenska socialdemokrater vill medverka till att bostadsinnehavarna får mer att säga till om. Genom att bostadsinnehavarna enligt motionens tankegångar skulle få möjlighet att uppträda som köpare av villor och lägenheter fick man också en styrning av produktionen i enlighet med konsumenternas önskemål.

Vi vet att bostadsbyråkraterna inte uppfyller konsumenternas krav i dag, långt mindre morgondagens krav. Varför skall vi bibehålla orättvisor på bostadsmarknaden när alla, inte bara de som har tillräckligt med sparkapital, kunde ges möjlighet att äga sin bostad? Alla som vill att enskilda människor skall ges större inflytande borde kunna medverka till att också ge människor den trygghet som ägandet av den egna bostaden utgör. Vilka andra former tillgodoser de boendes intressen? Är det exempelvis lika bra att bo i kommunala hyreshus som att bo i villa? Tror verkligen utskottsmajoriteten på detta? Varför måste kommunala bolag förvalta husen när enskilda kan göra det genom bostadsrätt?

Jag vill i det sammanhanget påpeka att motionen är ofullständig refererad i utskottets betänkande. Den gäller lika mycket bostadsrätt som enskilda bostadshus med äganderätt – kanske något för herr Lindkvist att tänka på, han har ju varit med och avstyrkt motionen.

Till sist, herr talman, har jag tidigare sagt, att en bostadssökande inte kan påverka utformningen av den bostad han skall leva i eller påverka hur många lägenheter som skall byggas i hyreshus eller som villor. Det finns dock undersökningar som utvisar vad konsumenterna verkligen vill ha.

Näringslivets byggnadsdelegation redovisar genom SIFO siffror som visar att 9 av 10 bostadssökande vill bo i villa och – vad som är särskilt värt att lägga märke till – 9 av 10 som uppger sig tillhöra socialdemokraterna vill också bo i villa, och märk väl inte med tomträtt utan på fri och egen grund. Den SIFO-undersökningen borde mana civilutskottets ledamöter till eftertanke.

Herr talman! Eftersom det verkar som om beslutande politiska instanser befinner sig en bit bort ifrån verkligheten emellanåt, vill jag ifrågasätta riktigheten av att riksdagens ledamöter tillhandahållas bostadsrum här i riksdagshuset. Om vi ledamöter, när vi blir valda till vårt uppdrag i Stockholm, fick konfronteras med den verklighet och den bostadsmarknad som existerar utanför det här huset, kanske förståelsen för nya tankegångar i bostadspolitiken blev större.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen I vid

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

Så ett par ord om reservationerna av kommunisterna i betänkandena nr 9 och 11. Vad som anförs i reservationerna innebär hårdare ingripanden från myndigheter och samhälle. Det är med andra ord en kommunistisk bostadspolitik som kommer till uttryck i den skrivningen.

Kommunistländerna i Östeuropa har sedan lång tid tillbaka fått känna på vad det innebär att leva under en sådan politik. Jag kunde under fjolåret ta del av hur kommunistisk bostadspolitik fungerar i ett land bakom järnridån. I en villa avsedd för en familj hade man hyst in en familj i bottenplanet, två familjer på andra planet, två pensionärer i källaren och ägaren i ett rum på vinden. Jag tror inte att vi vill ha en sådan bostadspolitik här i Sverige.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Arbetarrörelsens efterkrigsprogram uppställde målsättningen att all mark för bostadsbebyggelse och alla privata flerfamiljshus skulle kommunaliseras. Den målsättningen vinkar fortfarande mycket fjärran. Vi har under de mer än 25 år som gått sedan programmet antogs upplevt en mycket stark folkomflyttning till de regioner som kapitalet finner lönsammast och då främst till de tre storstadsregionerna. När det gäller samhällets markpolitik kan vi säga att man i vissa områden står sämre rustad ute i kommunerna nu än vid andra världskrigets slut. Det gäller framför allt storstadsregionerna och då främst Storstockholmsområdet.

I bilaga 13 till statsverkspropositionen — som gäller inrikesdepartementet — på s. 217 kan vi läsa att de tre storstadsregionerna har den lägsta andelen bostadsbyggande på kommunägd mark av samtliga de kommuner som upprättar bostadsbyggnadsprogram och att kommunerna i Storstockholm har den absolut lägsta andelen. Enligt bostadsstyrelsens yttrande till Regionplan 70 för Storstockholm ligger 70 procent av bostadsbyggandet i riket som helhet på kommunägd mark medan motsvarande siffra för Storstockholm är 63 procent. Bostadsstyrelsen påpekar att en betydligt större andel av nyproduktionen i Storstockholm läg på kommunägd mark under den tid huvudparten av bostadsbyggandet i regionen skedde inom Stockholms kommun.

Den starka koncentrationen inom byggbranschen med sammanflätning av privatbyggmästare, byggnadsmaterialproducenter och storbanker till konsortier som köper upp stora markområden har lett till att många kommuner blivit alltmer beroende av stora privata markägare. Expansionskommunernas planering blir alltmer långsiktig. Långsiktplanerna ger redan på planeringstadiet anvisningar om vilken mark som skall användas för bostadsbyggande och service. Där kommunerna saknat resurser har byggkonsortierna trätt in och köpt mark; ofta mitt framför näsan på kommunerna som i det bekanta Nackafallet, där ett Wallenbergägt företag sålde mark som förvärvats för 10 öre per kvadratmeter för 24 kronor per kvadratmeter till ett privat byggkonsortium. Genom

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

sitt markägande är byggkonsortierna med och påverkar planeringen och sociala funktioner. Den kommunala och privata planeringsapparaten smälter till viss del ihop i gemensamma planeringsorgan. Bostadsstyrelsen säger i sitt yttrande till Regionplan 70 att en stor del av det framtida bostadsbyggandet i Storstockholmsregionen kommer att ske på privatägd mark. Regeringen vill inte gå med på markvärderingsregler som gör att kommunerna kan förvärva tätbebyggd mark eller mark som är planerad för tätbebyggelse till rimliga priser. Den uppreklamerade fonden för kommunala markförvärv tillförs mycket blygsamma belopp. Under tiden fortsätter privatbyggmästarna att lägga under sig nya stora markområden. Vi har från vänsterpartiet kommunisterna upprepade gånger väckt förslag om en sådan lagbestämmelse att endast samhällsägda mark får stadsplane-läggas. Det är alldeles uppenbart att en sådan lagbestämmelse skulle ha mycket stor betydelse för att hindra ytterligare markköp från de privata byggkonsortiernas sida. Den skulle också vara ett starkt vapen i händerna på kommunerna när det gäller att i kommunal ägo överföra mark som byggkonsortierna köpt upp.

Men frågan om vem som skall äga mark har inte betydelse bara i nybyggnadsområdena. Den har ändå större betydelse i tätorternas och främst i storstädernas kärnor. Vänsterpartiet kommunisterna har i motion 1433 upprepat kravet att alla privata flerfamiljshus skall överföras i kommunal eller bostadskooperativ ägo. Vi kan ju göra tankeexperimentet att man snabbt uppfyllt denna målsättning i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Situationen hade då kunnat vara annorlunda i t. ex. Stockholms innerstad. I stället för den snabba kontoriseringen och det fortsatta trycket från det privata fastighetskapitalets sida för att öka denna kommunen spelar där hela tiden en defensiv roll — hade kommunen kunnat motverka spekulationsintressena och bygga en innerstad för människor att bo i.

Utskottet nöjer sig med att hänvisa till att andelen kommunala och kooperativa bostäder ökat. Det har ingen förnekat. Men ökningen av deras andel av bostadsbyggandet har nästan helt skett i nybyggnadsområdena. Hyreshusen i de stora tätorternas kärnor är fortfarande till helt övervägande delen privatägda. Utskottet hänvisar också till att de kommunalekonomiska förhållandena nödvändiggör en prioritering av resurserna. Med detta menas väl underförstått att det kostar kommunerna för mycket pengar. Det anförs ju alltid att det blir för dyrt att överföra de privatägda hyreshusen i kommunal ägo. Hur ligger det nu till? Enligt en undersökning som statens hyresråd gjorde 1964 utgjorde antalet hyresreglerade lägenheter 630 000. Taxeringsvärdet uppgick till 14,3 miljarder kronor, men endast 4 miljarder kronor var fastighetsägarnas eget kapital. Resten var upplånade pengar. Det går mycket väl att göra en lagstiftning, som säger att kommunerna vid övertagande av fastigheterna skall överta de lån fastighetsägarna har. Problemet hur kommunerna skall kunna lösa in fastighetsägarnas kontantinsats kan lösas genom att kommunerna beviljas statliga lån för ändamålet. Fastighetsägarnas kontantinsats uppgår inte till stort mer än ett halvt års militärbudget. Vi har inte begärt att riksdagen skall besluta att över en natt överföra alla privata flerfamiljshus i kommunal och bostadsko-

operativ ägo. Vi har föreslagit att regeringen skall göra upp en plan för ett successivt genomförande av denna målsättning. Det är ett krav som nu reses med ökad skärpa, bl. a. inom hyresgäströrelsen. Någon gång måste väl regeringen börja titta på löftena i sitt eget efterkrigsprogram. I konsekvens med vårt förslag att alla privata flerfamiljshus bör överföras i kommunal och bostadskooperativ ägo har vi också föreslagit att endast allmännyttiga och kooperativa företag skall godkännas som byggherrar och förvaltare av flerfamiljshus.

Ett avskaffande av privatägarätt av flerfamiljshus skulle också underlätta en socialt inriktad hyressättningsparagraf i hyreslagen. Den av 1971 års riksdag förändrade hyresregleringslagen gäller t. o. m. utgången av 1974. Enligt det bemyndigande som riksdagen gav har regeringen fortsatt den regionala avvecklingen av hyresregleringen så att denna nu bara omfattar 43 kommuner. Regleringen har slopats t. o. m. i flertalet kommuner i Stockholms län, där bostadsbristen är störst. Vi har som enda parti mycket envist och konsekvent hävdad att samhällets hyreskontroll skall bibehållas så länge det finns bostadsbrist och risk för oskäligen hyreshöjningar. Visserligen genomför regeringen en medveten hyreshöjningspolitik för att successivt höja hyrorna i det äldre fastighetsbeståndet, men även den ändrade hyresregleringslagen innehåller vissa spärrar. De krafter som helt vill slopa samhällets hyreskontroll kommer att fortsätta sin agitation. Risk finns att hyresregleringen i sitt nu uppluckrade skick slopas vid utgången av 1974. Vi har konsekvent slagit vakt om samhällets hyreskontroll, men vi har lika konsekvent hävdad att det avgörande inte är att behålla hyresregleringen som särskild lagstiftning. Det avgörande är att hyressättningsparagrafen i hyreslagen, 48 §, ändras.

Hyreslagen innehåller väsentliga förbättringar, när det gäller bl. a. besittningsskydd och bytesrätt jämfört med den äldre lagen. Men det helt avgörande är hyressättningsparagrafen, 48 §, med bruksvärdesregeln. Vi har i motionen 1433 utförligt refererat motiven bakom den nya hyreslagens hyressättningsparagraf. Det framgår mycket klart av motiven att hyreslagens grundprincip när det gäller hyressättningen är övergång till marknadshyror. Men departementschefen ansåg det nödvändigt med en spärrregel för att i viss mån låsa den absoluta hyresnivån i bristorterna.

Spärrregeln är konstruerad så att den ändå innehåller risk för mycket kraftiga hyreshöjningar i det äldre privata fastighetsbeståndet på bristorterna. Det grundläggande för jämförelseprövningen skall vara bruksvärdet. Men därefter skall också göras en jämförelse med hyresläget, och denna jämförelse skall gälla hyresläget i nyproducerade allmännyttiga företag.

De allmännyttiga bostadsföretagen, som drivs utan vinst i förvaltningen, ansågs av departementschefen ha en sådan omfattning i nyproduktionen att detta utgjorde en garanti för att en jämförelseprövning med det äldre privata fastighetsbeståndets hyror inte skulle leda till oskäligen hyreshöjningar. Detta var ett medvetet försök att gå förbi kärnfrågan och föra hyresgästerna bakom luset. Vid en jämförelseprövning mellan bruksvärde och hyror i de allmännyttiga företagens nyproduktion och det äldre privata fastighetsbeståndet är det ju inte

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

omfattningen av den allmännyttiga nyproduktionen som är avgörande utan i stället *hyresnivån* i de allmännyttiga företagens nyproduktion. Var ligger de hyrorna? Ja, i Storstockholm som är den mest utpräglade bristorten, ligger de uppåt 100 kronor per kvadratmeter och i många fall långt över 100 kronor. Varje års nyproduktion uppvisar högre hyror än föregående års även i de allmännyttiga företagen. Att ha rekordhyrorna i de allmännyttiga företagens nyproduktion som jämförelseobjekt innebär därför en medveten strävan att genomföra kraftiga hyreshöjningar i de privata företagen. Bruksvärdesregeln talar om: "Fordrad hyra är att betrakta som oskäligen om den väsentligt överskrider hyran för lägenhet som med hänsyn till bruksvärdet är likvärdig."

Delta ger ju, som hyresrådet påpekade i sitt remissvar, risk för en hyresskruv. Till detta kommer de bakomliggande motiven om jämförelse med hyrorna i nyproduktionen, vilka garanterar att fastighetskapitalet tillförs ytterligare oskäligen vinster.

Den naturliga målsättningen för en socialt inriktad bostadspolitik måste vara att tvinga ned rekordhyrorna i nyproduktionen genom att tränga tillbaka spekulation på olika områden. Regeringen genomför den motsatta politiken. Den blundar för hyresutplundringen, rekordhyrorna och de ständiga hyresstegringarna. Hyreslagstiftningen har utformats så att den garanterar stigande hyror i det privata fastighetsbeståndet. I debatten om hyreslagens 48 § har man helt koncentrerat sig på att en tingsrätt i Stockholm sänkt hyrorna i en HSB-fastighet och en privat fastighet med hänvisning till att det är de allmännyttiga företagens hyror i nyproduktionen som skall vara vägledande vid hyresprissättningen. Detta används för att visa hur bra 48 § och bruksvärdesregeln är.

Men de allmännyttiga företagens hyror i nyproduktionen är ju riktrote såväl för nya som äldre privata fastigheter, när det gäller hyresprissättningen. Det är givetvis positivt att man något kan hålla igen de privata hyreshusens hyror i nyproduktionen, men därför skall man inte försöka dölja att hyressättningsparagrafen i många fall kommer att verka som en hyreshöjningsparagraf i det äldre privata fastighetsbeståndet. Det som de privata fastighetsägarna kan förlora på gungorna kan de ta igen med mycket mera på karusellen.

Man bör för övrigt inte övervärdera tingsrättens utslag. HSB lär inte bygga fler hyreslägenheter, och för bostadsrättsföreningar kan ju ingen hyresprövning ske. Privathygghästar och andra privata fastighetsägare kan också kringgå tingsrättens utslag och hyresprövning genom att bygga andelslägenheter.

Vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp har vid upprepade tillfällen fört fram kravet på en ändring av 48 § i hyreslagen. Grundprincipen för en socialt inriktad bostadspolitik bör vara fastighetens drift- och självkostnad med uteslutande av privata vinstmotiv. Denna princip är vägledande för de allmännyttiga och kooperativa företagen. Man bör givetvis här slå fast att det gäller förvaltningsskedet. Privatbyggmästare, markspekulanter och byggnadsmaterialproducenter tar ju hem vinster även i dessa företag före och under byggskedet.

Men självkostnadsprincipen kan naturligtvis i enskilda fall leda till orimliga hyror. En andra punkt bör därför vara spärar i form av en

jämförelseprövning. Men denna bör inte gälla rekordhyrorna i nyproduktionen utan lägenheter av samma årgång i allmännyttiga företag eller annat äldre fastighetsbestånd. En socialt inriktad hyressättningsparagraf förutsätter dels en omarbetning av 48 §, dels ett undanröjande av motiven bakom densamma. Utskottet hänvisade föregående år till en begärd översyn av hyreslagen. Denna är nu gjord och redovisad i en PM från justitiedepartementet. Förslagen finns redovisade på s. 7 och 8 i utskottets utlåtande nr 11. Som framgår där förutsätter justitiedepartementet ingen saklig ändring av 48 §. Motiven bakom paragrafen ligger också kvar.

Utskottet nöjer sig i år med att uttala att man bör avvakta ytterligare erfarenheter av hyreslagens hyressättningsregler. Det är ju en bekväm ståndpunkt för att slippa gå in på en sakdebatt om den kritik som i vår motion riktats mot paragrafen och motiven. Vi anser det helt klart att en hyressättning på bristorterna enligt 48 § kommer att leda till oskäligen hyreshöjningar och stora vinster för det privata fastighetskapitalet. Detta är ju också avsikten med paragrafen och motiven bakom densamma. Det finns ingen anledning att bedriva experimentverksamhet och låta hyresgästerna berika fastighetskapitalet.

Herr Ullsten sade i en tidigare debatt här att höga hyror i höst kommer att möta opinion. Jag vet inte vilka höga hyror herr Ullsten tänkte på. Är det de stora hyreshöjningar man kan förvänta i årgångarna 1958-1968 där man har slopat hyresregleringslagen? Det gjordes ju med herr Ullstens goda minne och med hans medverkan.

Jag skall avslutningsvis ta upp en delfråga, men en nog så viktig sådan. Det finns tusentals hyresgäster som drabbats och tusentals som kommer att drabbas av kraftiga retroaktiva hyreshöjningar i privata fastigheter byggda åren 1962-1968 och där hyresnämnden och statens hyresråd fastställt eller kommer att fastställa hyror enligt gällande hyresreglering.

I åtskilliga fall – kanske de flesta – har hyresgästerna flyttat in och fått en preliminär hyra som räknats ut på den premissen att fastigheten skulle byggas med statliga lån. Fastighetsägaren har sedan gått över till privatfinansiering med resultat att tusentals hyresgäster fått eller riskerar att få kraftiga retroaktiva hyreshöjningar. Enligt tidningen Vår Bostad nr 1 1972 beräknas enbart i Storstockholm flera tusen hyresgäster detta år få betala retroaktiva hyreshöjningar på miljoner kronor. I fall som avgjorts av statens hyresråd uppgår den retroaktiva höjningen till belopp upp emot 8 500 kronor och en hyreshöjning på 200 kronor per månad för en trerummare.

Det är uppenbart orinligt att hyresgäster skall drabbas av kraftiga hyreshöjningar och retroaktiv betalning av tusentals kronor bara för att fastighetsägaren funnit det mera lönande att frånga utlovad statlig belåning.

Vi har ett antal motionärer i motionen 1425 föreslagit att hyresregleringslagens 3 § skall tillföras en bestämmelse att hyran i dessa fall skall få fastställas till högst det belopp, som skulle ha godkänts vid statlig belåning.

Utskottet har uttalat förståelse för saken men anser inte att man kan genomföra en lagstiftning med retroaktiv verkan. Jag uttalade redan

föregående år då jag var med på en liknande motion, som avstyrktes av utskottet med samma motivering, att resonemanget är både märkligt och avslöjande. Man kan tydligen genomföra hur mycket retroaktiv lagstiftning som helst, om den gynnar de privata fastighetsägarna och höjer hyrorna, men man kan inte genomföra en retroaktiv lagstiftning som gagnar hyresgästerna. Hela lagstiftningen om bruksvärdeshyror är ju en retroaktiv lagstiftning. Privata hyresvärdar kan i efterhand – av hyresgäster som flyttat in då annan lagstiftning gällde – tillgodogöra sig hyreshöjningar och extravinster på hyresgästernas bekostnad på grund av att lägenheternas bruksvärde ökat genom kommunernas insatser och på grund av att riksdagen beslutat att godkänna motivet att hyresprövningen skall ske med rekordhyrorna i allmännyttiga företag i nyproduktionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 i utskottets betänkande nr 10.

Avslutningsvis vill jag säga några ord om de moderata motionerna och det som herr Adolfsson framförde här.

Moderaterna föreslår att det skall finnas viss skyldighet för kommunerna att sälja mark. Det var någon som sade i den tidigare debatten att det är bra att man inte huttlar och att det finns moderater som säger rent ut vad de menar. Det tycker jag också är bra, men man kanske bör tillfoga en sak. På den tiden när högermän och högerkvinnor kallade sig högermän och högerkvinnor fanns det en häradshövding vid namn K. A. Wallenberg, högerman i Stockholm, som var en av de mest framsynta när det gäller Stockholms stads markpolitik. Han var med om att utforma den politik som lade grunden till att Stockholm på den tiden hade den största andelen bostadsbyggande på kommunägd mark.

Den andra motionen gäller ett förslag om att slå sönder bostadslånegivningen på sådant sätt att var och en skall ha äganderätten till sin lägenhet. Herr Adolfsson säger att detta är ett försök att föra in nya tankegångar i debatten. Ja, det är möjligt att det finns sådana i vissa delar av motionen, men det är verkligen inget försök att föra in någon ny tanke när det gäller den grundläggande tankegången i den här motionen. Den utgår nämligen kallt ifrån att genom införandet av ett sådant system även de som bor i flerfamiljshus skulle kunna tillgodogöra sig avdragsrätten för skuldräntor. Därigenom skulle alltså de som har de högsta inkomsterna tjäna mest på det nya systemet.

Enligt vår mening bör man gå en motsatt väg. Vi har i annat sammanhang yrkat på att man mycket kraftigt bör begränsa avdragsrätten för skuldräntor. Man kan väl inte avskaffa avdragsrätten helt, men man bör åtminstone begränsa den på ett sådant sätt att stora inkomstagare inte kan dra nytta av den.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Det har vid flera tillfällen under debattens gång uttalats mycket stor respekt för moderaterna därför att man vet var man har dem och därför att de ger klara besked, sägs det. Det är ju alltid bra när folk ger klara besked. Detta gäller också vänsterpartiet kommunisterna: man vet också var man har dem, och de ger också klara besked om sin ståndpunkt. Detta tar jag som ett uttryck för att representanterna för de

bägge partierna här är ungefär lika dogmatiska i sin inställning till problemen — därför har de också lätt att förstå varandra. Jag kan inte förklara det på annat sätt.

Herr Adolfsson sjunger det privata ägandets lov och säger att den fria konkurrensen löser alla problem. Jag har också den största respekt för det privata ägandet och för konkurrensen, men jag tror inte att de sakerna ensamma löser alla samhällsproblem — i varje fall inte när det gäller samhällsplanering och inte heller när det gäller bostadsbyggande.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga till herr Adolfsson, att visst har vi i utskottet med intresse tagit del av vad ni har skrivit i er motion. Jag har också lyssnat på vad herr Adolfsson har sagt. Vi delar bara inte herr Adolfssons förlitande på de s. k. fria marknadskrafternas spel — detta har jag redan tidigare givit uttryck för — men vi menar att de godtagbara skäl som kan finnas till moderaternas uppfattning också kan främjas i andra former, som inte motverkar valfriheten i själva boendet. Besittningstrygghet och likvärdiga bostadskostnader kan uppnås även efter andra linjer. Det kan förutsättas att olika alternativ blir allsidigt prövade och belysta av boendeutredningen, liksom också finansieringsformerna blir det av den aviserade utredningen om en översyn av bostadsfinansieringen. Enligt utskottets uppfattning finns inget särskilt behov av ett initiativ från riksdagens sida vid denna punkt. Vi förlitar oss på att utredningarna kommer att pröva dessa frågor från alla utgångspunkter. Då kommer även de idéer som herr Adolfsson har framfört alldeles säkert att bli sakligt prövade.

Jag tänker inte ta upp någon ideologisk debatt med herr Engström, eftersom jag anser detta vara utsiktslöst. Genomförandet av det program som herr Engström här har redogjort för förutsätter ju ett annat samhällssystem än det vi har för närvarande i detta land. Ett överförande av all egendom i samhällets händer är säkerligen en fråga, som är både besvärlig och långsiktig. Jag skulle tro att så vore fallet, även om vänsterpartiet kommunisterna skulle komma till makten.

Jag skulle emellertid vilja beröra ett par av de punkter, som enligt min mening har mera saklig innebörd, när det gäller utskottsbehandlingen. Det gäller vad herr Engström anförde angående hemställen om en speciallagstiftning i anslutning till hyresregleringslagen med retroaktiv verkan för att statligt fastställa bashyran. Utskottet anser att hur önskvärt och berättigat kravet än kan vara, är det av principiella skäl inte möjligt att tillgodose motionens syfte. Skulle så ske, innebure det dels att bashyran för hus färdigställda samma år skulle komma att beräknas efter skilda grunder beroende på om beslut hunnit fattas eller ej och med hänsyn till när ändringarna skulle träda i kraft, dels skulle medgivandet innebära en retroaktiv lagstiftning, som enligt en allmänt accepterad praxis bör undvikas. Jag tror att den jämförelse som herr Engström gjorde med bashyresystemet och den lagstiftning som ligger till grund för detta och den speciallagstiftning, som vpk-motionen hemställer om inte är relevant.

Utskottet framhåller också — det bör man observera — att den skälighetsprövning som hyresnämnd har att göra beträffande retroaktiv hyra torde innebära ett hänsynstagande till de omständigheter som

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

åberopas i de olika fallen.

Vad sedan beträffar yrkandet under reservationen 2 bör enligt utskottets mening ytterligare erfarenheter av hyreslagens hyressättningsregler avvaktas. Frågan om hyresregleringens slutliga avveckling får bedömas vid senast 1974 års riksdag i belysning även av erfarenheterna av 1971 års reform, säger utskottet. Jag tror, att det finns alla skäl att först avvakta erfarenheterna av 1971 års reform och pröva dem i vanlig ordning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till civilutskottets hemställan i betänkandena 10, 11 och 12.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Jag noterar med stor tillfredsställelse att utskottets ordförande herr Grebäck och jag kan vara överens om att det är önskvärt att så många människor som möjligt i det här landet äger sin bostad. Jag vill inte påstå att det har rätt någon större ovisshet kring centerpartiets inställning i de frågorna, men ett sådant klarläggande, herr Grebäck, var kanske behövt, och jag tar emot det med stor tacksamhet.

Men då frågar jag mig: Var ligger skillnaden i vår uppfattning och vad är det i mitt resonemang som är dogmatiskt? Jag tycker mig ha varit utomordentligt blygsam i de krav som framförts i motionen, nämligen att tankegångarna bara skulle hänvisas till boendeutredningen.

Det kan hända att utskottets ordförande tycker att det är en dålig motion. Säg det i så fall. Jag skall tåla att höra det också, men jag vill ogärna höra att den är dogmatisk.

Det är väl alldeles riktigt, herr Engström, att häradshövding Wallenberg en gång i tiden var en varm förespråkare för tomträttsinstitutet. Men han kunde väl ändå inte i sin vildaste fantasi den gången tänka sig att detta skulle komma att missbrukas som kommunerna gör i dag, där man ensidigt tillämpar tomträttsinstitutet, vägrar att sälja mark för vare sig villabebyggelse eller annan bebyggelse. Man läser skattebetalarnas pengar ute i kommunerna på ett helt onödigt och orimligt sätt. Det finns ju ingen annan förklaring till detta än att man vill genomföra en socialistisk markpolitik, som i realiteten saknar förankring, i varje fall i form av ett riksdagsbeslut.

Herr Engström talar om orättvisorna i fråga om avdrag för räntekostnader. Jag skulle vilja beskriva skillnaden i vår uppfattning på det sättet att den politik som herr Engström är företrädare för ofta innebär — i varje fall när den kommer ut i sin praktiska tillämpning — att de många får det sämre. Jag företräder en politik som strävar efter att de många skall få det bättre.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Herr Grebäck säger att genomförandet av programmet när det gäller överförandet av de privata flerfamiljshusen i kommunal och bostadskooperativ ägo skulle förutsätta ett annat samhällssystem. Jag är naturligtvis anhängare av att vi får ett annat samhällssystem, men ingen skall väl ändå försöka inbilla någon att ett överförande av dessa hyreshus i annan ägo skulle förutsätta ett socialistiskt samhälle.

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

Beträffande bashyran för fastigheter byggda 1962 -1968 menar herr Grebäck att jämförelse inte håller när det gäller retroaktiviteten. Men jag har framlagt sakskalet. Jag har talat om hyreslagens 48 § och motiven bakom den och gjort min tolkning av detta. Jag menar att detta är en retroaktiv lagstiftning. Om herr Grebäck vill bestrida detta får han gå in på en debatt i sak av vad jag verkligen sagt.

Herr Adolfsson säger att det var riktigt att K.A. Wallenberg var anhängare av tomträttsinstitutet men att han inte kunde drömma om att det skulle missbrukas.

Jag kan inte föreställa mig annat än att K.A. Wallenberg, så högerman han var, förespråkade tomträttsinstitutet för att kommunerna skulle behålla den mark som de förvärvade. Jag kan inte se något annat motiv för det.

Till slut tycker jag att det där att moderaterna företräder de många är så pass tjockt att det inte förtjänar något bemötande i den här debatten.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Bara en liten kort kommentar till vad herr Engström sade här om överförande av flerfamiljshusen i allmän ägo. Nog är det väl en åtgärd som skulle kräva tvångsåtgärder av mycket genomgripande art från samhällets sida. Alldeles säkert skulle det uppfattas av människorna som en åtgärd som inte bör förekomma i ett demokratiskt samhälle av vår typ.

Jag kan inte begripa vad detta samhällsägande skall ha för egenvärde. Jag kan förstå att det i vissa sammanhang kan vara värdefullt om t. ex. bostadskooperativa företag eller samhället äger hus, men det beror på var någonstans det är. Skall det i vilken liten tätort som helst på landet, exempelvis ett stationssamhälle, vara nödvändigt att samhället äger husen? Vad skulle vi samhällsekonomiskt vinna med det? Vad skulle det vara för glädje med det över huvud taget? Om det sitter en företagare i ett sådant flerfamiljshus ute på landet och äger kanske en verkstad eller en affär i nedre våningen och hans familj och några familjer till bor i huset, varför skulle det vara nödvändigt att samhället äger huset? Jag kan inte förstå att någonting skulle bli bättre med det. Däremot kan jag förstå att det inom tätbebyggelse kan vara värdefullt att samhället ibland i viss utsträckning äger både mark och hus, naturligtvis i fri konkurrens med det privata ägandet.

Herr Adolfsson tyckte inte om att jag sade att han var dogmatisk. Jag har den uppfattningen att moderata samlingspartiets inställning till bostadsbyggandet är dogmatisk, och jag har försökt ange skälet till det förut. Jag tycker att det är beklagligt därför att det kunde ju vara värdefullt att ha moderaterna med i en konstruktiv debatt om samhällsplaneringsfrågor och bostadsbyggandet med tanke på framtiden.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Herr Grebäck säger att ett överförande av hyreshus i samhällelig eller bostadskooperativ ägo skulle kräva tvångsåtgärder. Ja, varje form av lagstiftning innebär naturligtvis tvång. Men så tillägger herr Grebäck: Det skulle uppfattas så av många. Frågan är ju då: Av vilka

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

skulle det uppfattas som tvång? Givetvis av de privata fastighetsägarna, som nu kan tillskansa sig oskäligen vinster bara på att äga och hyra ut fastigheter. Det skulle inte uppfattas som tvångsåtgärder av de hyresgäster som bor i de privatägda fastigheterna, vilket ju bl. a. kravet från hyresgästnämnden på att man skall förverkliga denna målsättning är ett uttryck för.

Sedan har vi begärt — det är innebörden i reservationen 2 — att regeringen skall lägga fram en plan för ett successivt överförande av de privatägda flerfamiljshusen i bostadskooperativ eller kommunal ägo. Om man därvid skulle utelämna ett eller annat privat flerfamiljshus ute på landet så är det naturligtvis en ganska ovidkommande fråga därför att vad det framför allt gäller här är de stora tätorternas kärnor.

Herr Grebäck talar gång på gång om en dogmatisk uppfattning och att man inlägger något slags egenvärde i den ena eller andra formen av ägande. Det handlar här ju inte om egenvärde utan om att det innebär klara sociala fördelar för hyresgästerna att man genomför dessa åtgärder.

Det är alldeles uppenbart — det kan ingen bestrida — att Stockholms innerstad skulle ha kunnat se väsentligt annorlunda ut i dag därest man snabbt hade förverkligat denna målsättning i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Det är lika uppenbart att man kommer att få mycket lättare att genomföra nödvändig sanering och modernisering av Stockholms innerstad därest man överför de privata flerfamiljshusen främst i kommunal men även i bostadskooperativ ägo.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Det är väl något av en överloppsgärning att påminna herr Engström om vad grundtanken var bakom tomträttsinstitutet när det infördes. Det var att man skulle underlätta ekonomiskt för fler människor att bygga ett eget hem. Det var definitivt inte meningen att det här skulle utgöra ett instrument för något slags kommunalt markmonopol.

Jag känner mig inte sårad av att herr Grebäck beskriver både mig själv och den politik jag företräder som dogmatisk. Jag får litet plåster på sårn, herr Grebäck, vid tanke på att vi för varje år som går får alltmera rätt.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! I likhet med herr Grebäck tror jag inte att det är särskilt givande — i varje fall inte just nu; det kunde vara det vid något annat tillfälle — att ta upp en ideologisk debatt med herr Engström om fastighetsköp och om de andra problem som han diskuterar. Men det är kanske å andra sidan inte heller nödvändigt, eftersom han ju säger att de av honom nämnda åtgärderna kan genomföras utan de radikala förändringar i samhällssystemet som han är förespråkare för. Jag skulle bara vilja peka på en liten svårighet i detta sammanhang, och som leder till slutsatsen att herr Engströms förslag inte alls resulterar i sociala förbättringar för hyresgästerna.

Ponera att någon i Stockholms stadshus skulle ta på allvar vpk:s förslag att kommunen skall köpa in det privata fastighetsbeståndet. Det

skulle då bli tal om en affär på åtskilliga miljarder kronor. Även om herr Engström inte menar att man skulle göra det över en natt, som han sade, utan över en tio- eller femtonårsperiod, rör det sig ändå om en kommunalekonomisk påfrestning av stora mått. Det lär vara ofrånkomligt att höja kommunalskatten liksom att begränsa en del andra utgifter t. ex. för bostadstillägg, och ingetdera är särskilt förmånligt för hyresgästerna.

Det är ganska lätt att briljera med denna typ av ideologiska patentlösningar, att förespegla auditoriet sådana som ett slags Columbi ägg, varigenom man har löst alla problem. Det är lätt att göra det, om man underlåter att redovisa frågans kostnadssida. Tar man med denna leder övervägandena inte till det himmelrike för de boende som herr Engström menar skulle uppstå. Låt oss bara, för att ta ett område där jag möjligen tror att herr Engström och jag kan ha i viss utsträckning överensstämmande mening: kommunens möjligheter att köpa mark för nya bostadsområden. Dessa möjligheter skulle minska genom detta gigantiska slöseri med pengar för att köpa upp fastigheter, som inte skulle bli ett skvatt billigare om de ägdes av samhället!

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Herr Ullsten lyckades ju verkligen mana fram spöken på ljusa dagen: Pondera att någon i Stadshuset skulle komma på detta, vilka kommunalekonomiska konsekvenser skulle det inte få och vilken skattehöjning skulle man inte få lov att genomföra! Jag redovisade i mitt inlägg det faktiska kapital som privatägda flerfamiljshus år 1964 representerade, nämligen fyra miljarder kronor, och argumenterade för att de lån som fastighetsägarna har på dessa fastigheter genom lagstiftning skulle flyttas över på den nye ägaren. Samtidigt skulle staten ge kommunerna lån för att möjliggöra för dessa att förvärva den mark och de hus det gäller.

Då säger herr Ullsten: Vilka försämrade möjligheter skulle inte kommunerna få att köpa ny mark! Ja, vi har från vårt håll förutsatt att det någon gång skulle bli allvar med den uppreklamerade markläncefonden och att den skulle tillföras sådana resurser att man på lång sikt kan ge kommunerna möjligheter att köpa både mark för nyexploatering och att överta de privata flerfamiljshusen i städernas kärnor.

Herr Ullsten sade att det nu inte är det rätta tillfället att föra en ideologisk debatt men att vi möjligen kan återkomma till detta när vi diskuterar Regionplan 70. Men det är alldeles uppenbart att frågan om vem som äger marken i Stockholms innerstad har en oerhört väsentlig långsiktig betydelse för hela denna regions utveckling.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag noterade nog att herr Engström sade att det skulle kosta 4 miljarder kronor. Om vi betänker att en skattekrona i Stockholm ger ungefär 160 miljoner kronor, kan vi ganska lätt räkna ut vad det här förslaget innebär. Vänsterpartiet kommunisterna visar onekligen en viss generositet när det föreslår att man skall köpa upp detta fastighetsbestånd.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
19 april 1972

*Samhällets mark-
politik m. m.*

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	276
Nej	—	39
Avstår	—	1

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen 2 av herr Werner i Tyresö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Werner i Tyresö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Engström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	295
Nej	—	18
Avstår	—	1

Punkterna 5 och 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Onsdagen den
19 april 1972

*Hyres- och hyresreg-
leringslagstiftningen*

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 11 i anledning av motioner angående hyres- och hyresregleringslagstiftningen.

(Detta betänkande hade debatterats i samband med behandlingen av civilutskottets betänkande nr 10.)

I betänkandet nr 11 hade civilutskottet behandlat motionen 1972:779 av fru Lewén-Eliasson m. fl. (s), såvitt nu var i fråga,

motionen 1972:1425 av herr Engström m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen uttalade sig för en skyndsam ändring av hyresregleringslagens 3 § första stycket, innebärande att hyrorna fick fastställas till högst de belopp som skulle ha godkänts vid statlig belåning, samt att riksdagen hos regeringen hemställde att erforderligt förslag till sådan lagändring utarbetades och förelades riksdagen,

motionen 1972:1433 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, föreslagits att riksdagen uttalade sig för en omarbetning av § 48 lagen den 14 juni 1970 om nyttjanderätten till fast egendom (hyreslagen), så att det grundläggande vid hyressättningen blev fastighetens drift- och självkostnader samt att hyra med hänsyn till standard och bostadsmiljö ej fick överstiga hyresnivån för jämförliga lägenheter.

Utskottet hemställde

1. beträffande hyreskontroll för inneboenderum m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:779 såvitt nu var i fråga,

2. beträffande hyresregleringslagen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1425,

3. beträffande hyreslagen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1433 såvitt nu var i fråga.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande hyresregleringslagen av herrar Lindkvist (s) och Werner i Tyresö (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa, att riksdagen skulle bifalla motionen 1972:1425,

2. beträffande hyreslagen av herr Werner i Tyresö (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1972:1433 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Med hänvisning till tidigare framförd motivering yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
19 april 1972

*Hyres- och hyresreg-
leringslagstiftningen*

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Lindkvist och Werner i Tyresö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Engström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Lindkvist och Werner i Tyresö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Engström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	283
Nej	—	25
Avstår	—	9

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Werner i Tyresö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Engström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Werner i Tyresö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Engström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	296
Nej	—	17
Avstår	—	1

§ 9 Föredrogs civilutskottets betänkande nr 12 i anledning av motion om tillämpning av lagen (1970:246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet på kommun tillhörig fastighet.

Utskottets hemställan bifölles.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 13 i anledning av motioner angående forskning m. m. i samhällsplaneringsfrågor.

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande civilutskottets betänkande nr 13 får omfatta även civilutskottets betänkanden nr 14–18, men yrkanden beträffande sistnämnda betänkanden framställes sedan desamma föredragits.

Herr ÅKERFELDT (c):

Herr talman! Av de betänkanden som skall behandlas i detta avsnitt skall jag uppehålla mig vid nr 13 och nr 14. I betänkandet nr 14 behandlas bostadsbyggandets inriktning.

Under det senaste decenniet har bostadsbyggandet ökat mycket kraftigt. Dess främsta syfte, i varje fall under decenniets inledningsskede, har varit att så snabbt som möjligt bygga ifatt den rådande bostadsbristen. Bostadskonsumenternas problem var att kunna skaffa sig tak över huvudet, och i det läget efterfrågade de inte i någon större utsträckning miljömässig kvalitet på boendet. Kvantitet fick prioritet framför kvalitet. I den situation som i dag råder kan vi vara eniga om att det var olyckligt att så skedde. Med dagens vikande efterfrågan på bostäder, framför allt i mindre goda miljöer, är det dags att ompröva den inriktning som bostadsbyggandet har fått.

Att efterfrågan på småhus alltid har varit större än tillgången kan inte bestridas. Detta gäller även i dagens situation, som präglas av att många lägenheter, främst i högre flerfamiljshus, ännu relativt lång tid efter färdigställandet är outhyrda. Den risken behöver ingen småhusbyggmästare ta i dag. Det måste leda fram till konstaterandet att andelen småhus i produktionen varit för liten under den gångna tioårsperioden.

Detta har också resulterat i att priserna på småhus betydligt överstiger den prisnivå som skulle blivit följden vid en produktion som varit mera i enlighet med bostadskonsumenternas visade efterfrågan. När byggmästarna fått bygga så litet antal småhus är det naturligt att de inte i någon större utsträckning har strävat efter att bygga så billigt som möjligt. De har varit medvetna om att deras produkter under alla omständigheter har fått köpare. De har därför, i stor utsträckning utan statliga lån, byggt sådana objekt som i och för sig varit möjliga att statsbelåna.

Det är riktigt som utskottet säger att när det gäller avvägningen mellan småhus och övriga hustyper har kommunerna ett avgörande inflytande på byggandets inriktning. Men det går inte att komma förbi att också statsmakternas åtgärder, eller brist på åtgärder, här spelar en betydande roll. För nog avsåg väl ändå departementschefen med beslutet att medge lån även för till ytan mindre småhus, att detta skulle vara ägnat att öka småhusbyggandet? Och inte går det väl heller att förneka att en sådan åtgärd inom lånesystemets ram som att övre lånegränsen skulle höjas till 95 procent, vilket vi från mittenpartierna i reservation har föreslagit, skulle bidra till att öka andelen småhus? Naturligtvis skulle småhusbyggandet också stimuleras, om det, såsom vi har föreslagit, lades utanför

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

bostadskvoterna. Själva fördelningsprincipen när det gäller bostadskvoten – jag syftar på fördelningen efter våningsyta i stället för efter antalet lägenheter – torde också helt klart leda till att vi får en mindre andel småhus.

Andra länder har helt andra proportioner på andelen småhus och andelen flerfamiljshus. De flesta av Europas länder som i det här avseendet är någorlunda jämförbara med oss har en större andel småhus. Man frågar sig: Vad kan det bero på? De här länderna har ju andra förhållanden än vad vi har, jag tänker på att de i regel har begränsade markresurser. Ändå kan man konstatera att de utnyttjar dessa begränsade markresurser till att öka småhusbyggandet, medan vi i Sverige, som totalt sett får betraktas som mycket lyckligt lottade när det gäller tillgång på byggbar mark, har precis den spegelvända bilden. Den förklaring som ligger närmast till hands, och som jag tror är riktigast, är att man i de här länderna har låtit bostadskonsumenternas önskemål på ett helt annat sätt än hos oss slå igenom och påverka produktionens inriktning. Vi menar nu att det är hög tid att byggandet även hos oss ges en sådan inriktning att det bättre motsvarar den efterfrågebild som nu råder. De åtgärder i det avseendet som kan bli nödvändiga, främst på längre sikt, tycker vi bör vara en av de angelägnaste uppgifterna för boendeutredningen att överväga och lägga fram förslag till.

Även om, som jag tidigare sade, inriktningen till stor del är en kommunal fråga inte bara när det gäller småhus utan även när det gäller det totala byggandet – jag tänker också på de s. k. marknära bostäderna – finns det dock möjlighet att redan nu på kortare sikt åstadkomma början till en förändring i det här avseendet. Ett riksdagens bestämda uttalande om en sådan inriktning som vi har förordat i reservationen I vid civilutskottets betänkande nr 14 bör ge uttryck åt riksdagens önskan att småhusandelen blir av en annan omfattning. Ett bifall till den reservationen skulle alltså vara den första åtgärden.

Någon invänder kanske att ett riksdagens uttalande i det här sammanhanget inte skulle ha så stor effekt. Jag vill erinra kammaren om att riksdagen har uttalat sin mening om olika saker i betydligt mindre frågor. Jag tycker det finns all anledning att riksdagen gör det även denna gång.

I betänkandet nr 13 tar man upp de motioner som berör forskning om samhällsplanering, och de flesta av dessa motioner gäller just boendemiljöfrågorna. Man konstaterar att motionerna blir fler och fler för varje år – det är tio motioner i år. Jag tar detta som ett uttryck för att det nu börjar stå alltmer klart att forskning behövs, att vi behöver få en uppföljning av de tidigare producerade miljöerna ur sociologisk synpunkt. Därvidlag vill jag hänvisa till motionen 1429, som anger vissa vägar för att med hjälp av socialarbetarnas och andra beteendevetares specialkunskaper åstadkomma en dylik utvärdering, som kan vara till gagn för den fortsatta forskningen.

Boendemiljön består ju av många olika delkomponenter, och forskningen får väl inrikta sig på att göra en syntes av de olika delkomponenterna i det som vi hoppas så småningom blir ett slutgiltigt förslag.

Jag vill nämna några av dessa delkomponenter och börjar med

planeringsprocessen. Det talas i debatten mycket om våra möjligheter att påverka planeringsprocessen. Den frågan är inte problemfri eftersom så lång tid förflyter från planeringens påbörjande till dess att hyresgästen får flytta in. Problemet är då att vi inte känner till vilka människor som skall bo där; vi kan inte få någon kontakt med dem för en aldrig så önskvärd medverkan. Ofta är det människor som kommer att bo där på grund av den pågående urbaniseringsprocessen. Men därför är det desto mera angeläget att de som sysslar med den här planeringen får tillgång till så relevanta fakta som möjligt, och i det sammanhanget har forskningen en väldigt stor uppgift.

En annan delkomponent är de boendes valmöjligheter. Vi måste få välja, sägs det, var och hur vi vill bo, och vi vill ha ett friare val när det gäller miljön. I dag är väl förhållandena sådana att vill vi ha en rik service så måste vi acceptera tätare boende och större bostadsområden, och vi måste även acceptera de nackdelar som kan följa därmed. Enligt min uppfattning har emellertid inte så många som åtskilliga tror en önskan om denna rika service. Jag tror att i ett fritt val skulle allt fler välja en mindre ort. I vissa av våra större kommunblock, som nu blivit kommuner, har man de gamla kommunkärnorna liggande som en krans kring en större tätortsbildning, och det har visat sig att de som erbjudits bostadsmöjligheter i dessa kransorter har funnit det mycket attraktivt att bo där.

Detta var några av de komponenter som ingår i det här stora komplexet. Det vore mycket att tillägga, men jag skall inte göra det mot bakgrunden av att utskottet, som i en följd av år har avslagit motionskrav om en närmare utredning av bomiljöproblematiken, i år har ändrat inställning på ett som jag ser det både radikalt och positivt sätt. Det har därför inte funnits anledning för motionärerna att reservera sig, utan man har kunnat ansluta sig till utskottets skrivning. Som vi ser det är detta en framgång för de meningar som under de förda bostadsdebatterna har hävdats från vår sida, och det är med mycket stort intresse vi ser fram mot den översikt och de bedömanden i den här frågan som Kungl. Maj:t, om riksdagen fattar det föreslagna beslutet, förväntas framlägga för denna kammare.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Eftersom jag i mitt tidigare anförande med anledning av civilutskottets betänkande nr 9 ganska utförligt uppehöll mig vid frågan om bostäder med markkontakt kan jag här nöja mig med att yrka bifall till reservationen 1 vid utskottets betänkande nr 14.

Jag skulle dock ändå vilja säga, i likhet med herr Åkerfeldt, att det är glädjande att kunna notera den sinnesändring när det gäller bostäder med markkontakt som man har märkt i den här debatten och i den diskussion som föregått den från socialdemokratiskt håll. Vad man nu möjligen kan hoppas på är att de övertygande anföranden och den lidelse, skulle jag nästan vilja säga, som bostadsministern lägger in när han talar om

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

bostäder med markkontakt, också kunde påverka de partivänner som t. ex. i Stockholms kommun svarar för det egentliga bostadsbyggandet och inte bara för uttalandena. Där har vi ju inte märkt någon förståelse alls än så länge.

När det gäller betänkandet nr 15 om bl. a. regionplanen för Stockholm tycker jag att motionen 1424 där fått ett ganska uttömmande svar. Jag skulle därför i och för sig kunnat nöja mig med att instämma i vad som står i betänkandet, men jag vill ändå säga några ord om motionen.

Den bygger såvitt jag förstår på tanken att riksdagen bör uttala sig för en viss befolkningsprognos för Storstockholmsregionen och att därefter planeringsberedskapen i regionen skall anpassas efter den prognosen.

Vi har från folkpartiets sida ansett att det är rimligt att planerare och politiker i den här regionen, liksom i andra, är lojala mot den regionalpolitiska målsättning som statsmakterna gör till sin. Vi får i höst på nytt ta ställning till sådana regionalpolitiska handlingsprogram och, som jag hoppas, realistiska antaganden om vilken befolkningsutveckling som kommer att äga rum i olika regioner i landet.

Vad den lojaliteten mot dessa målsättningar *kräver* av kommunalpolitikerna i huvudstadsområdet – och givetvis även i de andra storstadsområdena – är väl att man inte avsiktligt skall satsa på en utbyggnad som ökar befolkningsstrycket på dessa regioner. Det är det, såvitt jag förstår, inte heller någon som är intresserad av. Men lojaliteten *innebär inte* att man genom en sänkt planeringsberedskap avsiktligt skall satsa på försämrad samhällsservice i de här områdena för att den vägen hindra folk från att flytta hit eller tvinga dem som bor här att flytta härifrån. Det måste rimligen vara kommunalpolitikens uppgift, var än de verkar, och ett ansvar mot de väljare som har valt dem att sörja för att de människor som bor i kommunen nu och som kommer att bo där senare garanteras en god bostadsstandard, en god trafikstandard, tillgång till daghem, till butiker, till arbetstillfällen, grönområden, till fritidsanläggningar och annat som vi syftar på när vi talar om samhällsservice. Som ett hjälpmedel för den planeringen måste vi ha befolkningsprognoser, och dessa måste självfallet bygga på så realistiska antaganden som möjligt om vad som faktiskt kommer att hända, när man tar hänsyn till de olika faktorer som påverkar flyttningsströmmar till och från olika delar av landet.

Den prognos som återfinns i förslaget till regionplan för Stockholms-trakten, och som det har varit mycket debatt om, är inte realistisk. Den bygger på ett antagande om befolkningstillväxten som med de kunskaper vi har i dag ter sig inte bara mindre önskvärd eller inte önskvärd alls utan också mindre sannolik. Därför har vi sagt att vi tar avstånd från den prognosen, och vi begär en ny regionplan.

Men lika fel som det vore att utgå från en prognos som förutsäger en snabbare befolkningsökning än den som är väntad, lika fel är det givetvis att utgå från ett önsketänkande om en mycket låg befolkningstillväxt och att planera samhällsservice utifrån det antagandet.

Jag förnekar inte att det i och för sig visst kan vara önskvärt att all inflyttning från övriga delar av landet till Storstockholmstrakten upphörde, eller i varje fall om man för var och en som flyttar in hit också

fick någon som flyttade härifrån, så att det inte blir något flyttningsnetto, så att säga. Men om vi i planeringen ute i kommunerna i detta område skall utgå från ett sådant antagande, alltså oförändrad andel av befolkningen i denna region i förhållande till landet i övrigt, så måste vi också ha något slags garantier för att det är detta som kommer att ske.

Jag vet inte om motionärerna bakom denna motion, som jag i största allmänhet har mycket stor aktning för, verkligen har så stark tilltro till effekten av regeringens regionalpolitik. För min del har jag det inte. Och jag kan inte acceptera den mycket drastiska försämring av all samhällsservice som befolkningen i denna region skulle drabbas av, om man ändå planerade som om den här befolkningsprognosen vore riktig.

Herr talman! Efter detta skall jag gå över till ett annat betänkande i den bunt av betänkanden som vi nu diskuterar. Det handlar också om ett storstadsproblem, nämligen om den s. k. smygkontoriseringen. Den innebär att fastighetsägare utan att fråga myndigheter om lov hyr ut bostadslägenheter till kontor. På det sättet kan man få ut högre hyror än om man hyr ut lägenheterna som bostäder. I Stockholm har vi alla sett tidningsuppgifter om att det finns mycket prominenta hyresgäster i denna typ av illegala kontor. Länsstyrelsen i Stockholms län är kanske den för dagen mest intressanta. För några år sedan avslöjades att Statsföretag AB för ett av sina många bolag hade hyrt in sig i ett sådant smygkontoriserat hus. Jag utgår från att hyresgästen i båda fallen handlat i god tro, men det är inte sannolikt att detsamma gäller uthyraren.

Naturligtvis är detta en mycket osund företeelse. Den innebär t. ex. ett hot mot bostadsplaneringen. Massor av lägenheter undandras bostadsmarknaden, och den redan besvärliga bristsituationen förvärras ytterligare. Den innebär dessutom ett hot mot innerstadsmiljön i de stora städerna. När kontoren stänger klockan fem avfolkas hela kvarter och stadsdelar, som i bebyggelseplaneringen var tänkta som levande bostadsområden. Och för dem som bor kvar i dessa områden betyder kontoriseringen försämrad service, eftersom kundunderlaget inte räcker till för att hålla kvartersbutikerna vid liv. Dessutom stiger fastighetspriserna, vilket försvårar önskvärd sanering. Vidare har man beräknat att kontorslokaler ger upphov till tre å fyra gånger så mycket trafik som bostäder, vilket givetvis försämrar miljön och ökar olycksfallsriskerna på de trånga citygatorna och som dessutom innebär en hårdare ansträngning än önskvärt på pendeltrafiken till och från staden. Hela den här kontorisereringen i våra storstäder strider ju också mot i varje fall de flesta partiets önskan om att man skall försöka få en bättre blandning av bostäder och arbetsplatser i innerstaden än vi har för närvarande — alltså flera bostäder.

En hel del kan göras åt det här genom en effektivare övervakning från kommunernas sida. Men i vissa fall saknar man effektiva lagliga medel att ingripa. Om någon gör om en bostadslägenhet till kontor utan att begära byggnadslov kan han åtalas för det och få böta. Däremot kan vederbörande — om brottet bara är att man inte begärt byggnadslov — inte åläggas att återställa lägenheten i ursprungligt skick. För de företag det här gäller är i regel de böter som utdömts ganska överkomliga kostnader för den fördel det innebär att ha ett innerstadskontor eller att

få hyra ut det. Vem som egentligen betalar böterna, hyresgästen eller uthyraren, det är det väl egentligen ingen som vet.

Om en smygtkontorisering däremot strider mot en upprättad stadsplan, som förutsätter att huset i fråga skall innehålla bostadslägenheter, då kan vederbörande fastighetsägare åläggas att återställa lägenheten i ursprungligt skick för bostadsanvändning. Problemet är emellertid — och det gäller som utskottet påpekat kanske framför allt Storstockholm, men jag gissar att det förekommer även i andra större städer — att många stadsplaner är så gamla att de saknar bestämmelser som säger var det skall finnas bostäder och var det är tillåtet att inreda kontor. Det innebär att en effektiv bekämpning av smygtkontoriseringen kräver att stadsplaner görs upp i dessa fall. Det är ju -- och bör vara -- en omständlig procedur, som tar mycket tid, och därför blir kampen mot smygtkontoriseringen inte särskilt effektiv. Det är också därför som Stockholms stad för en tid sedan uppvaktade regeringen och begärde att man skulle få förslag till sådana ändringar i byggnadslagstiftningen som gör att man kan komma förbi dessa hinder och därmed få lättare att ta upp kampen mot den miljöförstöring som smygtkontoriseringen innebär.

Utskottet anser inte att en sådan åtgärd är tillräckligt angelägen och har därför avstyrkt motionen, vilket är synd. Jag tycker också att det är mycket synd att man har sett på problemet på samma legära sätt som inom kanslihuset.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till civilutskottets betänkande nr 17.

I detta anförande instämde herr Ahlmark (fp).

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Det står på talarlistan att jag skall tala i tio minuter. Jag strök mina tolv minuter från den talarlista som gällde för bostadsdebattens första avsnitt, och därför kommer detta anförande att ta litet längre tid.

Den svenska byggnäringen har en årsomsättning på i runt tal 25 miljarder kronor. Den sysselsätter mellan 250 000 och 300 000 människor. Till detta kommer den stora del av svenskt arbets- och samhällsliv som är indirekt sysselsatt med näringen. Vi är alla medvetna om den dominerande betydelse som näringsgrenen haft och har. Vi är också medvetna om de problem som finns inom denna sektor och som är mycket komplicerade och svårlösta. Men problemen sammanhänger inte främst med byggsektorns omfattning och betydelse. Problemen har i hög grad skapats av att socialdemokraterna gjort bostadspolitik till ett av de största experimenten i socialism. Hur har då socialiseringen gått till? Stegvis förstås. Redan i slutet av 1930-talet angav Per Edvin Sköld metodiken. Jag citerar: "Talaren vill erinra om att en mängd av de förslag som framkommer bära socialistisk prägel även om detta icke direkt affischeras. Själv hade talaren framlagt förslag om samhällelig kontroll över elektricitetstaxorna. Så genomföres socialismen stegvis utan att man tänker därpå."

terna efter hand har flyttat fram sina positioner.

Även Georg Branting i "Socialistisk samhällssyn" har då och då citerats i riksdagen.

I dag kan tillfället åter vara lämpligt att påminna om hur socialiseringen genomförs och vad den åstadkommer. Ja, herr talman, vad den åstadkommer, kan svenska folket i dag se genom alla de misslyckanden som vi upplever på område efter område i samhället.

Men låt mig ändå få citera Georg Branting: "Vi kan ändå så småningom genom allehanda äganderätten kontrollerande och inskränkande välfärds- och sociallagstiftning få fram det samhällstillstånd som vi eftersträvar. Så skulle vi alltså kunna växa in i socialismens samhälle så fint och omärkligt, att det knappast märktes av de besittande klasserna, och undvika obehagliga strider på liv och död."

Finns det någon näringsgren som blivit utsatt för så ingående och omfattande samhälllig kontroll som byggnäringen? Finns det någon näringsgren som omgärdats med en så omfattande kontrollerande och inskränkande lagstiftning? Finns det någon näringsgren som reglerats så mycket? Finns det någon näringsgren där den sunda och kostnadssänkande konkurrensen så satts ur spel? Vi i moderata samlingspartiet vill understryka att i en fri marknadsekonomi ger personlig äganderätt, fri företagsamhet och en spridning av ägandet de bästa förutsättningarna för ett stigande materiellt välstånd, som samtidigt medverkar till ökat medinflytande, ökat medansvar och en ökad maktfördelning. Hade dessa principer fått vara vägledande i bostadssektorn, hade vi inte haft de problem som vi i dag har. Med enbart regleringar löser man inte alltid problem. Med socialistiska regleringar skjuter man i stället problemen framför sig. Det är just vad vi upplever i dag. Men det obehagliga är, att till sist tvingas man ändå ta itu med problemen, och då måste det ske med andra metoder än dem som socialistiska profeter predikar om.

Vi vet vad byggandet kostar, vi vet vad byggandet omfattar, vi vet hur många lägenheter vi har byggt, hur stora de är osv. Men vet vi vad konsumenten egentligen vill ha? Vet vi om konsumenten egentligen accepterar bostadslägenheternas utformning med hänsyn till antal rum, standardnivå och kostnadsnivå? Vet vi vilken typ av bostadsområde som konsumenten egentligen önskar sig? En mängd sådana frågor har aktualiserats vid årets riksdag i ett tiotal motioner, som alla i stort går ut på att den bostadspolitiska forskningen måste ökas och ge oss svar på de olika frågor som ställs och som samtidigt är ett uttryck för denna reglerade bostadsnäring, som inneburit att folk inte har fått bostäder enligt sin önskan.

Fru Mogård säger bl. a. i sin motion 1443 att effekten av att bostadsmarknaden så länge har varit reglerad bör särskilt beaktas i byggnadsforskningen. Jag vill verkligen, herr talman, understryka det kravet.

I motionen 613 ifragasätter fru Mogård och fröken Ljungberg den omfattande höghusbebyggelsens berättigande. Motionärerna säger bl. a. att höghusen är den byggnadsform som drar med sig de största problemen, särskilt för barnfamiljer och äldre. Mammorna vågar inte släppa ut barnen på lekplatserna utan att själva gå med ut. De gamla

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

känner sig isolerade och är rädda för att hissarna skall stanna så att de varken kan ta sig ut eller in.

I motionen 1438 framhåller kollegerna i kammaren, herrar Krönmark, Turesson, Alvar Andersson i Knäred och Ola Ullsten, att det saknas ett rejält faktaunderlag för att bedöma bostadskonsumenternas verkliga önskemål.

De övriga motionerna som behandlats i civilutskottets betänkande nr 30 väcker i stort ungefär samma frågor.

Utskottet instämmer i motionernas syfte och säger i ett enhälligt uttalande att utskottet finner det önskvärt att Kungl. Maj:t lämnar riksdagen en översikt över inriktningen av samhällsplaneringsforskningen i vid bemärkelse tillika med bedömningen av vilka organisatoriska och prioriterande beslut som kan ankomma på statsmakterna.

Jag förutsätter att berörda statsråd så snart som möjligt expedierar denna riksdagens beställning.

Frågan om vilken typ av bostad som bostadskonsumenten önskar behandlas i civilutskottets betänkande nr 14. I detta betänkande behandlas moderata samlingspartiets partimotioner nr 294 och 606 samt motionen 778 av herr Hedin m. fl. om ett ökat småhusbyggande och ökad bebyggelse på landsbygden.

Debatten om bostadsbyggandets inriktning på hustyper har under årens lopp varit livlig. Men socialdemokraterna har ständigt avvisat våra krav på en större andel småhus av det totala byggandet, och ändock skulle även detta vara ett sätt att lösa bostadsproblemen.

Av socialdemokraternas argumentering har man fått den uppfattningen att socialdemokraterna häst vet vilken typ av bostad som konsumenterna vill ha. Att man exempelvis i grannländerna har en avsevärt mycket högre andel småhus av det totala byggandet än vad vi har här, det har man inte fäst sig vid. Vår andel har hållit sig kring 30 procent. I grannländerna har andelen småhus under året varit 50–60 procent. När vi har sagt att det kan väl ändå inte vara så särskilt stor skillnad mellan folken i Norden i preferensen för att bo i ett marknära hus -- och dessutom i ett hus som man äger själv -- så har socialdemokraterna bara skakat på huvudet och ryckt på axlarna. Socialdemokraterna vet bäst.

Emellertid har man på visst socialdemokratiskt håll nu uttalat att man ändå haft litet fel. Inrikesministern har faktiskt i en intervju i tidningen Byggnadsindustrin -- och även på andra håll -- förklarat att han är medveten om att något annat nu behöver göras. Han har sagt att byggandet måste anpassas efter människornas önskningar, och han är glad över att kommunerna blivit mer lyhörda för konsumenternas önskemål. Kommunerna reviderar nu sina planer till förmån för flera markbostäder.

Om det vore tillåtet, herr talman, att här i kammaren utbringa ett fyrfaldigt leve för ett statsråd så skulle man faktiskt vilja göra det. Det är historiskt att äntligen en socialdemokratisk bostadsminister kan erkänna att han har fel och att man måste ta hänsyn till hur konsumenterna själva vill ha det.

Till detta kommer i dag resultatet från en Sifo-undersökning som näringslivets byggnadsdelegation har låtit utföra angående svenska folkets inställning till olika frågor när det gäller markägande, tomträtt och

Onsdagen den
19 april 1972*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

boendeönskemål m. m. Undersökningen är riksomfattande och baserad på besöksintervjuer med 1 200 personer i åldrarna 18–80 år. Intervju-personerna har tagits ut slumpmässigt och är ett representativt urval av denna del av befolkningen. Följande fråga ställdes: Om ni hade möjlighet att välja, hur skulle ni då helst vilja bo, i villa eller annat småhus, eller bor ni helst i flerfamiljshus? Totalt ville 85 procent bo i villa eller annat småhus, 13 procent önskade bo i flerfamiljshus. Särskilt markant är denna önskan att bo i villa bland de yngre och medelålders. Jag ber mina socialdemokratiska kolleger i kammaren att observera att 82 procent av de tillfrågade som hade socialdemokratisk politisk preferens ville bo i villa eller annat småhus.

Nästa fråga löd: Om ni skulle köpa en villa eller ett radhus, skulle ni då föredra att äga marken eller att disponera marken med tomträtt? Man skulle kunna ställa samma fråga här i riksdagen: Om ni, ärade riksdagskolleger, skulle köpa en villa eller ett radhus, skulle ni då föredra att äga marken eller disponera marken med tomträtt? Hade statsrådet Lidbom varit i kammaren, skulle han ha svarat såsom han uttalade i en proposition för några månader sedan, nämligen att "det numera är otidsenligt att äga". Eftersom detta uttalande fanns i en proposition, står väl hela regeringen bakom den uppfattningen. Enligt regeringen är det otidsenligt att äga i dag. Huruvida de socialdemokratiska riksdagsmännen har den uppfattningen återstår att se. Många kanske har det, men jag skulle kunna tänka mig att det finns de som har en något annorlunda syn på ägandepincipen. Det finns i varje fall åtskilliga socialdemokrater på alla nivåer som själva i valet mellan höghus och läghus väljer läghus eller egen villa. Dessutom visar undersökningen att det inte är så helt med otidsenligheten, så statsrådet Lidbom får nog tänka om. Svaren på den här frågan i undersökningen visade nämligen att 89 procent av alla de tillfrågade föredrar att äga marken, 6 procent föredrar att disponera den med tomträtt. Och jag ber den socialdemokratiska gruppen och den socialdemokratiska regeringen att observera att 89 procent av de tillfrågade med socialdemokratisk preferens föredrar att äga marken.

Sammanfattningsvis kan beträffande undersökningen sägas att den visar ett klart uttalat intresse för enskilt markäggande. Speciellt gäller detta för egnahem och fritidshus, där 80–90 procent föredrar enskilt ägande. För flerfamiljshus är inställningen inte lika markerad. Vidare visar undersökningen att det i genomsnitt är cirka 50 procent som anser att kommunen bör äga den mark på vilken det står flerfamiljshus. Tomträtten är inte populär, och det är uppenbart att man anser att äganderätten till tomten ger större trygghet. Till den utvidgade kommunala expropriationsrätten är en stor majoritet avvisande, men jag skall inte gå in på frågan om expropriationsrätten i dag.

Med hänsyn till bostadsministerns sinnesändring och till de alltmär uttalade önskemålen om en annan fördelning mellan läghus och höghus hade man kunnat vänta sig en annan behandling av motionerna i utskottsbetänkandet nr 14. Den socialdemokratiska majoriteten kan emellertid inte tillstyrka motionerna, vilket förefaller märkligt: man kunde ju ha tänkt sig en sinnesförändring även i utskottet. Förmodligen beror det på att man ännu inte bestämt sig för om man skall leva kvar

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

i 1930-talets syn på människorna, eller om man skall ta tillräcklig hänsyn till 1970-talets förhållanden och inte minst till de behov och de principer som dagens människor har. Således har vi tvingats framföra våra yrkanden reservationsvis. Vi hoppas att det snart skall bli inte bara en förändring i tal utan även i handling.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 i civilutskottets betänkande nr 14. Jag yrkar vidare bifall till civilutskottets betänkande nr 13.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Den här debatten avser ju flera olika betänkanden, och det är tyvärr så, att den därmed sakligt sett kommer att präglas av en viss förvirring. Talarna kommer att tala förbi varandra. Det hade varit betydligt lyckligare, om vi hade kunnat ta de enskilda sakfrågorna var för sig. De ligger alltför långt ifrån varandra för att kunna blandas ihop i samma debatt.

Vad jag kommer att uppehålla mig vid i det här inlägget är den reservation som är fogad till civilutskottets betänkande nr 15 och som bygger på vpk-motionen 1450 om ett åtgärdsprogram för hjälpåtgärder åt den s. k. nyslummen eller betongslummen.

Denna nyslum är ju ett brännande problem i det svenska klassamhället. Det är ett krisfenomen som berör allt fler och som allt intensivare diskuteras. Det finns kretsar som medvetet vill undvika den diskussionen. Dit hör majoriteten inom riksdagens civilutskott. Med en enda mening avfärdar man en samhällsföreteelse, som utsätter hundratusenden för socialt betryck. Och det är ganska förklarligt. Etablerade politiker lever aldrig och kommer aldrig att leva under nyslummens förhållanden. De känner dem inte och deras okunnighet är också deras andliga skyddspannar. Utskottets officiella motivering för att slippa röra vid frågan är att det hela bör ses som en rent kommunal planeringsfråga. Det är en ödesdiger felsyn. Nyslummen är ett nationellt problem. Den berör sidor av det samhälleliga livet som går långt utöver en kommuns kompetensområde.

För tio år sedan var begreppet nyslum i stort sett okänt. I dag har namn som Tensta, Skärholmen, Kroksbäck och Rosengård blivit politiska och sociala begrepp. Vad är denna verklighets ursprung? Och vilka är dess kännetecken?

1960-talet såg en accelerering av den ekonomiska koncentrationen i det kapitalistiska Sverige. Storkapitalet krävde flyttning av människor till de få stadsregioner, dit man ville samla sin ekonomiska aktivitet. Kapitalet behövde import av arbetare från länder som var fattigare än Sverige. Kapitalet förtjänade på markspekulationen, som drevs på genom den geografiska koncentrationen och utbyggnaden. Kapitalet krävde att kontoriseringen skulle få bryta upp de gamla stadskärnorna och att städernas zonindelning skulle skärpas – chefsfunktionerna för sig, villatomterna för sig, arbetarområdena för sig. Kapitalet krävde att gatunätet skulle tillrättaläggas för en ohämmad privatbilism. Jag har själv hört professorer i geografi och kanslichefer i kommunala planeringsorgan uttala, att folk i chefsfunktioner borde privilegieras med hänsyn till

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

kommunikationer, därför att deras tid var dyrbarare och viktigare än den stora massans. Kapitalets politiska profeter krävde slut på bostadssubventionerna och hyresregleringen. Man krävde fri fart in i det totalkommersialiserade samhället, där människan var profitens passiva och avideologiserade tjänare. Och på område efter område fick man sin vilja fram, därför att ingen regering fanns som ägde en från det kapitalistiska marknadstänkandet självständig vilja och självständig makt.

Ur denna process skapades utkantsområdena i de stora städerna, utkantsområden vilkas problem började spegla sig i arbetsförmedlingarnas köer, på omskolningskurserna, på socialbyråer, på sjukhuskliniker och i polisstatistiken.

Utkantsområdena är utfällningsprodukter av en bestämd princip: den sociala segregationen. De är skådeplatser för en kvalitativ försämring av mänskliga levnadsförhållanden och miljöer. De är inga tillfälliga planpolitiska feltramp. De är tvärtom typområden för den bostadsmiljö som det nuvarande samhället skapar för sina utsagningsobjekt, arbetarna och de lägre tjänstemannagrupperna. Dessa områden har ständigt blivit fler. Medvetandet om problematiken har inte medfört förbättringar. De nyslumsområden som i dag endast finns i planernas handlingar är vida större än de som hittills har hunnit byggas upp.

Nyslummens sociala segregation är mångfaldig. Socialvetenskapliga undersökningar börjar nu ge ett massivt och tämligen entydigt material om dessa fakta, inte minst från min hemstad, Malmö. Låt oss se en smula på detta.

Dels segregeras barn och barnfamiljer. På Rosengård i Malmö är t. ex. 40 procent av invånarna under 20 år, mot 25 procent för staden i genomsnitt. 33 procent är under 15 år, mot 18 procent i hela staden. I Malmö är 7 procent av befolkningen invandrare, på Rosengård 18 procent. Till områden av denna typ flyttas framför allt invandrare, f. d. invånare i äldre bostadsområden i innerstaden och inflyttare från landsorten.

Det är påvisat att genomsnittsinkomsten för invånare i Rosengård tillhör den lägsta i hela Malmö. Den är bara fjärdedelen så stor som i det aristokratiska villaområdet Bellevue och 30 procent lägre än i mer genomsnittsbetonade områden som Borgmästargården eller Höja.

Det är påvisat att nyslummen har den sämsta kommunala servicen av alla stadsdelar och bostadsområden. En genomgång beträffande 20 olika servicefunktioner har visat att områden av typ Rosengård låg vida sämre till än nybyggda stadsdelar i allmänhet i samma stad.

Det är påvisat att segregationen klart gör sig gällande också inom stadsdelar och projektområden. I kommunala hyresfastigheter är befolkningen genomsnittligt fattigare, barnantalet per familj högre, utbildningsprocenten lägre och socialhjälpbehovet betydligt starkare än i HSB och privatbyggena.

Av dem som 1968 flyttade in i lägenheter ägda av det kommunala bostadsbolaget i Malmö hade 31 procent en taxerad inkomst på mindre än 10 000 kronor; i HSB-lägenheterna i samma område var siffran 9 procent och i privata byggen 14 procent. Av invandrarna på Rosengårdsområdet är 60 procent samlade i de kommunala hyreslägenheterna. De

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

lågavlönade, de med stor försörjningsbörda, de sjuka, de utslagna, de psykiskt störda — för dem är nyslummen och de kommunala hyreslägenheterna oftast i praktiken det enda alternativet. Det är påvisat att av de 1 500 familjerna i MKB-området inom Rosengård i Malmö hade 30 procent socialhjälp. 40 procent av denna socialhjälp gick till hyran.

Ett av nyslummens kännetecken är de ständiga planeringsprovisorier. Många barn får tillbringa sina första kritiska skolår i källarlokalerna med dålig pedagogisk utrustning. Skolmåltsväsendet fungerar inte, trots att invånarna betalar full kommunalskatt. Dålig pedagogisk standard, dålig livsmedelsstandard, långa vägar för flerbarnsmödrarna till butikerna, avsaknad av tillfredsställande barntillsyn till 90 procent eller mer för dem som är i behov därav — detta är moment i den verklighet under vilken de lågavlönades barn växer upp i nyslummen.

Det mest beklämmande och tragiska är kanske ändå den tidvis helt otroliga utarmningen och förfulningen av den fysiska och sociala miljön. Det finns exempel på hur arealen fri grönyta och lektyta i nybyggda områden bara når upp till hälften av vad som finns i de bättre exemplen på öppen kvartersplanering från 1930- och 1940-talen. Det finns exempel på hur 150 barn får konkurrera om en sandlåda med 4 meters diameter och två gungor. Det finns exempel på hur man drar 60 meter breda körvägar tvärs igenom nyplanerade bostadsområden. I område efter område ser man illa dränerade, smutsiga och hårt förslitna grönområden, utplanade ytor, kantiga former, flacka mellanrum mellan husen, beväxna endast med knähöga torniga buskar. På Rosengård i Malmö är grönytan per invånare 9 kvadratmeter, i de förmögnas stadsdel mellan 400 och 500 kvadratmeter.

Ur denna fysiska och ekonomiska utarmning stiger de sociala problemen. Beroendet av psykofarmaka, missbruk av stimulantia som flyktmekanism, konflikter med myndigheter, bristande känslomässig kontakt, subkulturer bland de yngre — allt detta är betongslummens kännetecken. Och detta är väsentligen en produkt av områdenas och samhällets förhållanden. Det är inte så, att människorna i nyslummen är sämre än andra, att de har lägre social disciplin, mindre kulturintresse, större likgiltighet för sina barn; tvärtom visar erfarenheten från t. ex. biblioteksverksamheten på Rosengård i Malmö att intresset från de boende snarast är större där än i andra stadsdelar — bl. a. är utlåningsfrekvensen högre, och biblioteken spelar en enorm roll som samlingspunkt för barn och ungdom.

Skulden för de växande missförhållandena ligger hos det samhälle som vill förvandla människorna till kommersiella vinstobjekt. Den ligger hos dem som låter investeringar i tomma parkeringsplatser och andra eftergifter åt en hämningslös privatbilism gå före utbyggnaden av barntillsynen. Den ligger hos de stadsplanerare, som officiellt kan deklarera, att butikscentra planeras "för de unga köpstarka kunderna med bil".

Nyslummen skall stå kvar i flera generationer. Om några få år kommer de områden som byggts den senaste tiden att ha enorma överskott av ungdomar i tonåren. Förslitningen av den yttre miljön kommer att ha gått längre än nu. Socialhjälpbehovet kommer att vara större. Antalet

barn utan tillsyn kommer att ha ökat. Den estetiska och sociala utarmningen kommer att ha satt sin prägel på ytterligare årsklasser.

Det är *nu* något måste göras. Om man inte i dag kan undanröja det samhälle, som är skuld till hela problemet med nyslummen, kan man åtminstone känna ansvaret för att igångsätta ett nationellt program för social och miljömässig rehabilitering av nyslummen. Ett sådant program bör omfatta fullständig omplanering av den yttre miljön i många områden, av trafiklösningarna, upprättandet av fler lokaliteter för social kontakt, snabbtuthusbyggnad av barntillsynen, specialåtgärder mot narkotikamissbruket enligt modern människosyn och progressiva vårdprinciper, anställande av sociala fältassistenter i ett antal som möjliggör uppsökande verksamhet och studier av problemen, stimulans åt och samverkan med de boendes egna försök att organisera sig och hävda sina intressen. Detta är ett program vars udd alltid måste riktas mot etablerade intressen. Det är därför civilutskottet så gärna vill avslå det. Hellre än att gå kapitalet emot låter man årsklass efter årsklass människor offras åt en påtvingad funktion som utsagningsobjekt.

Herr talman! Till den frågeställning som avser vpk-motionen 612 om den fysiska riksplaneringens principer avser jag att återkomma senare i debatten.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det är klart att det är komplicerat att gå igenom dessa utskottsbetänkanden tillsammans, men av många orsaker är vi piskade därtill. Jag skall emellertid försöka att kommentera några av de tankegångar som de tidigare talarna framfört och som berör en del av betänkandena.

Herrar Åkerfeldt, Ullsten och Wennerfors tog ånyo upp frågan om småhusen. Vi har tidigare i dag haft diskussion om småhusen och frågan om i vilken mån staten kan utöva inflytande. Om det har vi fört en visserligen skröplig debatt men mycket av det som nu sades var av det slag att det borde ha hört hemma i den diskussionen.

Herr Åkerfeldt säger att staten genom ett uttalande borde stimulera till ökat småhusbyggande, vilket skulle ge god effekt. Man blir då litet förvånad, när alla talare samtidigt talar om att det finns en kolossal vilja att bygga just småhus. Man undrar då vem man skall stimulera. Vad är det för slags hinder som staten rest mot småhusbyggande? Småhuset är tvärtom den bostadsform som samhället mest stimulerar ekonomiskt. Kommunerna gör det genom att de oftast inte tar ut exploateringskostnaderna för småhus — det är rätt vanligt även om det kan växla mellan kommunerna. Nu har även kommunernas ekonomi blivit sådan att de måste se sig för, och då har kanske även de börjat strama åt. Men det är väl känt att kommunerna på den vägen brukar underlätta småhusbyggandet. Samhället totalt gör det genom att denna boendeform som regel drar mera kapital än motsvarande lägenhet i ett flerfamiljshus. Det är också en stimulans från samhällets sida.

Staten gör det vidare genom den något inflammerade frågan om skatteavdragen. Dessa kan få effekter, speciellt för högre inkomsttagare, och det är också en form av stimulans, som nog ingen kan förneka.

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Jag har väldigt svårt att veta hur man på annat sätt kan plocka ned debatten till realiteter och inte bara halla härliga vartal om bostadspolitik och hur man skall ha det.

Herr Ullsten har något slags mani på att säga att vi socialdemokrater undergar sinnesändringar. Det sker oupphörligt i sadana frågeställningar där han tycker att vi närmat oss folkpartiet. Jag sade förut i debatten och jag upprepar det nu, att jag inte varit med om att höra socialdemokrater i riksdagen tala emot eller på annat sätt verka emot småhus.

Så länge jag har varit i kontakt med bostadsfrågan har vi haft en grundlinje hela tiden: att kommunerna har att avgöra hur man skall fördela lägenheterna på olika hustyper. Kommunerna bör fullfölja bostadsbyggandet efter de behov och önskningar som kan finnas i respektive kommuner.

Men det är alltså kommunerna som skall göra den bedömningen och som har förutsättningarna att bedöma efterfrågan på skilda bostadsformer. Vi har sagt att riksdagen inte skall lägga sig i det.

Det vore för herr Ullstens del kanske inte ur vägen att han ägnade sig litet åt bostadspolitisk historia. Jag har försökt skaffa mig kunskaper i bostadspolitikens historia och jag har funnit att det enda parti som motionsledes har pläderat för flerfamiljshus är folkpartiet. Det är visserligen länge sedan, men inte längre sedan än att det har sammanhang med den politik vi för nu.

I och för sig tycker jag detta är ointressant och det är kanske dumt att ta upp det, men jag gör det när herr Ullsten evinnerligen tjarar om en sinnesändring som inte är en sinnesändring.

Vad inrikesministern sagt i denna debatt har andra bostadsministrar sagt tidigare, herr Wennerfors. Jag är naturligtvis glad när även moderater hurrar för regeringen, men det vore skönt om det då hurrades för något som är korrekt och om man inte var vilseledd av egna värderingar. Vad Eric Holmquist har sagt har också de tidigare ministrarna sagt.

Herr Wennerfors säger att socialdemokraterna vet bäst och de är emot småhusen. Men det är ju precis tvärtom! Vi säger att vi inte vet bäst i den frågan, den bör avgöras i den andra ordningen: utifrån konsumenternas behov i respektive kommun skall kommunerna sköta bostadsförsörjningen.

Men borgarna vet bäst! De pläderar och predikar i oändlighet om småhusens förträfflighet och vill att vi andra skall ställa oss bakom det och driva kommunerna till att göra det som de kanske inte gör. Men varför gör kommunerna inte det i den omfattning som ni kanske tycker att de skulle göra? Det finns många kommuner här i landet med borgerlig majoritet. Byggs där inga flerfamiljshus, utan bara småhus?

Det är klart att det här med småhus är poppis i en massa diskussioner, men det vore väl rätt skönt om man så småningom kunde få denna debatt att röra sig litet mer om realiteter.

I utskottsbetänkandet har vi alltså behandlat detta spörsmål som en planfråga. Och då finns det den regeln här i landet att det är kommunerna som har vad man kallar för planmonopol. Det kan ju diskuteras om termen är riktig, men i varje fall har kommunerna initiativrätten och skyldigheten att se till att det upprättas planer. För att

dessas skall få rättsverkan måste ju staten säga sitt ord, men det blir i ett sent skede. Styrningen ligger hos kommunen. Vi tycker det är riktigt att detta skall vara en kommunal angelägenhet. Varje kommun för sig, från gleshygds kommunen till storstaden, skall kunna se sin egen utveckling och påverka och bestämma den.

Alla, från kommunister till moderater, som talar om ett decentraliserat samhälle vill centralt bestämma över människorna ute i landet efter de idéer som vi har just i dag. Det kan ju ändra sig på nytt så att folkpartiet återgår till att vilja undersöka om inte flerfamiljshusen är bättre att bygga än småhusen. Det kan vi alltså komma tillbaka till. Men det vore bra att det blev klart för oss om man vill ta ifrån kommunerna rätten att själva bestämma över sin planering eller icke. Frågorna om vem som skall bestämma vad i de här sammanhangen lokalt på kommunal nivå, i landstingskommunen eller på statlig nivå, är föremål för utredning. Man diskuterar och vänder på alla verksamheter i samhället i den utredningen. Men jag har väldigt svårt att föreställa mig att det skulle finnas gehör för att man skulle ta ifrån kommunerna självbestämmanderätten när det gäller att forma den delen av samhället som är närmast dem och att vi här i riksdagen skulle vara bättre lämpade att göra detta. Jag tror det vore bra om vi fick diskussionen inriktad på detta.

Sedan är det några andra frågor som jag snabbt skall beröra. Det gäller herr Ullstens resonemang om kontorisering. Det här börjar nästan likna en debatt i Stockholms kommunfullmäktige. Vi har i utskottet sagt oss att det enligt nuvarande byggnadslagstiftning är möjligt att bestämma vilket ändamål husen skall ha.

Utskottet - utom dess folkpartistiska ledamöter - uttalar att enär "salunda gällande byggnadslagstiftning lämnar erforderligt utrymme för ett kommunalt handlande i fråga om att förebygga en ytterligare, inte önskvärd kontorisering avstyrker utskottet motionen".

Var standpunkt innebär inte på något sätt att vi tycker att kontorisering av bostadsområden är bra. Men det finns instrument i nu gällande lagstiftning som gör det möjligt att ingripa däremot och att då börja laborera på det här begränsade avsnittet av ett stort lagstiftningskomplex, som är föremål för en genomgripande omarbetning, finner vi inte stöd för.

Stockholms stad borde ha resurser att klara saken. Här finns ju samlat så kolossalt skickligt och väl avlönat folk att nog borde det vara möjligt att rationellt och enkelt lösa frågan.

Jag lyssnade med intresse till herr Svenssons i Malmö anförande. Mycket av det han sade tycker jag var beskrivningar som är värdefulla för den politiska fantasin, för ett handlande på skilda områden i samhället. Jag delar många av de värderingar som jag tror herr Svensson kommit fram till mot bakgrund av de här sociala företeelserna som kan finnas i många nya bostadsområden. De uppgjorda planerna har i och för sig kunnat vara hur bra som helst men det har glappat i verkställigheten och det har varit ett felaktigt handlande på den lokala nivån ända fram till bostadsförmedlingarna som har anvisat människor bostäder i de här områdena, vilket har skapat situationer och besvär av den typ som herr Svensson mycket drastiskt belyste. Men även på den här punkten har vi

Nr 60

Onsdagen den
19 april 1972

.....
*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

den meningen att de frågor som herr Svensson har berört är betingade och kan elimineras på basis av kommunala beslut.

Utifrån den utgångspunkten anser vi inte att motionen skall bifallas. Med tanke på herr Svenssons långa och välformulerade anförande förstår jag att han har en helt annan uppfattning -- det framgår också av motionen, men just här tycker vi annorlunda än han. Det är inte fråga om ett ställningstagande mot de värderingar som kan ligga bakom hans resonemang, utan skälet för vårt avstyrkande är att handläggningen av denna angelägenhet är en kommunal uppgift.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess betänkande nr 13. Jag återkommer senare med yrkanden beträffande de övriga betänkanden som nu debatteras.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har en känsla av att herr Bergman drar litet för stora växlar på sina observationer om mitt tal om sinnesändring hos socialdemokrater. Det är inte särskilt ofta jag har anledning att tala om sådan sinnesändring, och i dag talfade jag faktiskt inte heller om en sinnesändring hos alla socialdemokrater utan bara hos vissa.

Jag harangerade bostadsministern för att han hade en så djup förståelse för bostadskonsumenternas krav på markkontaktbostäder och passade samtidigt på att påpeka att vi skulle hälsa med tacksamhet, om denna inställning också infann sig hos bostadsministerns partivänner i Stadshuset. För där säger man i dag nej till en omprövning av stadsplaner för Järvaområdet. Man har uppenbarligen inte lärt någonting av erfarenheterna från Tensta och Rosengård och av det som herr Svensson i Malmö nyss beskrev så värtaligt.

Vidare säger herr Bergman något som väl ändå var ganska konstigt, nämligen att folkpartiet skulle ha varit det enda parti som hade krävt flera flerfamiljshus. Ja, om herr Bergman syftar på att folkpartiet var det parti som under 1950- och 1960-talen mest energiskt slog vakt om -- och fortfarande gör det -- ett omfattande bostadsbyggande, är det riktigt. Det har vi gjort. Men i våra krav har vi också lagt in önskemål om ett större antal småhus. Men där har vi ständigt mött motstånd från socialdemokratiskt håll.

Vad sedan gäller frågan om kommunernas självbestämmanderätt så är det väl ändå ett litet för enkelt argument i debatten om låghus. Självfallet accepterar vi det kommunala planmonopolet och att bebyggelseplaneringen i största möjliga utsträckning är kommunernas uppgift. Men det handlar, herr Bergman, om hur människors boendemiljö skall formas, hur vi skapar bästa möjliga sociala villkor för de människor som skall bo i de nya områden vi nu bygger i stor omfattning och ofta i alltför snabbt tempo. Skulle vi verkligen inte få tala om detta problem i den bostadspolitiska debatten? Då kan vi lika gärna avstå från att diskutera bostadspolitik.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman säger att man på alla möjliga sätt försöker att stimulera småhusbyggandet och att det av olika skäl är så oerhört

gynnsamt att skaffa sig ett småhus. Men hur kommer det sig då, herr Bergman, att vi bara har en småhusandel i bostadsproduktionen på ca 30 procent? Ja, herr Bergman hänvisar säkerligen till att det är kommunerna som bestämmer, och det är jag väl medveten om. Jag vill då fråga om den politik som man för i de socialdemokratiska kommunerna är annorlunda än den socialdemokratiska politik som herr Bergman företräder i riksdagen och som även inrikesministern representerar. Det måste väl ändå vara fråga om samma politik.

Man borde kunna räkna med att inrikesministern liksom även herr Bergman och hans övriga kolleger i riksdagsgruppen diskuterar med sina kommunala partivänner vilken småhusandel vi skall ha. Om ni är så gynnsamt inställda till en högre småhusandel, hur kommer det sig då att detta inte ger resultat i de socialdemokratiskt styrda kommunerna?

Vidare vill herr Bergman samtidigt använda det argumentet att det är likadant i de borgerligt styrda kommunerna. Det är visst inte så. Men det finns borgerligt styrda kommuner där andelen inte är så särskilt hög, och jag är kritisk även mot de kommunerna. Jag försvarar inte dem. Jag vill dock säga att man i den borgerligt styrda kommun där jag själv bor har en mycket hög småhusandel och försöker att även fortsättningsvis hålla den på en hög nivå.

Jag skulle vilja fråga herr Bergman: Påverkar herr Bergman verkligen sina partivänner ute i kommunerna så att de skapar möjligheter för en ökad småhusandel?

Herr ÅKERFELDT (c) kort genmäle:

Herr talman! När herr Bergman talar med stor emfas om hur bra t. o. m. småhusen är, har han i alla fall svårt att dölja var hans hjärta egentligen hör hemma - vi har hört andra tala om varför - men jag är litet förundrad över att herr Bergman vill falla tillbaka på kommunernas agerande i så hög grad. Den hjärtnupenheten visavi kommunerna är vi inte vana att höra från socialdemokratiskt håll i andra sammanhang, men här går den tydligen bra att ta fram. Det är väl inte omöjligt att via anvisningar i planhänseende och anvisningar från bostadsstyrelsen åstadkomma en utveckling i riktning mot ett ökat småhusbyggande, om man i övrigt finner det önskvärt, och det har inte herr Bergman motsatt sig.

Ett riksdagens uttalande i de här frågorna, som jag vill ha, skulle inte få någon effekt, sade herr Bergman. Om jag har dragit den rätta slutsatsen, tycker herr Bergman heller inte att det är önskvärt. Men man kan ju jämföra med andra uttalanden i bostadsfrågan. Jag vill bara exemplifiera med bostadsministerns uttalande, som jag för övrigt instämmer i, om önskvärheten av markbostäder i större utsträckning och att byggandet av storstadsdelar bromsas. Konsekvensen måste bli att ett sådant uttalande inte heller är värt någonting och inte kommer att leda till någon effekt.

Jag har nog en annan uppfattning än herr Bergman i det fallet. Jag tror att bostadsministerns uttalande kommer att ha effekt, inte minst i socialdemokratiskt styrda kommuner, men jag anser att ett riksdagens uttalande i det här sammanhanget har ännu högre dignitet.

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jo, herr Bergman, att yrka avslag på motionen 1450 och bara hänvisa till att den gäller frågor som kan lösas inom det kommunala planmonopolet är att begränsa frågeställningen, att skjuta undan den, att ge den en alltför liten dimension och att i praktiken se till att ingenting blir gjort.

Vad herr Bergman i praktiken sysslar med är ju att skjuta över ansvaret för lösandet av problemen med sanering av nyslummen just till de myndigheter som är skyldiga till att nyslummen med alla dess undermåliga kvaliteter har planerats fram. Det är de som byggt nyslummen som, enligt herr Bergman, i första hand skall sanera. Det är de kommunalråd som jag har hört offentligen uttala att de tycker att Rosengårdsplaneringen, som jag visade exempel på här, är bra. Det finns ingen segregation, för att citera några kommunalråd. Det finns de som faktiskt säger att vi har ingen bostadssegregation, när man kommer med statistiska bevis för att den existerar. Det är till dessa obotfärdiga syndare herr Bergman vill överlämna att avhjälpa de misstag som de systematiskt och medvetet har begått och kommer att fortsätta att begå.

Sedan en annan sak. Problematiken med nyslummen inrymmer en lång rad problem, som inte alls hör hemma inom den kommunala plankompetensen. Narkotikamissbruket är väl inget kommunalt planmonopol, skulle jag tro. Psykoserna är väl inget kommunalt planmonopol, i varje fall inget primärkommunalt. Trafikprinciperna är heller inget kommunalt planmonopol. Alla dessa problem berör, liksom också en rad av de andra serviceproblemen, frågor och förhållanden som i högsta grad är av intresse ur nationell synpunkt och som i stor utsträckning hör hemma på den statliga sidan, och det är bakgrunden till motionen.

Om allting var kommunalt planmonopol skulle vi inte ha något planverk här i landet. Vi skulle inte ha någon socialstyrelse. Vi skulle inte ha någon landstingsdriven mentalvård eller någonting liknande. Herr Bergman försöker bara begränsa och skjuta undan frågeställningen och ge den en dimension som är vida mindre än vad den verkligen har. Herr Bergman gör det för att slippa komma i konflikt med sina socialdemokratiska kolleger ute i kommunerna, som enständigt förnekar, att dessa problem finns, och den sanning som han i alla fall själv som riksdagsman trots allt måste inse.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns obotfärdiga syndare i alla beslutande församlingar. Jag vägrar tro att socialdemokratiska kommunalpolitiker enständigt nekar att ta i de frågor som herr Svensson nyss nämnde.

Det är en omöjlighet för mig att på den tid jag har till mitt förfogande seriöst bemöta de tre andra talare som yttrat sig här. Herr Wennerfors vrider sakerna som han tycker. Här är det de borgerliga partierna som vill att riksdagen skall styra valet av hustyper. Då fragade jag varför man inte styr detta i de kommuner där man har borgerlig majoritet. Där kunde man avstå från att bygga flerfamiljshus och bara bygga små i stället. Det finns exklusiva villaområden utanför den här staden, det vet vi, men det är något qnnat, det är onormala samhällsbildningar som jag tycker är ett

Onsdagen den
19 april 1972*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

slags rikemansgetton som vi inte borde ha. Men i övrigt tror jag inte att borgerligt styrda normalkommuner i nämnvärd grad påverkas av herr Wennerfors' uttalanden.

Herr Åkerfeldt och herr Ullsten var besvärade över att jag tog upp frågan från dessa synpunkter nu. Det är ju just vid behandlingen av detta betänkande som vi skall syssla med frågan utifrån plansynpunkter. Tidigare behandlade vi den ur ekonomiska synpunkter och här är det plansynpunkterna vi skall lägga på den. Då kommer vi in på ett problem som vi inte kan blunda för, nämligen att det är en kommunal planeringsfråga hur man väljer att lata sin bostadsbebyggelse utvecklas i respektive kommun.

Får jag till sist säga att jag inte begär att herr Ullsten skall känna till alla de motioner som väckts före hans tid i riksdagen. Men det går att hitta i handlingarna exempel på att folkpartiet uttalat sig för ett ökat flerfamiljshusbyggande som man ville ha undersökt för att det fanns fördelar att vinna genom det just då.

Så enkelt gör jag det inte för mig, herr Ullsten. Jag sade detta bara för att jag tyckte att det där tjuvat om sinnesändring som herr Wennerfors gav ytterligare kraft åt störde till slut, och då kunde jag inte tåga längre.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman använder halva tiden för att tala om att han får så mycket frågor att han inte kan svara på dem. Nu skall jag ställa en enda fråga, och därvid kan herr Bergman svara på den enbart under sina tre minuter.

Spelar det i försättningen ingen roll vilken uppfattning landets bostadsminister har i fråga om andelen laghus? Det var frågan.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas människor tror att han har så gott omdöme att man följer de rekommendationer han gör. Det utgår jag ifrån.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker ändå att herr Bergman allteftersom den här dagen fortskrider framstår som en allt egendomligare bostadspolitiker. Han menar tydligen på fullt allvar — jag trodde från början att det var en felturning — att vi skall vara förhindrade att diskutera centrala miljöproblem i anslutning till bostadsbyggandet. Det är nu en konstig tanke, ty de som har att bestämma mest om hur bostadsbyggandet bör utformas i landet är ju trots allt regering och riksdag. De ekonomiska villkor vi anger, låneregler, finansieringsvillkoren etc., alltsammans har styrande effekter. Vi skall alltså bara kunna diskutera bostadspolitiken som ett slags tekniskt problem, men vi skulle inte kunna se vilka praktiska resultat våra åtgärder leder till. Detta skulle vi helt och hållet överlåta åt kommunalpolitikerna. Det är en konstig inställning i sak, och den är desto märkligare som vi i civilutskottet haft att behandla en proposition där statsrådet uppehåller sig ganska mycket vid just detta och en rad motioner som också behandlar denna typ av frågor. Jag har en känsla av att en hel del av det som går snett i bostads- och

stadsplaneringen just beror på att alltför många politiker har denna ytterst formella inställning till vad som är bostadspolitik – den som herr Bergman nu har avslöjat på ett som jag tycker ganska betänkligt sätt.

Får jag sedan ta upp en sak som jag inte hann med i min förra replik, nämligen frågan om kontoriseringen. Med anledning av vår reservation hänvisar herr Bergman till att det i byggnadslagstiftningen redan finns medel mot den. Man kan införa ändamålsbestämmelser som säger att i de och de kvarteren eller i de och de husen skall bara finnas bostäder och på andra ställen skall det finnas kontor. Men det är ingen vidare poäng i att anföra det, eftersom jag redan har påpekat att det förhåller sig så. Vi har sagt att svårigheten i många städer och framför allt i denna stad, där smykontoriseringen verkligen är ett miljöhot, är att vi inte har stadsplaner med sådana ändamålsbestämmelser. Skall vi ändra dem tar det dock rätt lång tid – det skall det göra av demokratiska skäl. Därför vill man från Stockholms stads sida ha den lagstiftande församlingens hjälp att förenkla instrumentet så att man effektivare kan komma åt smykontoriseringen. Det var detta det handlade om, herr Bergman, inte undervisning i byggnadslagstiftning.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall ge herr Bergman det erkännandet att det ingalunda enbart är socialdemokratiska kommunalråd som kan svara så som jag nämnde utan även kommunalråd av annan politisk färg – de är rätt eniga i den här frågan.

Om man enligt herr Bergman skall överlämna hela problemkomplexet åt det kommunala planmonopolet kanske det går som det brukar gå när sådana här nyslumsområden uppkommer: det blir över huvud taget ingen kommunal planering. Kommunens medverkan inskränker sig till att söka upp markområdena och säga: Där bygger HSB, där bygger MKB, där bygger BGB, där bygger de övriga enskilda byggmästarna. Sedan får dessa olika bolag och institutioner utforma områdena utan någon verklig kommunal kontroll. Med undantag i viss mån för HSB är det faktiskt så, i varje fall i Malmö, att inget av de nämnda företagen har något bostadspolitiskt program. Då uppstår givetvis områden där planlösningarna är otillräckliga, där hela den ideologiska grunden för utformningen är felaktig, från folkflertalets synpunkt förvrängd.

Hur skall man ta itu med detta om inte på det sättet att de statliga regionala myndigheterna liksom behöriga myndigheter på det centrala planet säger att så här får det inte gå till, det hela måste skötas på ett annat sätt? Det är fullständigt omöjligt att tänka sig att man griper in i denna problematik med mindre än att korrigerande myndigheter utanför den primärkommunala kretsen också får gripa in.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det här börjar bli en debatt om debatten – så brukar det gå när den tänjs ut.

Jag har aldrig sagt, herr Ullsten, att vi inte här skall föra en miljödebatt. Vad jag har gått emot är att vi här skulle fatta beslut innehållande rekommendationer till kommunerna i frågor där de har

självbestämmanderätt. Vi kan vidta åtgärder, påta oss kostnader för att stimulera åt olika håll och påverka samhället så som vi vill, men har vi lämnat beslutanderätten i en angelägenhet åt kommunerna skall vi inte sedan ta ifrån dem den. Så enkelt kan det vara om man vill ha ordning på diskussionen samt ta konsekvenserna av sina åsikter och göra det i rätt församling.

Till herr Svensson i Malmö vill jag säga att de kommunalråd jag känner som tillhör mitt eget parti har inte de värderingar och handlar inte så som herr Svensson har skildrat.

Herr ANDERSSON i Knäred (c):

Herr talman! Låt mig först säga att i herr Svenssons i Malmö anförande onekligen fanns väldigt mycket som vi litet var har anledning att begrunda. Även om man inte kan hålla med om allt var mycket så väsentligt att jag tror att oberoende av i vilket parti vi hör hemma finns det orsak för oss att begrunda det. Nog har det syndats oerhört på detta område och syndas fortfarande. Och det är i alla fall fråga om en verksamhet som ger karaktär åt samhället och miljö åt människorna så lång tid framåt att det verkligen finns alla skäl att försöka åstadkomma en sinnesändring, en uppräckning.

När herr Bergman talar så intensivt för att kommunerna skall få bestämma själva kommer jag att tänka på vad som utspelades för inte så långt sedan i civilutskottet och i kammaren. Det var fråga om en relativt liten uppgift som kommunerna har haft att själva reglera, nämligen soptingsväsendet. Enligt gällande lagstiftning fick kommunerna ordna det så som de fann bäst. Då lyckades herr Bergman och hans partivänner i civilutskottet åstadkomma en majoritet för en hemställan att regeringen måtte utreda frågan; det går ju inte att ge kommunerna en så långtgående möjlighet att organisera den verksamheten själva.

Hur man skall få bygga och vilken miljö man skall skapa måste ändå vara en väsentligt större fråga än hur man skall sota i husen, och det borde rimligtvis vara mycket mera befogat för regeringen och riksdagen att ha någon mening om den. Men då är herr Bergman så oerhört vaken för att man måste slå vakt om det kommunala monopolet. Här får inte riksdagen ha någon som helst uppfattning. Statsrådet har dock de senaste åren tillkännagett vissa meningar; han gjorde det inte minst i sitt anförande i dag där han påpekade att kommunerna fick akta sig för att skapa en byggnation som människorna inte ville bo i. Men så långt anser inte herr Bergman att utskottet och kammaren kan gå att vi skulle ha någon som helst mening om det här.

Det hör till de underligheter som man ibland måste konstatera att det är ytterst sällsynt att en arkitekt själv bor i något av de områden där han skapar de mest gigantiska bostadskomplex. Han bor för det mesta i en helt annan miljö än den han själv åstadkommer, och det säger något om situationen. Ja, det finns t. o. m. åtskilliga bostadspolitiker — både socialdemokratiska och andra — som är väldigt försiktiga med att slå sig ned i den miljö de själva har skapat; sådana finns här i kammaren också.

Vi bör vara mycket försiktiga med att fortsätta att skapa sådana bostadskomplex som nu har byggts under en lång följd av år. I vår allra

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

närmaste omgivning uppförs det inga bostadskomplex - där tar man bort de bostäder som har funnits - men vi behöver inte komma långt ut förän vi finner rent fruktansvärda bostadsmiljöer. Framför allt är de yttre miljöerna av den arten att de verkligen mycket snart måste ge upphov till en bostadsslum - för inte kommer människorna i gemen att tolerera en så torftig miljö som här skapas fram. I själva verket kommer det att leda till enorma, direkt ekonomiska förluster. Dessutom blir det andra förluster, som är betydligt svarare att räkna i pengar men som kanske representerar mycket väsentliga värden.

Inte bara i storstäderna utan också i många andra delar av vårt land har det skapats bostadsmiljöer som bara för några år sedan, när man höll på att utforma dem, ansågs epokgörande men som redan, fastän de inte i sin helhet är färdiga, representerar bostadsslum. Vi har ju faktiskt i vårt land så mycken gammal bostadsslum som behöver saneras. Jag har haft tillfälle att som ledamot i saneringsutredningen se en hel del av den gamla bostadsslummen i många av landets lätorter. Vi får vara utomordentligt försiktiga så att vi inte skapar en ny bostadsslum som, även om den kanske är bättre i begynnelseskedet än den gamla åtminstone vad gäller de inre betingelserna, ända är av sådan art att vi har all anledning att ta den här frågan mycket allvarligt.

När det gäller småhus och över huvud taget bostäder med markkontakt och hygglig miljö tycker jag nog att det inte borde vara farligt för någon här att vara med om uttalanden där riksdagen tillkännager sin mening. Ganska många ute i landet, som kanske ännu inte har kunnat få majoritet inom sina respektive kommuner för att bryta den utveckling vilken innebär att man bygger upp en torftig bostadsmiljö med trista bostäder, behövde kanske få det stöd som ett riksdagsuttalande skulle innebära. Jag har tidigare uttryckt min uppskattning av vad inrikesministern har sagt i propositionen, i debatterna och i föredrag som har refererats i tidningarna. Men att riksdagen skulle vara så oerhört försiktig att man inte vagar ha någon som helst mening om denna fråga har jag utomordentligt svart att förstå.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det där med sotningen var i och för sig ett lustigt inslag i diskussionen. Men skillnaden är ju den att vi har begärt en utredning för att se om man skulle franta kommunen självbestämmanderätten i den frågan. I konsekvens därmed skulle alltså motionärerna begära utredning om huruvida riksdagen skulle lägga sig i detta med hustyperna.

Jag begärde ordet därför att jag tyckte det var inte så litet obehagligt när herr Andersson i Knäred började tala om hur bostadspolitikerna bor. Först var det arkitekterna. Man får ofta se att de bor i villor och ritar högghus - det är ju en vanlig bild. Sedan var det bostadspolitiker, bostadsexperten och bostadsbyggare, och så var det folk här i kammaren. Eftersom jag nu har deltagit i debatten så mycket, skulle man kunna tro att det var jag som bodde i en villa. För tydlighetens skull kan jag då säga att jag bor i ett elementbyggt hus tillhörande ett allmännyttigt bostadsföretag. Jag är född i ett flerfamiljshus och har bott i flerfamiljshus i hela mitt liv. På den punkten, herr Alvar Andersson, tycker jag att det hade varit bättre med litet klarare besked.

Herr talman! I den centermotion som behandlas i civilutskottets betänkande nr 15 tas frågan om Stockholms regionplan upp. Motionen är undertecknad av tolv centerledamöter, däribland samtliga åtta representer för Stockholmsregionen.

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
sambandsplanerings-
frågor*

Centern i Stockholmsregionen har ända sedan arbetet med 1966 års regionplaneskiss intagit en starkt kritisk hållning till regionplanearbetet, i vad gäller såväl de målsättningar regionplanen utgått ifrån som den struktur man velat bygga ut den expanderande regionen efter.

Debatten om Regionplan 70 har visat att centern fått alltmer stöd för sin kritik av regionplanearbetet. Övriga partier har drivits att i viss mån revidera sin syn på planförslagen under tryck från en allt bredare opinion även utanför de traditionella partileden. Inte minst de befarade återverkningarna på miljön och de sociala konsekvenserna av ett genomförande av den skissade våldsamma expansionen har väckt oro och gett genljud hos den breda allmänheten. Bland de starkt kritiska kan förtjäna nämnas generaldirektör Bror Rexed i socialstyrelsen; även andra tunga företrädare för det sociala fältet, t. ex. barnavårdsnämnden i Stockholm, har varit kritiska. En hård kritik har också framkommit i många av de yttranden som kommunerna hittills avgivit om regionplaneförslaget.

Denna kritik har lett till krav på revideringar, som nu senast av den socialdemokratiska stadshusledningen i Stockholm. Men jag är rädd för att man alltför mycket har skjutit in sig på vissa drag i förslaget, medan man när det gäller den totala nivån för planeringen är ovillig att göra annat än marginella justeringar.

Centern har hela tiden framfört kritik i fråga om regionens alltför centraliserade struktur, kollektivtrafikens diskriminering, grönområdenas försvinnande osv. — låt oss kalla det att vi har riktat kritik mot den kvalitativa sidan av regionplaneskissen. Men vi har också riktat kritik mot dimensioneringen, den kvantitativa sidan, för enligt vår uppfattning är det ett ofrankomligt samband mellan dessa sidor.

Vi har gång på gång fört fram denna vår syn på frågorna och krävt åtgärder för att möjliggöra en dämpad tillväxt. Vi har förordat stimulerande åtgärder till stöd för utvecklingen i mindre expansiva delar av landet men även kontrollerande åtgärder för att dämpa storstadstillväxten. Vi ser det framför allt som en fråga om att styra sysselsättningstillfällena. Däremot har vi avvisat alla tankar på att inkludera bostadsbyggandet bland de restriktiva åtgärderna — det kanske kan förtjäna framhållas, eftersom man gärna vill missuppfatta oss på den punkten.

I motionen kräver vi att riksdagen skall uttala sig för en sådan dämpning av tillväxten inom Storstockholmsregionen att den maximala planeringsnivån för regionen kan rymmas inom en oförändrad andel av landets befolkning. Civilutskottet säger i sitt betänkande att det föreslagna uttalandet förefaller att utgå från uppfattningen att en sänkning av planeringsberedskapen på den fysiska planeringens område skulle vara ett medel att nå det avsedda målet.

I motionen sägs mycket riktigt att i konsekvens med riksdagens

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

tidigare uttalanden om en dämpad storstadstillväxt bör en nedjustering ske av de föreslagna planeringsnivaerna till en nivå som kan anses rimlig, och den justeringen kan då inte bli marginell. Det är en nedjustering som centern med kraft stridit för i alla sammanhang som berört regionplane-frågan i den här regionen.

Men vad vi med motionen velat åstadkomma i riksdagen är, vilket också framgår av motionsyrkandena, att riksdagen skall precisera de tidigare uttalandena om en dämpad storstadstillväxt. Vår uppfattning är att det inte kan vara eftersträvänsvärt vare sig för regionen eller för landet i övrigt att befolkningstillväxten i regionen skall motsvara ca 70 procent av landets befolkningsökning till 1985 och ca 90 procent fram till år 2000. Betydligt rimligare är enligt vår mening en målsättning som inte räknar med en ökande andel av landets befolkning i Stockholmsregionen.

Herr Ullsten frågade tidigare vilken tilltro vi hyser till regeringens regionalpolitik. Jag vill säga, att vi har åtminstone den tilltron till de beslut som fattas och de uttalanden som görs av denna riksdag att vi funnit det motiverat att framföra det här kravet. Jag förutsätter att om riksdagen gör det uttalande som vi begärt så får det också konsekvenser för den förda regionalpolitiken och därmed borde alla politiker i Stockholmsregionen kunna anse att de har fått tillräckliga garantier för att hålla en avsevärt lägre planeringsberedskap än vad man har för närvarande.

I motionen anføres att den regionala obalansen och storstädernas svårigheter att bemästra expansionsproblemen visar att storstädernas utveckling inte kan ses isolerat utan måste sättas in i ett rikspolitiskt sammanhang. Det är följaktligen ett brett perspektiv – befolkningsmässigt, miljömässigt, samhällsekonomiskt och med hänsyn tagen till sociala konsekvenser – som måste anläggas på frågan om Stockholmsregionens framtida dimensionering. Och det perspektivet måste anläggas främst av statsmakterna men även i betydande utsträckning av dem som på regionalt plan har det politiska ansvaret.

I debatten kring regionplanen har det hävdats att en regionplan föga eller inte alls påverkar förhållanden utanför den region den omfattar. Det är emellertid uppenbart, att skulle en regionplan som förutsätter en så kraftig befolkningstillväxt i Stockholmsregionen som det nuvarande planförslaget förverkligas, så blir följden förödande för befolkningsutvecklingen i övriga landet. I avsaknad av andra klart uttalade målsättningar kan heller inte styreffekterna negligeras, då planförslaget och den slutliga planen får ses som uttryck för vad ansvariga politiker betraktar som en realistisk och rimlig utveckling för regionen. En regionplan tjänar som vägledning för detaljplanerna, men den kan också i andra avseenden verka starkt styrande. Detta belyses av ett yttrande från regionplanenämnden den 2 juli 1969. Nämnden fastställer där, att regionplanen skall tjäna som direkt ledning för Stockholms läns landstings planering inom skilda verksamhetsområden samt vara till ledning för kommunerna, berörda statliga myndigheter och andra grupper (företag) och individer. Nämnden fastslår att planen har styrförmåga redan med sin blotta existens som förslag.

Det som beskrivs som en markdispositionsplan kan följaktligen i

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

många avseenden i realiteten bli ett myndigheternas handlingsprogram, bli vägledande även för näringslivets lokalisering och expansion samt för enskilda människors val av sysselsättningsort. Regionens och kommunernas krav på tilldelning av samhälleliga resurser och statsmedel stegras i konsekvens med planeringen och de målsättningar denna ger uttryck för.

Konsekvenserna för miljön av storstadskoncentration har från vårt håll vid upprepade tillfällen påtalats; jag tänker därför inte ta upp kammarens tid med att gå in på den frågan. Men jag vill understryka att de enorma investeringsbehov som är förenade med storstadsexpansion sätter kommunalpolitiker i ett mycket trängt läge, eftersom utrymmet för skattehöjningar är minst sagt begränsat medan å andra sidan de ökade krav på boendemiljön och trafikmiljön som ställs av både nuvarande och kommande regioninvånare borde utgöra en effektiv spärr mot expansion på bekostnad av miljöstandard. De 40 000 människor som har undertecknat Stockholms miljöråds listor mot regionplaneförslaget är ett uttryck för den allt bredare opinion som känner oro för hur miljövärden sätts på spel.

Jag vill i detta sammanhang också hänvisa till att inrikesministern i statsverkspropositionen 1969 särskilt pekade på att svårigheterna i storstadsområdena när det gäller att klara den behövliga samhällsbyggnaden är ett bidragande motiv för åtgärder i syfte att bromsa tillväxten. De svårigheterna har på senare tid blivit nog så handgripliga även för Stockholmspolitiker som hittills har sett optimistiskt på utsikterna till en gynnsam expansiv utveckling.

Enligt min uppfattning är det utomordentligt viktigt att statsmakterna tar ett ökat ansvar så att förutsättningar skapas för regional jämlikhet och en positiv befolkningsutveckling i alla delar av landet. Det pågående arbetet med den fysiska riksplanen och ett regionalpolitiskt handlingsprogram hoppas jag så småningom skall resultera i bättre förutsättningar för att skapa regional balans. Vi motionärer menar att eftersom vi ännu bara är i inledningsskedet på det arbetet och de mer preciserade ställningstagandena alltså återstår att göra finns det starka skäl för att en regionplan för Stockholmsregionen, med de omfattande konsekvenser en sådan måste ha för strävandena att förverkliga regionalpolitiska målsättningar, rimligen inte bör fastställas av Kungl. Maj:t innan riksdagen uttalat sig om riktlinjerna för regionalpolitiken i mer preciserade termer med avseende på just storstadsområdena och därmed angivit de grundläggande förutsättningarna för ett realiserande av regionplanen.

Civilutskottet har avvisat detta yrkande med hänvisning till att ett sådant tillvägagångssätt torde förutsätta ändringar i byggnadslagstiftningen, varom förslag nu inte föreligger.

Jag är fullt medveten om att bygglagutredningen enligt sina direktiv har att arbeta med ett plansystem där de översiktliga planerna får ökad tyngd och att bl. a. regionplaner skall stå i överensstämmelse med riksplanens intentioner och prövas *allsidigt av statlig myndighet*. För närvarande kan Kungl. Maj:t göra den avvikelse från ett regionplaneförslag som anses befogad med hänsyn till eventuell avvikande mening bland dem som på regional nivå upprättat och antagit planen. Kungl.

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Maj:t kan också vägra fastställelse. Men att byggnadslagstiftningen skulle utgöra ett *hinder* för att Kungl. Maj:t, innan Kungl. Maj:t tar ställning i frågan om fastställelse, begär att riksdagen uttalar sig om den regionalpolitiska inriktningen och de grundläggande förutsättningarna för att Stockholms regionplan skall kunna förverkligas, den uppfattningen har jag svårt att finna stöd för.

I direktiven till bygglagutredningen finner man inledningsvis några väsentliga ord om planeringens betydelse för samhällsutvecklingen. Det sägs att "planlagstiftningen skall i sin tur möjliggöra en planering som förverkligar de välfärdspolitiska mål vi ställt upp för oss i vårt samhälle". Jag vet att den nuvarande planlagstiftningen inte är ett tillräckligt instrument för detta. Däremot har jag åtminstone inte tidigare kunnat föreställa mig att den skulle kunna utgöra ett hinder för statsmakterna att slå vakt om angelägna välfärdspolitiska mål.

Centerrepresentanterna i civilutskottet har i ett särskilt yttrande utvecklat centerns ståndpunkt i frågan om Stockholmsregionens framtida dimensionering. De uttalar att de anser det rimligt med en befolkningsram för regionen som innebär maximalt en oförändrad andel av landets befolkning. Därmed intar man en ståndpunkt som helt överensstämmer med den politik centern drivit i Stockholmsregionen. Det är angeläget att slå fast att vi inte talar skilda språk här i riksdagen och i Stockholmsregionen. Jag menar att den uppfattning man för fram i det särskilda yttrandet så skiljer sig från utskottets skrivning att den borde ha kommit till uttryck i en reservation. Men då jag vet att vi i sak har samma uppfattning – utskottets ordförande återfinns också bland motionärerna – och då jag med stor tillfredsställelse även noterat den från utskottet i övrigt avvikande syn man har haft på angelägenheten av att befolkningsmässiga målsättningar kommer till stånd i varje region syftande till ett decentraliserat samhälle, och inte minst med tanke på att dessa frågor torde bli föremål för riksdagens ställningstagande i höst, har jag nu nöjt mig med detta. Jag har alltså inget eget yrkande med anledning av betänkandet.

I detta anförande instämde herr Olof Johansson i Stockholm (c).

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Det är i anslutning till civilutskottets betänkande nr 15 som jag vill säga några ord. Vi kan konstatera att centern och vpk i fråga om den framtida utformningen av Storstockholmsregionen i väsentliga avsnitt har hamnat på samma ståndpunkt. Vad centern anför i sin motion 1424 är bl. a. kritik av det regionplaneförslag som lagts fram för granskning i Storstockholmsområdet med utgångspunkt från den i förslaget angivna befolkningsprognosen. Några mera bärande meningar om hur regionen skall se ut, hur den skall utformas och vilken grundsyn som skall vara vägledande för landets största region återfinns inte i motionen. Nu är det inte heller någon i utskottet som har yrkat bifall till motionen. Det är i varje fall inte ointressant att bifall till motionen skulle innebära att lagstiftningen angående byggnadsplanen måste ändras, att man skulle ha rubbat den kommunala självbestämmanderätten och att

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

man skulle ha inskränkt det kommunala planmonopolet. Det är länge sedan riksdagen har haft tillfälle att diskutera ett förslag, som för kommunernas vidkommande skulle ha inneburit så långtgående inskränkningar i den kommunala beslutsprocessen.

Motionerna bygger således på bl. a. befolkningsprognoserna i regionplaneförslaget, och omkring detta tema har debatten i Storstockholm kretsat i alltför stor utsträckning. Faktum är ju att utvecklingen i väsentliga avseenden redan har korrigerat planförfattarna. Under år 1971 växte befolkningmängden i länet med 9 000 personer. Eftersom flyttningsrörelserna i stort sett tog ut varandra, består denna ökning helt och hållet av födelseöverskottet. Jag vet inte om detta har föresvävat författarna till vpk-motionen 612 eller centerpartimotionen 1424, när man har föreslagit att främst Storstockholms tillväxt skulle stoppas, eller som centern hävdar i sin motion att andelen storstockholmare av landets totalbefolkning skall förbli oförändrad. Fröken Eliasson använde uttrycket "en rimlig nedskärning". Den kan, säger hon, inte bli marginell. Det skulle ju i och för sig kunna innebära att centern – därest det uppkommer en befolkningsminskning i området – är beredd att lokalisera hit nya företag, så att befolkningen i Storstockholm behåller sin oförändrade andel av landets befolkning i övrigt. Det är riskfyllt att bygga upp ett resonemang på prognoser, som i det här fallet har visat sig vara för optimistiska och verklighetsfrämmande. Det kan i sammanhanget ha sitt intresse att veta att Stockholms kommun under år 1971 har minskat sin befolkning med 15 000 personer.

Nu har ju regionplanen varit ute på en omfattande remissbehandling. Där har landstinget verkligen fått ett gensvar som är ett glädjande uttryck för det engagemang som befolkningen känner i frågan. Nu skall dessa synpunkter vägas in i den samlade bedömningen innan landstinget går till beslut i ärendet. Debatten om utvecklingen i Storstockholmsregionen måste därför föras efter linjer som mera riktar in sig på en realistisk bedömning av förutsättningarna, och det är därvid helt självklart att regionen skall tillförsäkras sin rättmätiga andel av landets samlade resurser.

Jag efterlyser till den verkan det hava kan – en mera sansad, måttfull debatt om Storstockholm, så att man mera balanserat kan göra en riktig värdering av de utvecklingsmöjligheter som är aktuella för regionen.

En avgörande brist i det regionplaneförslag som har diskuterats är avsaknaden av en grundläggande samhällspolitisk målsättning. Det har bl. a. uttalats i den sammanfattning om regionplanen som de socialdemokratiska ledamöterna i borgarrädsberedningen inom Stockholms kommun presenterade under gårdagen. I denna promemoria anser socialdemokraterna att en ny plan behövs, att den nuvarande skissen därmed endast kan betraktas som ett användbart underlag vid vidare bearbetning och revision.

Vad socialdemokraterna skisserar är en regionplanering som bygger på en social målsättning. På denna utformas en lokalisering av bostadsområden, ett allsidigt arbetsplatsutbud inom regionen, ändamålsenliga områden för fritid och rekreation och en satsning på den kollektiva

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

trafiken i området. De delar den uppfattning som Fackliga centralorganisationen i Storstockholm tidigare givit uttryck för i ett uttalande, nämligen att regionen måste få tillverkningsindustrier inlokaliserade, t. ex. inom den krympande metallsektorn. Förbittringen är för övrigt stor i fackliga kretsar över ett uttalande av en framstående centerpartist om att tillverkningsindustrin i Storstockholm skulle flyttas ut från området och att generella etableringsavgifter och kontroll skulle införas i området. Fröken Eliasson styrkte i sitt inlägg att centerpartiet vill ha "kontrollerande åtgärder" som hon uttryckte det. Det vore mycket intressant att få veta vad fröken Eliasson vill i denna fråga. Det är inte heller ointressant att få veta vad herr Grebäck, som står på talarlistan, har att säga om detta uttalande. Är det att betrakta som representativt för allmäntillståndet inom centerpartiet?

Genom den återopade skrivelsen är det i fortsättningen bäddat för en mera verklighetsnära debatt inom Storstockholmsregionen. Bland många primära arbetsuppgifter inom regionen finns bl. a. den viktiga uppgiften att tillgodose de alltjämt icke täckta behoven av bättre bostäder och arbetsplatser i hälsosam miljö. Det är lika självklart att bostadsproduktionen i området skall säkerställas på hög nivå till förmån för dem som saknar bostad eller bor dåligt. Ingen nedskärning av byggnadsprogrammet för Storstockholm — detta gäller på vilken underförsörjningsnivå man än vill lägga det — kan accepteras. Den stora fackliga organisationen Byggettan har ju också gjort ett klart uttalande i denna fråga, och dess synpunkter överensstämmer med den av mig återopade promemorian från Stadshuset. Jag vet att centern inte delar den uppfattningen — där söker man konfrontation med bl. a. den starka fackliga organisationen inom byggbranschen.

Jag tror således att tidpunkten nu är inne för en mera konkretiserad regionplanedebatt för Storstockholm. Befolkningsutvecklingen har antagit en annan karaktär än den som framgår av regionplaneskissen. Måhända kommer 1972 att ytterligare bestyrka den utvecklingen. När riksdagen 1971 beslutade att omlokalisera drygt 6 000 statsanställda till 13 orter utanför Storstockholmsområdet, så vållade detta inte någon nämnvärd entusiasm bland de grupper som skulle flytta ut från regionen. Låt oss medge att det var ett försök från statsmakterna att nå en bättre balans och stimulera sysselsättningen i vissa, sysselsättningssvaga regioner. Nu har situationen befolkningsmässigt för Storstockholm gradvis förändrats. Fortsatta utflyttningar från Storstockholm kommer inte på samma sätt som 1971 att kunna motiveras med en snabbt stigande folkmängd.

Nu är det ju så, herr talman, att regionplaneförslaget är ett förslag till en markanvändningsplan. Det blir framtida tillfällen för riksdagen att diskutera innehållet i regionpolitiken när länsplaneringen skall diskuteras. I och för sig kunde jag därför ha sparat mina synpunkter till detta senare, mera lägliga tillfälle. Men debatten i Storstockholmsfrågorna löper på sina håll så onyanserat, i vissa fall så antistockholmskt att vi som håller på vår region måste ge uttryck för vad vi anser om utvecklingen i det framtida Storstockholm.

Fröken ELIASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindkvist har försökt anklaga oss för att vilja rubba den kommunala självbestämmanderätten och det kommunala planmonopolet. Herr Lindkvist vet mycket väl att vad vi eftersträvat har varit ett uttalande om dimensioneringen av storstadsregionerna, framför allt Stockholmsregionen.

När det sedan gäller den mer kvalitativa sidan, som herr Lindkvist ville utveckla, menar vi att den debatten nog får föras på regional nivå. Herr Lindkvist anförde att utvecklingen i väsentliga avseenden redan korrigerat de prognoser man byggt på. Det får man väl i så fall hälsa med glädje, och då finns väl desto större anledning för socialdemokrater i denna region att justera planeringsnivån till en rimlig nivå. Herr Lindkvist anförde att det inte är helt riskfritt att bygga upp resonemang kring prognoser, och det illustrerar väl detta. Jag håller självfallet med om det. Men tänker sig herr Lindkvist att lansera några helt nya mätmetoder och instrument för att driva länsplaneringen bl. a.? Vi får väl begagna oss av de bräckliga instrument vi har och försöka göra det bästa av dem.

Vidare frågade herr Lindkvist om de kontrollerande åtgärderna. Här har vi visat på tänkbara vägar. Vi har bl. a. förordat en utvidgning av lokaliseringssamrådet, vi har pekat på åtgärder som etableringskontroll. Jag är förvånad över denna efterlysning från herr Lindkvist, som tillhör ett parti i denna region som så har skrämts av talet om utflyttning inom den offentliga sektorn att det glömt bort de resonemang man för om sysselsättningsstrukturen i den här regionen. Menar man allvar med att vi skall få en bättre balans i sysselsättningsstrukturen, borde man väl också ta konsekvenserna av det och vara med och diskutera en sådan utflyttning av den offentliga verksamheten, att åtminstone expansionen inom den sektorn kan begränsas.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte anklagat centerpartiet för någonting. Jag har bara refererat vad effekten skulle bli av ett bifall till motionen 1424, och fröken Eliasson har icke på någon punkt i sak kunnat ange att mitt omdöme har sviktat. Ett bifall till motionen skulle ha fått de konsekvenser som jag anförde i mitt inlägg i debatten.

Sedan skulle det vara mycket intressant att veta vad fröken Eliasson lägger i uttrycket "en rimligare nivå". Det står i den motion som vi nu diskuterar att centern anser att Storstockholm skall behålla sin andel av totalbefolkningen oförändrad. Jag har påvisat i mitt inlägg att det är precis det som håller på att ske, utan att vi gör några styrgrepp i befolkningens mängd. Vilken av uppfattningarna är det som gäller? Gäller uppfattningen att man skall göra ytterligare en justering under den nivå som anges i motionen, eller har fröken Eliasson en annan valör på begreppet "en rimligare nivå"?

När man från ledande centerpartihåll gör uttalanden om att tillverkningsindustrin inom Storstockholm borde flyttas ut från området och att det borde införas generella etableringsavgifter och kontroll – och fröken Eliasson verkar följa upp de synpunkterna, fastän hon använder ett annat ordval – vill jag fråga fröken Eliasson hur man, om man vill göra dessa

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

styringrepp, tänker sig att Storstockholms invånare skall kunna påverka sin egen position i regionen. Jag tror att det skulle vara nyttigt, om fröken Eliasson kunde precisera sig på den punkten.

Fröken ELIASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först och främst framhålla att vi har fört upp denna fråga på riksplanet därför att den planering som bedrivs i denna region får konsekvenser inte bara för regionen utan också för hela landet. Herr Lindkvist säger att vi skall akta oss för att göra några styringrepp, eftersom den spontana utvecklingen nu händelsevis går i rätt riktning.

Jag kan illustrera vår syn på den spontana utvecklingen genom att hänvisa till vad vi säger i vår motion, nämligen: "Samhällsplanering kan inte få bedrivas som en fortlöpande anpassning till företagets benägenhet att söka sig till överhettade områden." Statsmakterna bör ta ett helt annat ansvar för den regionala utvecklingen.

Jag kan inte förstå hur herr Lindkvist kan misstolka vad vi åsyftar när det gäller planeringsnivån. Vi kräver att den maximala planeringsnivån för Storstockholmsregionen skall rymmas inom en oförändrad andel av landets befolkning. Självfallet kan vi tänka oss justeringar inom den ramen. Det uttalande vi har begärt från riksdagen avser vi skall klarlägga de insatser statsmakterna är beredda att göra på regionalpolitikens område.

Detta måste sedan självfallet få konsekvenser för de politiker som sitter vid makten i denna region. Därmed skulle det kunna leda till en rimligare expensionsfilosofi även hos de politiker som i dag hyser misstro till regeringens förmåga att driva en kraftfull regionalpolitik.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Fröken Eliasson säger att vi måste komma ihåg att den stockholmska regionplanepolitiken får konsekvenser för landet i övrigt. Då har fröken Eliasson glömt bort två mycket viktiga saker, dels att riksdagen 1967 klart uttalade sig för en dämpning av tillväxten i storstadsregionerna och en uppföljning av de politiska handlingslinjerna, dels – vilket är ganska viktigt – att man även inom Stockholmsregionen måste ställa krav på samma trygghet till arbete, bostad, utbildning och fritid som man har rätt att kräva i andra regioner inom landet. Stockholm skall inte i något avseende komma på undantag.

Jag konstaterar att fröken Eliasson beträffande befolkningsprognosen nu säger att hon mycket väl kan tänka sig vissa justeringar inom den angivna ramen för befolkningsutvecklingen i Stockholm. Det är den tredje ståndpunkt till befolkningsprognosen som har intagits i denna debatt under loppet av några minuter.

Herr tredje vice talmannen anmälde att fröken Eliasson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande civilutskottets betänkanden nr

§ 11 Interpellation nr 122 om lagstiftning mot matjordstäkt

Ordet lämnades på begäran till

Fröken ANDERSON i Lerum (s), som yttrade:

Herr talman! Intresset för att bevara våra naturtillgångar i form av jord, vatten och luft oförstörda är glädjande nog stort bland både myndigheter och enskilda i vårt land.

Från myndigheternas sida har man på många sätt sökt skapa förutsättningar för att värna om det svenska landskapet och dess egenart. Naturvårdslagen är ett verksamt vapen när det gäller att förhindra och beivra att värdefulla naturtillgångar förstörs. Lagen stadgar bl. a. tillståndsvång för täktverksamhet i sand, lera, grus och sten, vilket utan tvekan har medfört en välbehövlig sanering på dessa områden. Men i fråga om matjordstäkt finns ingenting stadgat i lagen. Denna brist är man nu i vissa fall i färd med att utnyttja bl. a. inom förorterna till Göteborg. I t. ex. Lerums kommun har en enskild person köpt in ett centralt beläget markområde bestående av god åkerjord, tydligen i den enda avsikten att göra detta vinstgivande genom att bortföra och försälja all befintlig matjord. "Verksamheten" påbörjades för ett par år sedan, då ett par mindre områden utmed en allmän väg "befriades" från sitt matjordslager. Just nu är maskiner i färd med att på liknande sätt förvandla ett område på ca 8 000 kvadratmeter åkerjord till en steril öken. Det är otänkbart, att dessa områden skall kunna användas till någonting i framtiden.

De kommunala myndigheterna i Lerum är givetvis mycket bekymrade över vad som sker. Man befärar att fler jordägare kan komma på idén att utnyttja möjligheten till goda inkomster genom att sälja matjord och samtidigt förstöra och förfula landskapet och göra bygden otrivsamt bo och verka i. Men man har inga lagliga möjligheter att ingripa.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr civilministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till en lagstiftning som gör det möjligt för myndigheterna att ingripa i fråga om s. k. matjordstäkt?

Denna anhållan bordlades.

§ 12 Interpellation nr 123 om åtgärder för att motverka missbruket av T-sprit

Ordet lämnades på begäran till

Herr HAMRIN (fp), som yttrade:

Herr talman! Sedan röd- och blåspriten under 1966 ersattes med en ny typ av teknisk sprit – T-sprit – har missbruket av denna vara blivit alltmer påtagligt. Från nykterhetsvårdande myndigheter har vid återkommande tillfällen framhållits, att T-spriten i ökad omfattning används

i berusningssyfte. Dåvarande kontrollstyrelsen sände hösten 1966 och 1967 enkäter till vissa myndigheter och sjukhus i de större städerna för att få klarhet i missbrukets omfattning. I den senare av dessa enkäter framkom, att flertalet nykterhetsnämnder ansåg att missbruket av denaturerad sprit hade ökat efter T-spritsens införande. Bl. a. med anledning härav vidtog kontrollstyrelsen i början av 1968 en rad åtgärder för att minska missbruket:

1. Återförsäljare uppmanades att inte sälja T-sprit i de fall då det kunde misstänkas att spriten skulle komma att användas till förtäring.
2. I samråd med giftnämnden förstärktes varningen för förtäring på förpackningarna. På etikett för lösviktsförsäljning skulle försäljarens namn eller firma anges.
3. Denatureringen av T-sprit som säljs i den allmänna handeln förstärktes fr. o. m. den 1 februari 1968 med ett bitterämne benämnt Bitrex.

Ett år efter beslutet om dessa åtgärder beslöt kontrollstyrelsen efter samråd med socialstyrelsen att inhämta nytt underlag för bedömning av T-spritsens användning som berusningsmedel. Av den enkät som företogs våren 1969 framgick, att antalet T-spritmissbrukare åtminstone inte syntes ha ökat sedan de här redovisade åtgärderna vidtagits.

Någon ytterligare enkät om T-spritmissbrukets omfattning har inte genomförts. T-spritsens sammansättning är oförändrad sedan 1968 och några konkreta förnyade åtgärder för att minska missbruket har inte vidtagits.

Har då de åtgärder som vidtogs 1968 visat sig vara tillräckliga för att lösa problemet med T-spritmissbruket eller åtminstone minska problemet? Nej, de undersökningar som gjorts tyder tvärtom på att T-spritmissbruket ökat de allra senaste åren. Såvitt man kan bedöma av känt T-spritmissbruk bland personer som intas vid allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare har missbruket tilltagit i hela landet. En intressant specialundersökning vid alkoholkliniken i Malmö visar också en ökande tendens för missbruk (undersökningen redovisas i Socialmedicinsk Tidskrift nr 3 1972). Ett allvarligt konstaterande i Malmöundersökningen är att påfallande många T-spritmissbrukare är relativt unga och att T-spritmissbruket tycks spridas till allt yngre patienter. 1968–1969 var 26 procent födda 1930 eller senare. 1970–1971 hade denna åldersgrupp ökat till 41 procent. Fortfarande tycks dock majoriteten av T-spritmissbrukarna vara socialt utstötta ogifta eller fränskilda män, utan fast bostad eller arbete, tidigare flera gånger intagna på vårdanstalter för alkoholmissbrukare. T-spriten blir här genom sin lättillgänglighet och sitt låga pris ett lockande alternativ, trots dess låga status bland alkoholister.

Det är nu nödvändigt att samhället vidtar ytterligare åtgärder mot T-spritmissbruket. Liksom i Finland borde det för det första vara lämpligt att minska halten metanol i T-spriten för att åtminstone ta bort riskerna för träspritförgiftning hos de personer som trots allt inte kan låta bli att dricka T-sprit. För det andra borde det vara möjligt att skärpa denatureringen med ogiftiga men opaptitliga substanser. Också andra alkoholpolitiska åtgärder torde vara nödvändiga för att förhindra att missbruket överförs på andra tillgängliga sorter teknisk sprit när en sort

blir mer svåråtkomlig eller starkare denaturerad.

Under återopande av vad som i det föregående anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr socialministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder överväger socialministern för att motverka det ökade missbruket av T-sprit?

Denna anhållan bordlades.

§ 13 Interpellation nr 124 om ändrade bestämmelser om obduktion, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HAMRIN (fp), som yttrade:

Herr talman! Obduktion är den gängse benämningen på undersökning av en död kropp för klarläggande av skador och sjukliga förändringar. Obduktioner företas dels vid sjukhusens patologiska avdelningar eller bårhus, dels vid rättsläkarstationerna. Jämlikt 23 § sjukvårdskungörelsen den 13 november 1970 åligger det överläkare att, om vid dödsfall behov av rättsmedicinsk obduktion kan antas föreligga, omedelbart anmäla detta till polismyndigheten i orten. Om vid annat dödsfall på sjukhuset dödsorsaken är okänd eller viktig upplysning om sjukdomens beskaffenhet kan vinnas är han skyldig att tillse att liköppning sker. Såvida emellertid anhörig framfört önskemål att liköppning inte skall få ske, får sådan utföras endast om dödsorsaken är okänd.

Fr. o. m. den 1 januari 1971 måste intyg om dödsorsaken (dödsbevis) alltid lämnas till pastorsämbete innan gravsättning eller eldbegängelse får ske av person som avlidit här i landet. Med dödsbevis menas intyg av läkare om dödsorsak, således inte intyg om att en person avlidit. Om läkaren vårdat den döde för den sjukdom varav han avlidit och läkaren anser sig kunna fastställa dödsorsaken, har han rätt att utfärda dödsbeviset utan undersökning av den döda kroppen. Om så inte är fallet måste läkaren först göra en undersökning som skall vara av den omfattningen att han kan ange den sannolika dödsorsaken. Enligt socialstyrelsens råd och anvisningar torde för dödsbevisets utfärdande endast i undantagsfall en yttre undersökning av liket vara tillräcklig. Då enligt socialstyrelsen särskilda fordringar måste ställas på tillförlitligheten av undersökningar av detta slag, måste som regel partiell eller hel obduktion utföras.

De bestämmelser som jag här har redogjort för leder bl. a. till att en mycket stor del av de personer som avlider på sjukhus obduceras. Detta förhållande reser främst två frågeställningar:

Vilken information får de anhöriga om att obduktioner företas?

Vilka kostnader är förknippade med den höga frekvensen av obduktioner?

1. Det borde vara naturligt, att de anhöriga alltid underrättas i de fall obduktion företas. Någon i lag eller författning stadgad skyldighet för överläkare eller annan att före tillämnad obduktion underrätta anhöriga

till den avlidne om obduktionen och om dessas möjligheter att förhindra densamma finns dock inte. Enligt hittills tillämpad praxis sker i regel ingen underrättelse. Justitieombudsmannen har emellertid anmält avvikande uppfattning i denna fråga. JO uttalade i ett ärende 1968 bl. a. följande:

”Jag har från socialstyrelsen under hand inhämtat att det åtminstone vid vissa sjukhus är praxis att underrättelse om planerad obduktion lämnas de anhöriga i samband med att vederbörande sköterska tar kontakt med de anhöriga i anledning av dödsfallet. Tillfälle beredes härigenom de anhöriga att framföra sina synpunkter på frågan om obduktion bör ske. Denna praxis synes mig riktig och värd att allmänt efterföljas. Särskilt gäller detta om obduktionen kan antagas medföra sådana förändringar i den dödes utseende som kan verka stötande för de anhöriga.

I förevarande fall har tydligen tillfälle icke beretts de anhöriga att framföra sina synpunkter på frågan om obduktion borde ske.

Av utredningen framgår emellertid att dödsorsaken icke var känd. Obduktion har följaktligen enligt gällande bestämmelser kunnat företagas även mot de anhörigas önskan. Med hänsyn härtill kan det inte göras gällande att vederbörande läkare förfarit felaktigt. Ärendet föranleder därför inte annat uttalande från min sida än att jag vill betona angelägenheten av att avlidens närmaste anhöriga underrättas om tillämnad obduktion, där det kan ske utan olägenhet.”

I anledning av JO:s uttalande hemställde socialstyrelsen i skrivelse den 10 oktober 1969 till Kungl. Maj:t om klarläggande av frågan om sjukhusens underrättelseplikt i samband med obduktion. I skrivelsen anförde styrelsen skäl som talade för ett bibehållande av dittillsvarande praxis, nämligen att överläkare inte skulle anses skyldig att informera de anhöriga om den tillämnade obduktionen. I skrivelsen hette det vidare:

”Skulle Kungl. Maj:t mot förmodan anse en ändrad praxis enligt JO:s rekommendation böra komma till stånd, får styrelsen hemställa att ifrågavarande författningsbestämmelser ändras så att underrättelseskyldigheten tydligt kommer att framgå av ordalydelsen. Det kan enligt socialstyrelsens mening icke godtagas att en instruktionsföreskrift är så oklart avfattad att den icke kan rätt förstås utan studium av JO:s ämbetsberättelser. Finner Kungl. Maj:t någon ändring av författningsrummet icke böra ske, torde hinder mot fortsättande av hittillsvarande praxis icke föreligga.”

Socialstyrelsens skrivelse föranledde JO Bexelius att i skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 februari 1970 klargöra sitt ställningstagande. I skrivelsen anförde JO bl. a. följande:

”Jag anser därför att socialstyrelsens framställning inte bör föranleda annan åtgärd från Eders Kungl. Maj:ts sida än att socialstyrelsen anbefalles att genom cirkulärskrivelse underrätta sjukhusen om vad som enligt författningsmotiven är innebörden av gällande bestämmelse i ämnet och om hur denna lämpligen bör tillämpas.

Med stöd av den befogenhet instruktionen för riksdagens ombudsmän lämnar mig får jag härmed framlägga ovan berörda spörsmål och synpunkter för den åtgärd, vartill Eders Kungl. Maj:t må finna framställningen föranleda.”

JO:s och socialstyrelsens framställningar i ämnet har ännu inte föranlett någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Det föreligger således, vilket framgått av vad jag här anför, olika uppfattningar beträffande läkares underrättelseskyldighet mellan å ena sidan JO, å andra sidan socialstyrelsen och Läkarförbundet. Då socialstyrelsen i sin egenskap av tillsynsmyndighet inte lämnat nya direktiv angående förfarandet vid planerad obduktion tillämpas enligt Läkarförbundet hittillsvarande praxis, dvs. de anhöriga blir som regel inte underrättade om att man avser att företa obduktion.

2. Kostnaderna för sjuk- och hälsovård har under 1960-talet rusat i höjden. De prognoser som gjorts av bl. a. långtidsutredningen visar, att det är samhällsekonomiskt omöjligt med en fortsatt kostnadsutveckling av samma slag som under de senaste tio åren. Mot denna bakgrund måste man fråga sig vilka kostnader som är förknippade med den höga frekvensen av obduktioner och om dessa kostnader vid en samlad avvägning är värda att ta.

Under återopande av vad som i det föregående anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr socialministern få ställa följande frågor:

1. Är socialministern beredd medverka till en sådan ändring av gällande bestämmelser för obduktion att de anhöriga blir underrättade om tillämnad obduktion innan den företas?

2. Hur stor andel av de personer som avlider obduceras?

3. Vilka kostnader är förknippade med den höga frekvensen av obduktioner och anser statsrådet dessa kostnader vid en samlad avvägning vara värda att ta?

Denna anhöllan bordlades.

§ 14 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande:

Nr 17 i anledning av motion angående rätten att utnyttja datakommunikationsnät m. m.

Finansutskottets betänkanden:

Nr 14 angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning

Nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:22 med förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande, m. m., jämte motioner såvitt propositionen och motionerna hänvisats till finansutskottet

Nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställning om anslag för budgetåret 1972/73 till anskaffning av datamaskiner m. m. jämte motion

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:22 med förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till skatteutskottet

Nr 17 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar rörande vissa anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1972/73 jämte motioner

Trafikutskottets betänkanden:

Nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag till statens trafiksäkerhetsverk och till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande jämte motioner avseende trafiksäkerheten och anslagen härför, motorfordons utrustning m. m. samt vissa körkortsfrågor

Nr 8 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:51 angående inrättande av en nämnd för planering av flygtrafikledarskolan i Sturup, m. m.

Jordbruksutskottets betänkande:

Nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:40 angående stödåtgärder på fiskets område, m. m.

Näringsutskottets betänkande:

Nr 17 i anledning av motion angående målsättningen för datateknikens utnyttjande, m. m.

Civilutskottets betänkande:

Nr 19 angående uppskjuten fråga om användningen av för budgetåret 1972/73 under tolfte huvudtiteln anvisat förslagsanslag till Länsstyrelserna

§ 15 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen av

Nr 174 Herr *Mellqvist* (s) till herr inrikesministern angående handläggning av framställning om lokaliseringsstöd:

När beräknar statsrådet kunna ta ställning till Bro Ångsågs AB:s i Vansbro framställning om lokaliseringsstöd?

Nr 175 Herr *Werner* i Malmö (m) till herr utrikesministern angående behandlingen av vissa folkgrupper i mottagarländer för svenskt utvecklingsbistånd:

Anser herr statsrådet att stora statliga bistånd till utvecklingsländer bör förbindas med villkor om att vissa folkgrupper i mottagarlandet inte behandlas i strid med humanitetens principer?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 17.58.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert